

NORCE Norwegian Research Centre AS
www.norceresearch.no

Forventningsbarometer for Nord-Norge 2022

Øystein Fjelldal, Stig Karlstad, May-Britt Ellingsen, Sindre Myhr, Bård Helge
Kårtveit

RAPPORT 17-2022
NORCE Helse og samfunn

Prosjekttittel:	Forventningsbarometer for Nord-Norge 2022
Institusjon:	NORCE Norwegian Research Centre
Oppdragsgiver:	Kunnskapsbanken, Sparebank 1 Nord-Norge
Gradering:	Åpen
Lisens	CC BY 4.0
Rapportnr.:	17-2022, NORCE Helse og samfunn
ISBN:	978-82-8408-226-4
Antall sider:	127
Publiseringsmnd.:	Mai 2022

Disclaimer – ansvarsavgrensning

Denne rapporten er utarbeidet av forskere fra NORCE på oppdrag for Kunnskapsbanken, Sparebank 1 Nord-Norge. Rapportens innhold, inkludert vurderinger og anbefalinger, er gjort av forfatterne alene og er deres ansvar. Spørsmål knyttet til prosjektrapportens innhold skal rettes til forfatterne.

Forord

Dette er fjerde utgave av Forventningsbarometer for Nord-Norge. Vi takker Kunnskapsbanken, Sparebank 1 Nord-Norge for et interessant oppdrag og fint samarbeid. Vi takker også nordnorske ledere i privat og offentlig sektor for at de velvillig har delt av sin tid og sine vurderinger. Denne rapporten gir et bilde av deres vurderinger av virksomhetens utvikling de siste tre månedene og deres forventninger de neste tolv månedene.

Tromsø, 14.06.2022

May-Britt Ellingsen,

Prosjektleder

Forskningsleder Regional Utvikling, NORCE Helse og samfunn

Innhold

Forord	3
Innhold	4
Sammendrag	8
1 Forventningsbarometer for privat sektor	11
1.1 Oppsummering – forventningsbarometer for privat sektor.....	11
1.2 Forventningsbarometer for privat sektor – sammenligning av svar på tvers av næringer	12
1.3 Slik har næringene svart	39
1.4 Metode – privat sektor.....	57
2 Forventningsbarometer for offentlig sektor	64
2.1 Oppsummering – forventningsbarometer for offentlig sektor	64
2.2 Offentlig sektor mer optimistiske til landsdelens utvikling, men usikkerhet på grunn av global situasjon.....	65
2.3 Driftsresultat i offentlige virksomheter siste år bedre enn forventet, svakere framover	68
2.4 Forventninger for kommende tolv måneders utvikling i offentlig sektor i Nord-Norge – tilstramming særlig i kommunal sektor	70
2.5 Metode – offentlig sektor.....	84
3 Spesialtema: klimarisiko	85
3.1 Oppsummering klimarisiko privat og offentlig sektor.....	85
3.2 Bakgrunn: klimaendring og risiko	85
3.3 Klimarisiko i næringslivet.....	88
3.4 Klimarisiko i offentlig sektor	103
4 Spesialtema: «EU-taksonomi»	107
4.1 Sammendrag av EU-taksonomien.....	107
4.2 EU-taksonomien – bakgrunn	107
4.3 EU-taksonomien – privat sektor	109
4.4 Taksonomien – næringsfordelte hovedfunn.....	110
4.5 EU-taksonomien – offentlig sektor	113
5 Spesialtema: korona	115

5.1	Oppsummering av korona	115
5.2	Privat sektor	115
5.3	Offentlig sektor	117
6	Spesialtema: endret forhold til Russland	120
6.1	Oppsummering om endret forhold til Russland.....	120
6.2	Innledning	121
6.3	Privat sektor	122
6.4	Offentlig sektor	125

Figurliste

Figur 1 Forventet utvikling i landsdelen.....	12
Figur 2 Forventet utvikling i bransjen	15
Figur 3 Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift de siste tre månedene	17
Figur 4 Forventet omsetningsutvikling	20
Figur 5 Forventet volumutvikling	22
Figur 6 Forventet utvikling i utsalgspriser.....	23
Figur 7 Forventet utvikling i kostnadsnivå	25
Figur 8 Forventet utvikling i lønnsomhet.....	27
Figur 9 Forventet utvikling i investeringsnivå	29
Figur 10 Andel av investeringer som tilfaller leverandører fra landsdelen	31
Figur 11 Forventet utvikling i antall ansatte	32
Figur 12 Tilgang til kvalifisert arbeidskraft.....	33
Figur 13 Vil tilgangen på arbeidskraft være en begrensende faktor	34
Figur 14 Forventet vekstrate kommende tolv måneder (skala +/- 10 prosent)	37
Figur 15 Forventet vekstrate kommende tolv måneder (skala +/- 30 prosent)	38
Figur 16 Vekstrate for fiskeri og akvakultur.....	39
Figur 17 Vekstrate akvakultur	41
Figur 18 Vekstrate Fiskeri.....	41
Figur 19 Vekstrate for sjømatbasert næringsmiddelindustri.....	42
Figur 20 Vekstrate industri.....	42
Figur 21 Vekstrate for byggevareindustri	44
Figur 22 Vekstrate for mekanisk industri.....	44
Figur 23 Vekstrate for ikke sjømatbasert næringsmiddelindustri	44
Figur 24 Vekstrate Skipsbygging og vedlikehold.....	45
Figur 25 Vekstrate for utstyr til akvakulturnæringen	45
Figur 26 Vekstrate for bygg og anlegg	46
Figur 27 Vekstrate for anlegg/grunnarbeid	48
Figur 28 Vekstrate for bolig og næringsbygg	48
Figur 29 Vekstrate for installasjonsarbeid	49
Figur 30 Vekstrate for varehandel	49
Figur 31 Vekstrate for bilforhandlere og bilverksteder	51
Figur 32 Vekstrate for byggevarer	51
Figur 33 Vekstrate for dagligvare	52
Figur 34 Vekstrate for hvitevarer, elektronikk, møbler og klær	52
Figur 35 Vekstrate for tjenesteyting	53
Figur 36 Vekstrate for reiseliv, hotell og restaurant.....	55
Figur 37 Vekstrate for godstransport og lagring.....	55
Figur 38 Vekstrate husholdningsrettet tjenesteyting	56
Figur 39 Vekstrate for forretningsmessig tjenesteyting	56
Figur 40 Vekstrate for utleie av eiendom/bolig.....	57
Figur 41 Fordeling av respondenter privat sektor	58

Figur 42 Utvalgsskjevhet	59
Figur 43 Vekting av hovednæringer	62
Figur 44 Forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen.....	67
Figur 45 Utvikling i netto driftsresultat siste tolv måneder	69
Figur 46 Forventet utvikling netto driftsresultat kommende tolv måneder	70
Figur 47 Forventet utvikling i brukerbetaling de kommende tolv månedene	71
Figur 48 Forventet utvikling i øvrige inntekter de kommende tolv månedene.....	72
Figur 49 Forventet utvikling brutto driftsutgifter kommende tolv måneder	74
Figur 50 Forventet utvikling de neste tolv månedene: investeringsnivå.....	76
Figur 51 Andelen av investeringer til landsdelen.....	79
Figur 52 Forventet utvikling i virksomheten: Antall årsverk.....	81
Figur 53 Hvor vanskelig er det for din virksomhet å skaffe kvalifisert arbeidskraft?	83
Figur 54 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	89
Figur 55 Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2022.....	91
Figur 56 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	92
Figur 57 Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2022.....	92
Figur 58 Fiskeri og akvakultur: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	93
Figur 59 Industri: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	95
Figur 60 Bygg og anlegg: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg..	96
Figur 61 Varehandel: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	98
Figur 62 Tjenesteyting: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg..	100
Figur 63 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg	104
Figur 64 I hvilken grad vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2021	105
Figur 65 Kjennskap til EU-taksonomien i privat sektor	110
Figur 66 Virkning koronapandemien vil ha på aktivitetsnivået i bedriften de kommende seks månedene.....	116

Sammendrag

Det forventes en svakt positiv utvikling i landsdelen framover. Sammenlignet med forrige utgave har respondentene i privat sektor i årets undersøkelse litt høyere forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen enn sist, men forventningene er likevel fortsatt på et lavere nivå enn i 2019, før koronapandemien slo inn.

Med hensyn til egen bransje ser respondentene litt mindre positivt på situasjonen enn hva de svarer for landsdelen. I forrige utgave forventet respondentene i alle næringer relativt stabil utvikling i egen bransje framover. Bygg og anlegg er næringen med lavest forventninger for egen bransje framover. Dette er en næring hvor kostnadsøkninger på innsatsfaktorer slo tidlig inn. Det rapporteres om færre nye prosjekter i markedet og utfordringer med tilgang på både materiell og kvalifisert arbeidskraft. Innenfor varehandelen er forventningene lavest hos bilforhandlere og byggevareforretninger. Også produsentene av byggevarer har relativt lave forventninger framover.

I den andre enden av skalaen finner vi akvakulturnæringen, som forventer positiv utvikling i bransjen innenfor de rammene som de gjeldende reguleringene gir. Mekanisk industri, skipsvedlikehold, utstyrsleverandører til akvakulturnæringen og hotell og restaurant er også næringer som ser for seg god vekst framover.

En hovedobservasjon i årets undersøkelse er forventninger om store kostnadsøkninger på innsatsfaktorer. Det er variasjoner i hvor stor grad de ulike næringene raskt kan klare å ta dette igjen i økte utsalgspriser, noe som igjen vil påvirke lønnsomheten.

Det forventes svakt fallende investeringsnivåer de kommende 12 månedene (ned 0,2 prosent). Den eneste hovednæringen i undersøkelsen som forventer en svak økning i investeringsnivået de neste tolv månedene, er tjenesteyting.

I årets undersøkelse rapporterer bedriftene i snitt at 62 prosent av investeringsbeløpet legges igjen i landsdelen. Dette er omtrent på samme nivå som i fjor.

Bedriftene rapporterer at tilgangen på arbeidskraft blir stadig mer utfordrende, og 66 prosent av bedriftene svarer at tilgangen på arbeidskraft oppleves som «vanskelig» eller «svært vanskelig». 61 prosent svarte slik for et år siden. Når vi ser på hvordan de ulike næringene har svart, er det ikke så store endringer fra i fjor. Det har blitt noe vanskeligere å få tilgang på kvalifisert arbeidskraft innenfor varehandel og tjenesteyting. Selv om utfordringene med arbeidskraft også i år er størst innenfor bygg og anlegg, rapporteres det å være litt lettere enn for et år siden. Den generelle aktivitetsutviklingen i næringen antas å ha betydning.

I årets utgave av Forventningsbarometeret har vi spurt hvordan respondentene tror at det endrede forholdet til Russland vil påvirke virksomheten framover. En fellesnevner i svarene er forventninger om ytterligere kostnadsøkninger og leveringsproblemer på innsatsfaktorer, og det er spesielt stål, trevirke og drivstoffpriser som nevnes.

Enkelte respondenter nevner bortfallet av det russiske markedet som utfordrende. Andre momenter som nevnes, er usikkerhet rundt den framtidige forvaltningen av fiskebestanden i Barentshavet og mulige konsekvenser av dette. Men bildet er ikke entydig. Både økende aktivitet fra Forsvaret og økende aktivitet i Barentshavet som følge av at Europa blir mer avhengig av norsk gass, kan gi positive ringvirkninger i regionen.

Hotell og reiseliv forventer i utgangspunktet en positiv aktivitetsutvikling framover, men enkelte respondenter nevner en viss uro for at økt utrygghet i Europa kan føre til færre utenlandske turister.

Offentlig sektor er i årets undersøkelse klart mer optimistisk om landsdelens utvikling enn før, men anfører et lite forbehold om den globale situasjonens innvirkning.

Angående offentlige virksomheters egen situasjon ble det økonomiske resultatet i 2021 bedre enn forventet, blant annet på grunn av overraskende god skatteinngang. Framover forventes det en ytterligere strammere økonomi med forventet negativt driftsresultat. Både inntekter og brutto utgifter forventes å bli omtrent uendret i den kommende perioden, men justert for KPI vil det være en realnedgang for begge. Hos kommunene forventer imidlertid hele 1/3 inntektsnedgang, og det tilsier at man er mer pessimistisk om det forventede økonomiske handlingsrommet det kommende året enn resten av offentlig sektor. Dels forklares det med at redusert folketall i mange kommuner reduserer overføringene over inntektssystemet, og dels med behov for å stramme inn utgiftene fra tidligere høyt utgiftsnivå og for å kunne sette av midler til senere investeringer.

Kommuner og fylkeskommuner har fortsatt etterslep i vedlikehold, og strukturelle endringer i demografien medfører ytterligere behov for investeringer for omstrukturering til effektiv tjenstedrift, samtidig som de ikke har råd til investeringene. Det er imidlertid en klar oppfatning fra informantene at større deler av kommunesektoren nå legger enda større vekt på å bringe balanse i økonomien, redusere aktiviteten tilstrekkelig og gjøre strengere prioriteringer av hva de bør og kan investere i. Det gjenspeiles også i investeringsambisjonene i årets undersøkelse ved at en forventer realnedgang i investeringene i offentlige virksomheter i nord.

Som i fjor forventes det neste år noe nedgang i antall årsverk, samtidig som en må tilpasse seg det økte behovet for eldretjenester. Det fører til at man må redusere antall ansatte i for eksempel oppvekstsektoren, i samsvar med elevtallsutviklingen, for å oppnå

resultatbalanse i en nedadgående økonomi i flere distriktskommuner. Selv i slutten av en lengre periode med pandemi, der man opplevde økt arbeidsledighet, melder virksomhetene nå at utfordringene med å rekruttere arbeidskraft til framtidige tjenestetilbud i offentlig sektor er blitt ytterligere forverret. I tillegg har krigen i Ukraina nå begynt å gi globale effekter, og denne konflikten mulige virkninger synes nå, ut fra svarene, å ha fått mer oppmerksomhet og reaksjoner enn virkningene av korona. Til tross for at disse forholdene nå preger samfunnsutviklingen, er lederne i de offentlige virksomhetene i år mer optimistiske til den forventede økonomiske utviklingen i landsdelen generelt de kommende tolv månedene.

I privat sektor er det stor variasjon mellom bransjer og virksomheter når det gjelder vektlegging av og arbeid med klimarisiko. I privat sektor er det fortsatt en utbredt oppfatning at klimarisiko primært dreier seg om *fysisk risiko* – endringer i værforhold, ressursgrunnlag og energikilder. Samtidig indikerer datamaterialet at ulike former for *overgangsrisiko*, altså endringer i reguleringer, teknologi eller marked, nå ser ut til å få bredere og nesten like stor oppmerksomhet som fysisk risiko. Dette er en endring fra tidligere år. Det er også en økende andel virksomheter som ser at det kan ligge nye markedsmuligheter i klimaomstilling.

Også offentlig sektor har oppmerksomheten først og fremst på fysisk klimarisiko, men det ser nå ut til å være en større bredde i oppmerksomheten rundt klimarelaterte utfordringer. Klimaendring, klimarisiko, klimaomstilling og bærekraft ses i sammenheng. Oppmerksomheten er primært rettet mot hvordan egen virksomhet håndterer klimarisiko og bærekraft, og inkluderer fortsatt ikke systematisk bruk av kunderollen som pådriver for grønn omstilling, noe offentlig sektor bør gi langt større prioritet.

Både i privat og offentlig sektor er EUs taksonomi dårlig kjent, og kunnskapsoppbygging omkring dette bør prioriteres da taksonomien ganske raskt også vil kunne gjøres gjeldende for små og mellomstore bedrifter.

1 Forventningsbarometer for privat sektor

1.1 Oppsummering – forventningsbarometer for privat sektor

Det forventes en svakt positiv utvikling i landsdelen framover. Sammenlignet med forrige utgave har respondentene i privat sektor i årets undersøkelse litt høyere forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen enn sist, men forventningene er likevel fortsatt på et lavere nivå enn i 2019, før koronapandemien slo inn.

Med hensyn til egen bransje ser respondentene litt mindre positivt på situasjonen enn hva de svarer for landsdelen. I forrige utgave forventet respondentene i alle næringer relativt stabil utvikling i egen bransje framover. Bygg og anlegg er den næringen som har lavest forventninger til egen bransje framover. Dette er en næring hvor kostnadsøkninger på innsatsfaktorer slo tidlig inn. Det rapporteres om færre nye prosjekter i markedet, og utfordringer med tilgang på både materiell og kvalifisert arbeidskraft. Innenfor varehandelen er forventningene lavest innenfor bilforhandlere og byggevare. Også byggevareindustrien har relativt lave forventninger framover.

I den andre enden av skalaen finner vi akvakulturnæringen, som forventer positiv utvikling i bransjen innenfor de rammene gjeldende reguleringer gir. Mekanisk industri, skipsvedlikehold, utstyrsleverandører til akvakulturnæringen og hotell og restaurant er også næringer som ser for seg god vekst framover.

En hovedobservasjon i årets undersøkelse er forventninger om store kostnadsøkninger på innsatsfaktorer. Det er variasjon i hvor stor grad de ulike næringene raskt kan klare å ta dette igjen i økte utsalgspriser, noe som igjen vil påvirke lønnsomheten.

Det forventes svakt fallende investeringsnivåer de kommende 12 månedene (ned 0,2 prosent). Den eneste hovednæringen i undersøkelsen som forventer en svak økning i investeringsnivået de neste tolv månedene, er tjenesteyting.

I årets undersøkelse rapporterer bedriftene i snitt at 62 prosent av investeringsbeløpet legges igjen i landsdelen. Dette er omtrent på samme nivå som i fjor.

Bedriftene rapporterer at tilgangen til arbeidskraft blir stadig mer utfordrende, og 66 prosent av bedriftene svarer at tilgangen til arbeidskraft oppleves som «vanskelig» eller «svært vanskelig». 61 prosent svarte slik for et år siden. Når vi ser på hvordan de ulike næringene har svart, er det ikke så store endringer fra i fjor. Det har blitt noe vanskeligere å få tilgang på kvalifisert arbeidskraft innenfor varehandel og tjenesteyting.

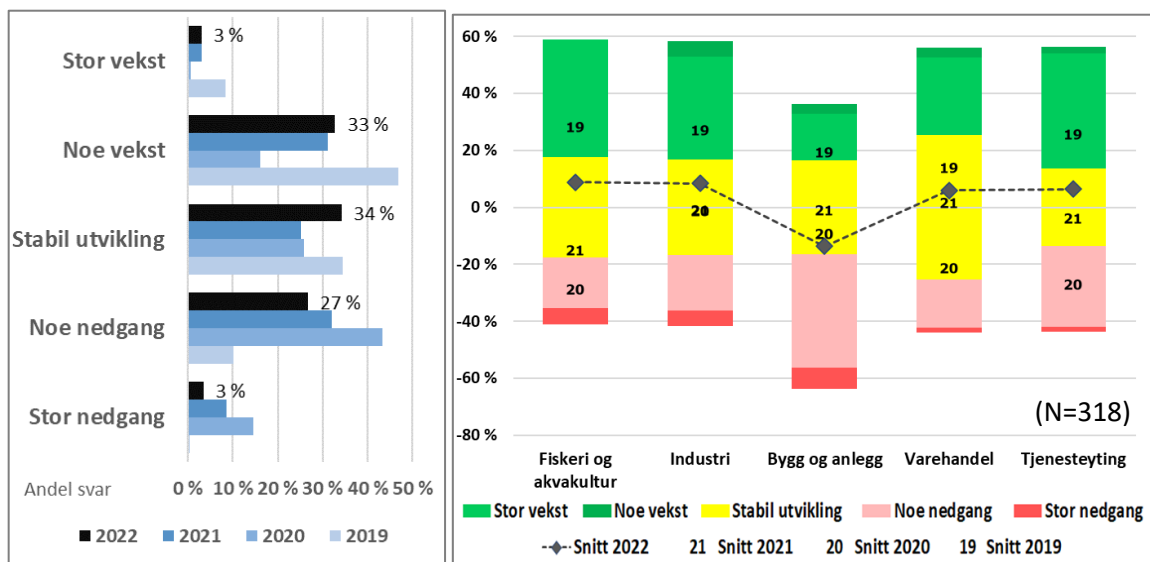
Selv om utfordringene med arbeidskraft også i år er størst innenfor bygg og anlegg, rapporteres det å være litt lettere enn for et år siden. Den generelle aktivitetsutviklingen i næringen antas å ha betydning.

1.2 Forventningsbarometer for privat sektor – sammenligning av svar på tvers av næringer

1.2.1 Relativt stabile forventninger for landsdelen

Diffusjonsindeks: 52,9 (46,8 i 2021, 29,4 i 2020, 72,5 i 2019)

Figur 1 Forventet utvikling i landsdelen

I undersøkelsen spør vi om hvilke forventninger respondenten har til den økonomiske utviklingen i landsdelen. Dette spørsmålet handler ikke om egen bransje, så svarene er derfor i liten grad basert på spesialistkunnskap hos den enkelte respondent, men mer på respondentens allmennkunnskap om samfunnet og regionen.

Vi kan likevel også i år se at respondenter til en viss grad preges av utviklingstrekk i egen bransje når de svarer på dette spørsmålet.

Sammenlignet med forrige utgave har respondentene i 2022 litt høyere forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen. Forventningene er likevel fortsatt på et lavere nivå enn i 2019, før koronapandemien slo inn.

Alle næringer, med unntak av bygg og anlegg, forventer en noe mer positiv utvikling for landsdelen framover enn de rapporterte i 2021.

I år er det bedriftene innen bygg og anlegg som har de laveste forventningene for landsdelen framover. Besvarelsene er nok noe preget av utviklingen i egen bransje beskrevet senere i rapporten. De øvrige næringene har svakt positive forventninger til utviklingen i landsdelen. Størst forbedring siden i fjor finner vi innenfor fiskeri og akvakultur, og det er særlig innenfor akvakultursegmentet at forventningene til landsdelen har bedret seg.

Også i år forventer mange av respondentene på tvers av næringer positive ringvirkninger av at man beveger seg ut av koronapandemien, men i år trekkes det også fram en del usikkerhetsmomenter, blant annet i tilknytning til krigen i Ukraina. Prisøkning, forventede renteøkninger og forstyrrelser i forsyningskjedene som følge av krigen kan potensielt gi en dempende effekt på aktivitetsnivået i landsdelen. Respondentene frykter også at tilstrømningen av utenlandske turister kan avta som følge av krigen.

Begrensning i tilgang på kvalifisert arbeidskraft i regionen nevnes også av enkelte respondenter som en mulig dempende faktor.

Spørsmål:

Hvilke forventninger har du til den økonomiske utviklingen i landsdelen (Nordland, Troms og Finnmark samlet) for de kommende tolv månedene?

Potensialet er stort, men det er håpløst å skaffe folk. Ingen unge blir i landsdelen. Det er bare ett virkemiddel som nytter: Folk bør slippe å betale inntektsskatt i nord, særlig i distriktene, der vi nå har massevis av næringsutviklingspotensial vi ikke får utnyttet pga. mangel på folk.

Produksjonsbedrift

Tror på en svakt positiv utvikling i landsdelen. Det er mange bra ting på gang innenfor turismen. Frykter at oppsplittingen av Troms og Finnmark kan føre til mer krangling mellom Øst- og Vest-Finnmark. Men det er likevel en del usikkerhetsmomenter mht. utviklingen framover. Krigen i Ukraina og muligheter for flere runder i koronapandemien er her sentralt.

Bygg og anlegg

Mye positivt med satsing på nye energikilder. Utfordrende å skaffe arbeidskraft, kanskje spesielt i Finnmark. Tror oppdrett vil vokse, Må lykkes med postsmoltsatsing for å oppnå videre vekst i næringa. Oppdrett er litt cowboynæring fortsatt mht. HMS sammenlignet med oljebransjen.

Tjenesteyting

Noe nedgang. Renteendring, økte kostnader for alle leverandører vil også til slutt ramme statlige og kommunale etater. Både direkte gjennom økte egne kostnader og i form av underleverandører som øker sine krav.

Tjenesteyting

Frykter utvikling i offentlig sektor med flere kommuner bankerott, forventer et fall i offentlige investeringer. Privat sektor er mer spennende de kommende årene, men kanskje ikke allerede i 2022

Bygg og anlegg

Dette er tusenkronersspørsmålet. Tror vel at det vil komme noe vekst. Reiselivet forventes å bedre seg i takt med at en går ut av koronapandemien. Når det gjelder fiskeindustri som delvis er avhengig av russiske leveranser, er situasjonen noe mer uklar. Krigen i Ukraina skaper usikkerhet.

Tjenesteyting

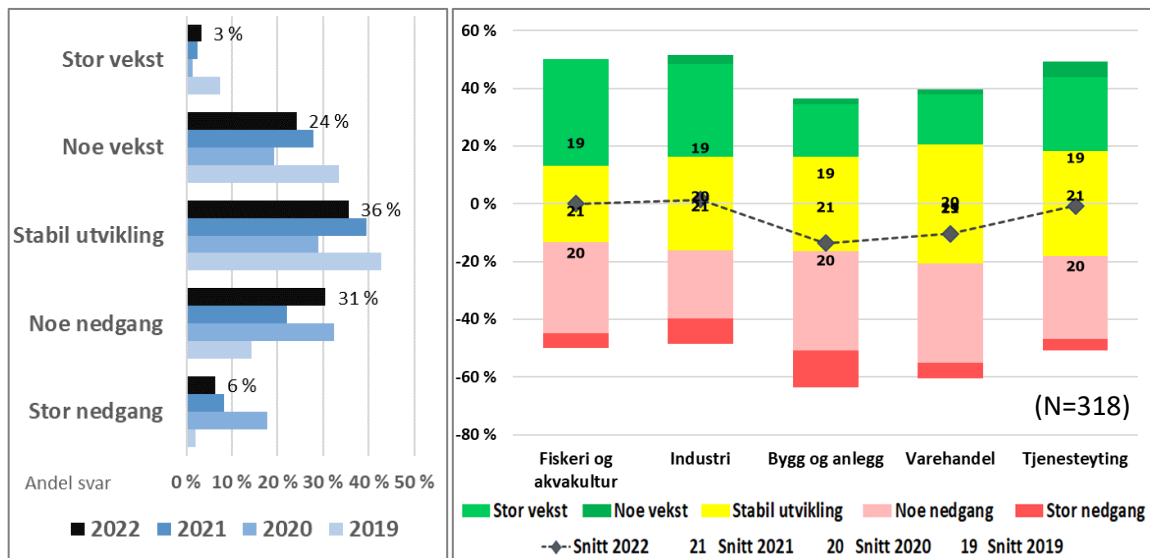
Noe nedgang, økte priser på dagligvarer og drivstoff, folk blir mer forsiktige.

Varehandel

1.2.2 Forventninger om svakt fallende aktivitet framover

Diffusjonsindeks: 45,3 (50 i 2021; 34,7 i 2020; 62,2 i 2019)

Figur 2 Forventet utvikling i bransjen

I forrige utgave forventet respondentene i alle næringer relativt stabil utvikling i egen bransje framover. I årets undersøkelse er det lavere forventninger innenfor bygg og anlegg og varehandel.

Innenfor **fiskeri og akvakultur** har akvakulturbedrifter også i årets undersøkelse noe høyere forventninger enn bedrifter knyttet til havfiske og bedrifter i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Dette er en trend vi har sett de siste årene. Fiskerinæringen nevner kostnadsøkninger, og da spesielt økte drivstoffkostnader, som en utfordring. Respondenter i akvakulturnæringen nevner at veksten er styrt av de til enhver tid gjeldende reguleringene. Krigen i Ukraina kan også påvirke prisutviklingen, for eksempel når det gjelder transport, pris på kasser og lignende.

Industribedriftene forventer samlet sett stabil utvikling framover. Det eneste segmentet med klart negative forventninger framover er byggevareindustrien. Alle de fem respondentene innenfor dette segmentet forventer noe eller stor nedgang framover.

Bygg og anlegg er næringen med lavest forventninger framover. Dette er en næring hvor kostnadsøkninger på innsatsfaktorer slo tidlig inn. Det rapporteres om færre nye prosjekter i markedet og utfordringer med tilgang på både materiell og kvalifisert arbeidskraft. Vedvarende prisøkninger forventes å ha en dempende effekt på markedet

framover. Det gjelder spesielt boliger og næringsbygg, og i noe mindre grad anleggsaktiviteter.

Innenfor **tjenesteyting** forventes samlet sett en ganske stabil utvikling framover. Forventningene er bare marginalt lavere enn bedriftene rapporterte for et år siden. Høyest forventninger finner vi innenfor hotell, reiseliv og restauranter. Respondentene forventer god vekst som følge av at vi beveger oss ut av koronapandemien, riktignok fra et lavt nivå. Lavest forventninger finner vi innenfor godstransport og lagring.

Etter tre år med forventninger om stabil utvikling i egen bransje rapporterer **varehandelen** i årets undersøkelse om lavere forventninger framover. Lavest er forventningene blant bilforhandlere og innenfor byggevare. Bilforhandleren nevner leveringsproblemer, kostnadsøkninger og økte drivstoffpriser som forklaringslementer. Byggevare merket allerede for et år siden større kostnadsøkninger.

Spørsmål:

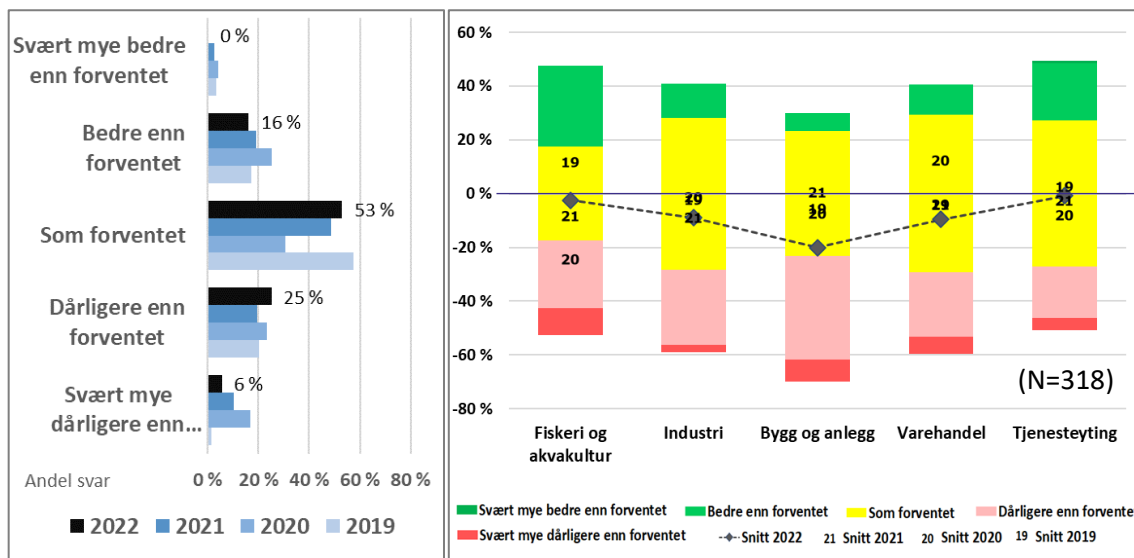
Hvilke forventninger har du til din bransjes økonomiske utvikling de kommende 12 månedene?

<p>Forventer en viss nedgang framover. Tror store kostnadsøkninger i det siste, og videre forventninger om kostnadsøkninger framover vil ha en viss dempende effekt på markedet. Det er usikkerhet på mange områder nå. Etter at krigen i Ukraina startet, har stålprisene steget ytterligere fra et allerede høyt nivå. Prisen på det meste stiger – råvarer, energi osv. Bygg og anlegg</p>	<p>Er uro i markedet med krig nå og færre nye prosjekt igangsatt innen næringsbygg, offentlige bygg og leilighetsbygg. Bygg og anlegg</p>
<p>Forventer noe vekst framover i takt med at vi går ut av koronapandemien. Ser at det er god økonomi i flere bransjer. I Mo i Rana skal det bygges en batterifabrikk. Mange prosjekt som ble stanset under koronapandemien, starter nå opp igjen. Industri</p>	<p>Ventet 20 prosent vekst, men pga. Putins krig mindre vekst. Usikker forsyningssituasjon av råstoff til produksjon. Håpløst å skaffe arbeidskraft til Norge, måtte hente fire personer nordover fra Litauen. Industri</p>
<p>Den urolige situasjonen i Europa og stigende priser vil kunne føre til at bedrifter i regionen prioriterer annerledes. Bransjen samlet sett vil derfor kunne få noe lavere etterspørsel, men dette fallet vil ikke være jevnt fordelt på de ulike aktørene. Forretningsmessig tjenesteyting</p>	<p>Forventer stor vekst. Eksplosjon av reisende til Norge fra hele verden etter koronapandemi. Reiseliv</p>
	<p>Noe nedgang: pandemi, krig, inflasjon, stagnasjon, lavere kjøpekraft. Reiseliv</p>
	<p>Det som drar ned, er krigen i Ukraina: Den påvirker transportpriser og oljepris som inngår i produksjon av emballasje. Fiskeri og akvakultur</p>

1.2.3 Bedriftene leverer noe svakere enn forventet de siste tre månedene

Diffusjonsindeks: 42,8 (45,7 i 2021; 44,7 i 2020 og 49,5 i 2019)

Figur 3 Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift de siste tre månedene

Bedriftene i undersøkelsen svarer i snitt at den økonomiske utviklingen er litt dårligere enn forventet. Dette er enda litt mer negativt enn bedriftene rapporterte for et år siden.

Svakest resultatutvikling i forhold til forventningene de tre siste månedene finner vi innenfor bygg og anlegg. Industri og varehandel ligger også noe under forventningene, mens bedrifter innenfor fiskeri og akvakultur og innenfor tjenesteyting samlet sett leverer resultater omtrent som forventet.

En hovedårsak til dårligere enn forventet resultat i **bygg- og anleggsnæringen** er store kostnadsøkninger man ikke alltid har klart å ta høyde for i eksisterende kontrakter.

Blant **industribedriftene** er det byggevareindustrien som rapporterer om de dårligste resultatene i forhold til forventningene. I den andre enden av skalaen finner vi enkelte leverandører til fiskeri og akvakultur og leverandører av stein og sand til anleggssektoren.

I **fiskeri- og akvakultursegmentet** ser vi samme trend som i foregående spørsmål. Respondenter i akvakultursegmentet svarer langt mer positivt enn respondenter innen fiskeri og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. En av kontaktene i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forteller om økt konkurranse om råstoff i tillegg til at økte transportkostnader og sterk kronekurs presser marginene.

Varehandelen svarte at det økonomiske resultatet de foregående tre månedene ble noe dårligere enn forventet, med en diffusjonsindeks på 41. Det er små variasjoner i hvordan de ulike segmentene har svart.

Innenfor **tjenesteyting** er det særlig overnattings-/serveringsvirksomhet og enkelte typer privat tjenesteyting som rapporterer bedre resultater de siste tre månedene. I den andre enden av skalaen finner vi særlig transportbedrifter, media og enkelte IT-bedrifter.

Spørsmål:

Hvordan har det økonomiske resultatet i din bedrift utviklet seg de siste tre månedene?

Årsak til svakt resultat er store prisstigninger som man ikke har klart å ta igjen i eksisterende kontrakter som stort sett bare indeksreguleres årlig.

Bygg og anlegg

Mindre omsetning av drivstoff på grunn av elbiler, høye priser og mindre hyttetraffikk på grunn av dårligere vær og en ny konkurrent som kjører lave priser på bensin.

Bilforhandler og bensinstasjon

Det har kommet flere turister de siste tre månedene enn en kunne ha fryktet før jul.

Hotell

Korona er hovedårsaken til dårlig resultat, vi er inne i betydelig smitteperiode nå, hadde i februar 28 prosent sykefravær, også mye sykdom i januar. Det er også leveringsproblemer/transportproblemer fra underleverandører. Transportsituasjonen blir bare verre og verre.

Industri

1.2.4 Vekstanslag for de kommende tolv månedene

Spørsmålene i denne delen av undersøkelsen lar respondenten gradere forventet omsetning, produksjonsvolum, utsalgspris, kostnader, lønnsomhet, investeringer og sysselsetting de kommende tolv månedene i intervallene +/- inntil 2 prosent, 5 prosent, 10 prosent, 30 prosent eller over 30 prosent.

I undersøkelsen fra 2019 var øverste steg i skalaen «over 10 prosent». Koronasituasjonen førte til at en del bedrifter hadde ekstraordinært store utslag i 2020-undersøkelsen. For å fange opp dette la vi til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over 30 prosent». Denne utvidede skalaen har vi beholdt også i de etterfølgende utgavene av Forventningsbarometeret.

Som hovedberegning av vekstanslag har vi likevel i år som tidligere år valgt å benytte skalaen fra 2019, med ytterpunkt «over 10 prosent». Dette gir bedre sammenlignbarhet mot tidligere resultat og er mer i samsvar med metodikken som for eksempel Norges Bank benytter for beregning av vekstanslag i sitt regionale nettverk. Men vi har også i år valgt å foreta en ekstraberegning basert på hele skalaen som ble benyttet i de to siste utgavene av Forventningsbarometeret, med ytterpunkt «over 30 prosent». Denne verdien angis i parentes og vil i de fleste tilfeller gi større utslag enn når en benytter beregningsskala på maks 10 prosent.

For å regne ut de regionale vekstanslagene er de fem hovednæringene vektet på følgende måte: fiskeri og akvakultur (14 prosent), industri (10 prosent), bygg og anlegg (16 prosent), varehandel (19 prosent) og tjenesteyting (42 prosent). Disse faktorene er rekalkulert og justert marginalt siden fjorårets undersøkelse.

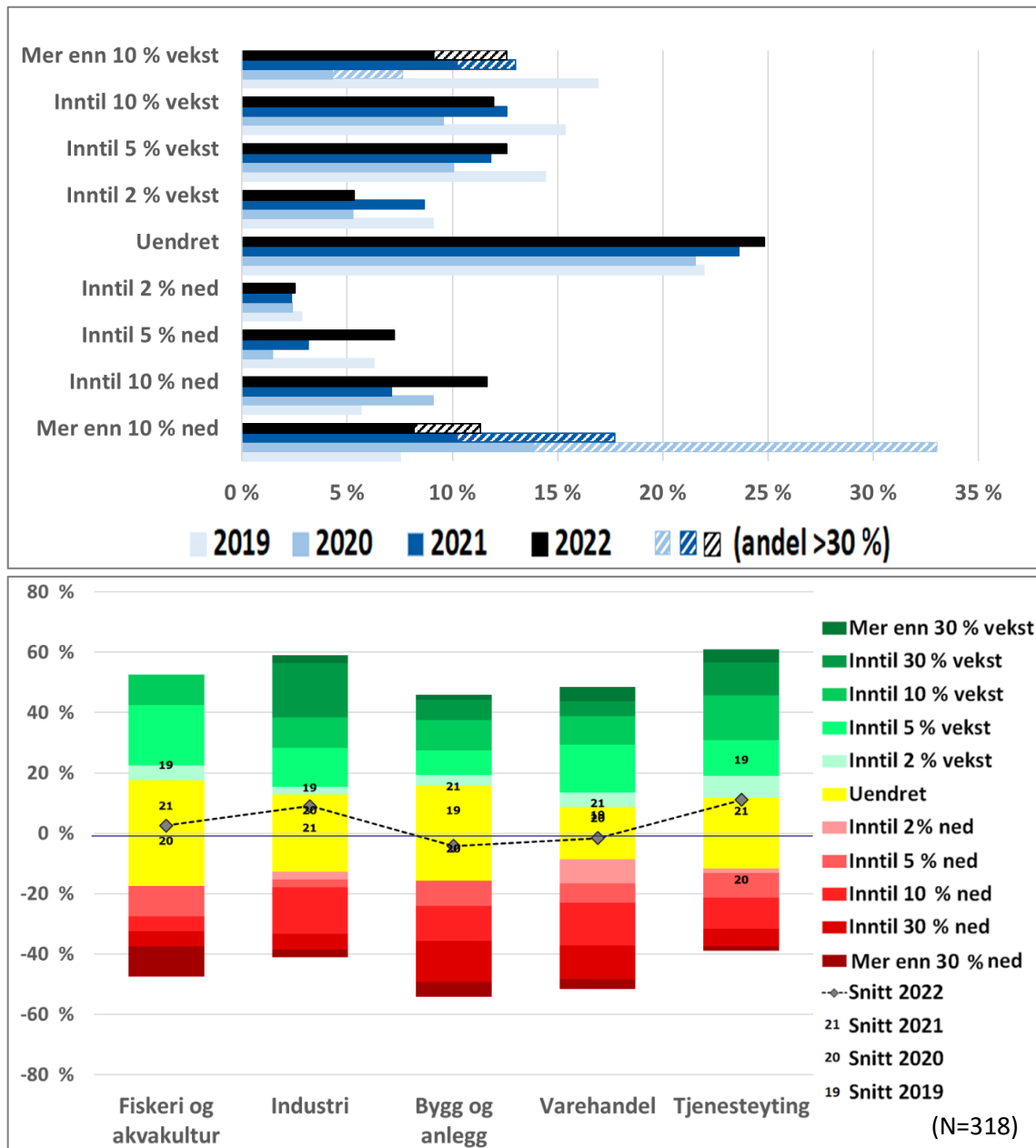
Bakgrunnen for denne vektingen er næringenes andel av sysselsetting og verdiskaping i landsdelen. Metoden som er benyttet, er ytterligere beskrevet i metodekapittelet (avsnitt 2.1).

1.2.4.1 Forventet endring i omsetning

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen en svak vekst i omsetningen på **0,3 prosent** (*0,3 prosent vekst også hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*).

Dette er bare marginalt høyere enn i fjorårets undersøkelse, hvor respondentene forventet en vekst på 0,2 prosent.

Figur 4 Forventet omsetningsutvikling

Det forventes omsetningsvekst innenfor industrien og innenfor tjenesteyting. Alle andre næringer forventer noe lavere omsetning. (N=318)

Samlet sett er det **innenfor** industriens forventninger om en omsetningsøkning på 1,5 prosent (*2,5 prosent hvis man tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*). Det er særlig blant leverandørene til akvakulturnæringen og innenfor den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien det ventes størst omsetningsvekst. Det må her bemerkes at noe av dette er prisdrevet. Lavest forventninger finner vi innenfor byggevareindustri og i gruver og steinbrudd.

Også innenfor **tjenesteyting** forventes det 1,5 prosent økt omsetning (*2,5 prosent hvis man tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*). I årets undersøkelse er det særlig hotell og reiseliv som skiller seg ut med høye forventninger til økt omsetning

Nederst på forventningsskalaen finner vi **bygg- og anleggssektoren**. Der forventes det 1,3 prosent fall i omsetning de kommende 12 månedene (*2,5 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*). Anleggsektoren forventer også lavere omsetning, men noe mindre fall enn for de andre segmentene.

Innen **fiskeri og akvakultur** er det svært ulike forventninger mellom segmentene. Akvakultursegmentet forventer å øke omsetningen med 1,7 prosent, fiskerisegmentet forventer 1,7 prosent redusert omsetning, og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer 3,5 prosent redusert omsetning. Fra **varehandelen** forventes det 0,6 prosent fall i omsetning de neste 12 månedene (*0,8 prosent fall hvis man tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*). Høyest er forventningene innenfor klær og interiør. Noe av dette er nok prisdrevet. Byggevare har lavest forventninger.

Spørsmål:

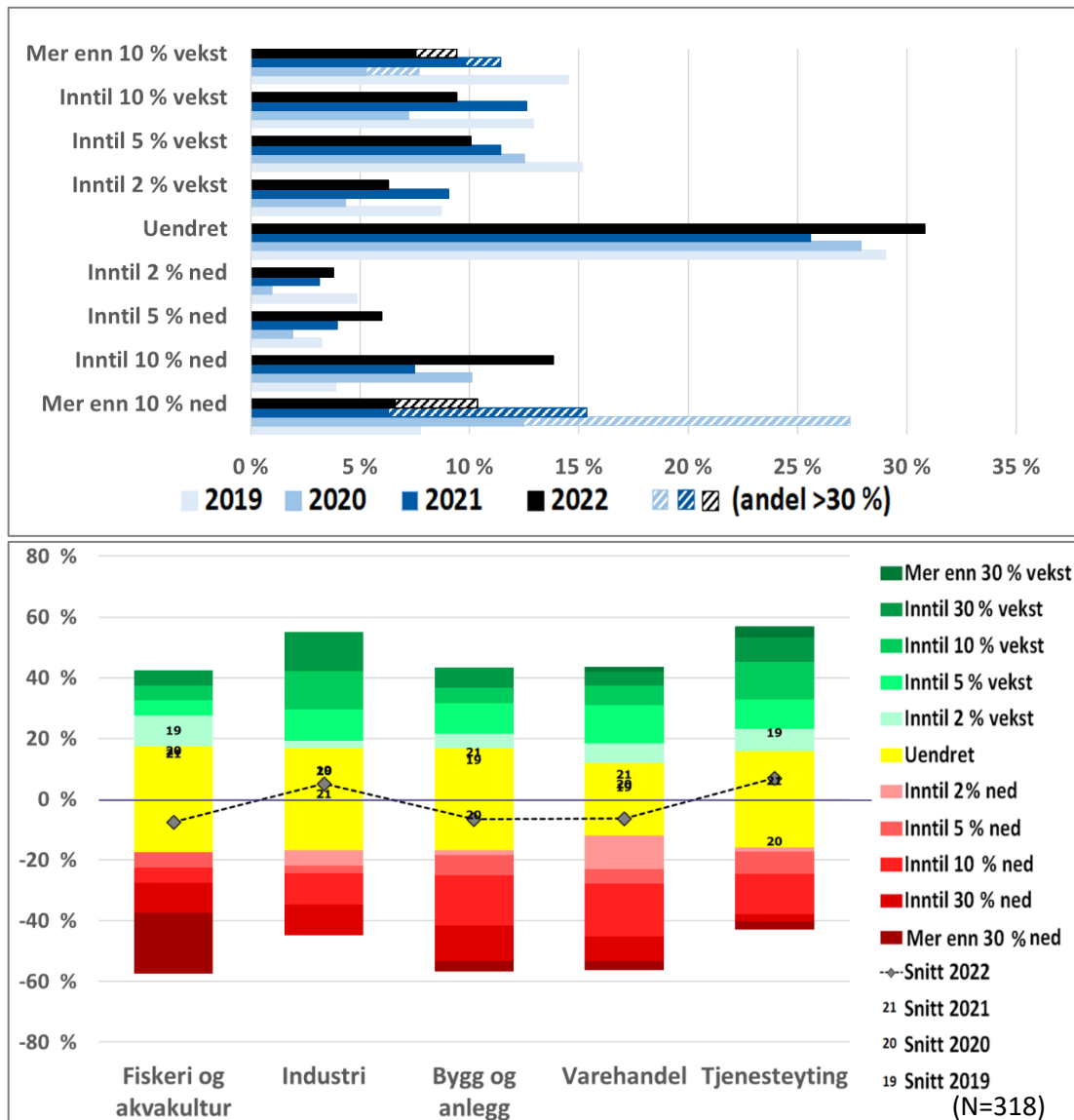
Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (Vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – omsetning

1.2.4.2 Forventet endring i volum

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et lite fall i produksjonsvolum på 0,5 prosent, men også i årets utgave finner vi enkeltbedrifter som forventer et relativt stort fall i produksjonsvolum. (*Dersom vi tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent, forventer bedriftene et samlet fall i volum på 1,1 prosent*).

I fjorårets undersøkelse var det forventninger om bare en marginal vekst i produksjonsvolum på 0,3 prosent.

Figur 5 Forventet volumutvikling

Figuren ovenfor, som er delt inn i næringer, følger som forventet i stor grad trenden fra omsetningen i foregående avsnitt, men på et litt lavere nivå siden priselementet ikke er inkludert.

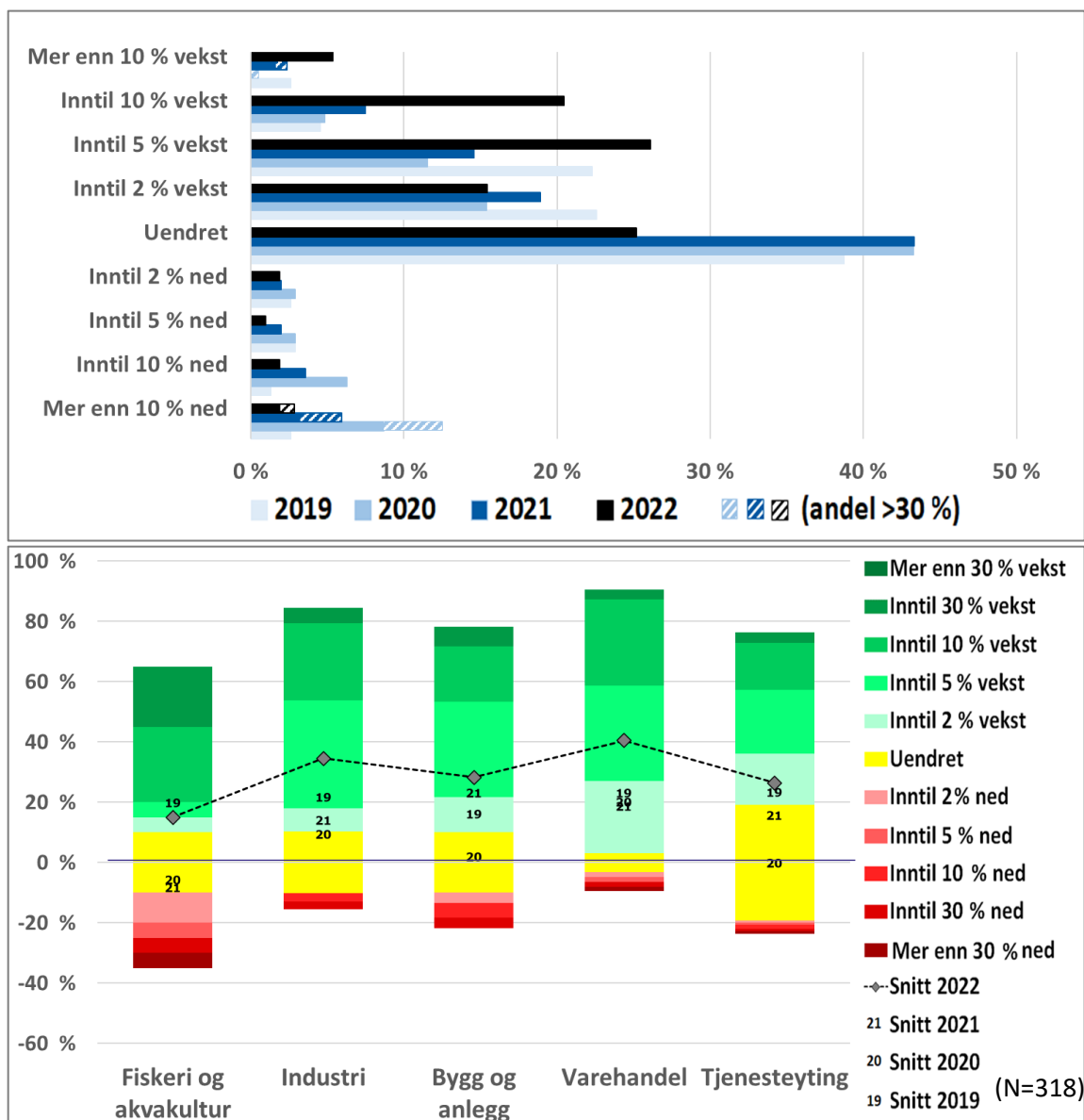
Noen av de bedriftene som har forventninger om størst fall i produksjonsvolum, finner vi innen fiskeri, den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien og innen byggrelaterte virksomheter som byggevareindustri, byggevarebutikker og entreprenører. I den andre enden av skalaen finner vi hotell og reiseliv.

1.2.4.3 Forventet endring i utsalgspris

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen en økning i utsalgspriser på 2,7 prosent. (Dersom vi tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent, er det forventninger om en økning i utsalgspriser på 2,8 prosent.) For et år siden var det forventninger om en prisøkning på 0,1 prosent.

Det er i årets undersøkelse relativt små variasjoner mellom næringer og næringssegmenter, de fleste forventer prisstigninger i intervallet 2 til 4 prosent.

Figur 6 Forventet utvikling i utsalgspriser

Høyest er prisforventningene innenfor varehandel og industri.

Industrien forventer 3,4 prosent økte utsalgspriser. *(3,6 prosent økning basert på utvidet beregningsintervall.)* Størst økning er forventet i byggevareindustrien og mekanisk industri.

Varehandelen forventer også samlet sett 3,4 prosent økte utsalgspriser *(3,2 prosent økning basert på utvidet beregningsintervall.)* Det er små variasjoner mellom segmentene, men møbel/interiør og i noen grad dagligvare forventer kanskje ikke fullt så store prisøkninger som andre varehandelssegmenter.

For **fiskeri og akvakultur** er det samlet sett forventninger om en økning i utsalgspris på 3 prosent *(3,2 prosent basert på utvidet beregningsintervall.)* Men her er det stort sprik mellom de ulike segmenter. Den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer en stor økning i utsalgspris på 7,3 prosent. Akvakulturnæringen forventer 2 prosent økning, mens man innenfor fiskeri forventer 0,8 prosent lavere utsalgspriser.

Bygg og anlegg forventer 2,9 prosent økte salgpriser de neste 12 månedene. Det er ingen store variasjoner mellom de ulike næringssegmentene. Anleggsektoren har noe lavere forventninger enn bolig og næringsbygg.

Innenfor **tjenesteyting** ser vi størst forventning om prisøkning fra bedrifter innen hotell og reiseliv og enkelte typer husholdningsrettet tjenesteyting. De laveste forventningene finner vi innenfor media og transport.

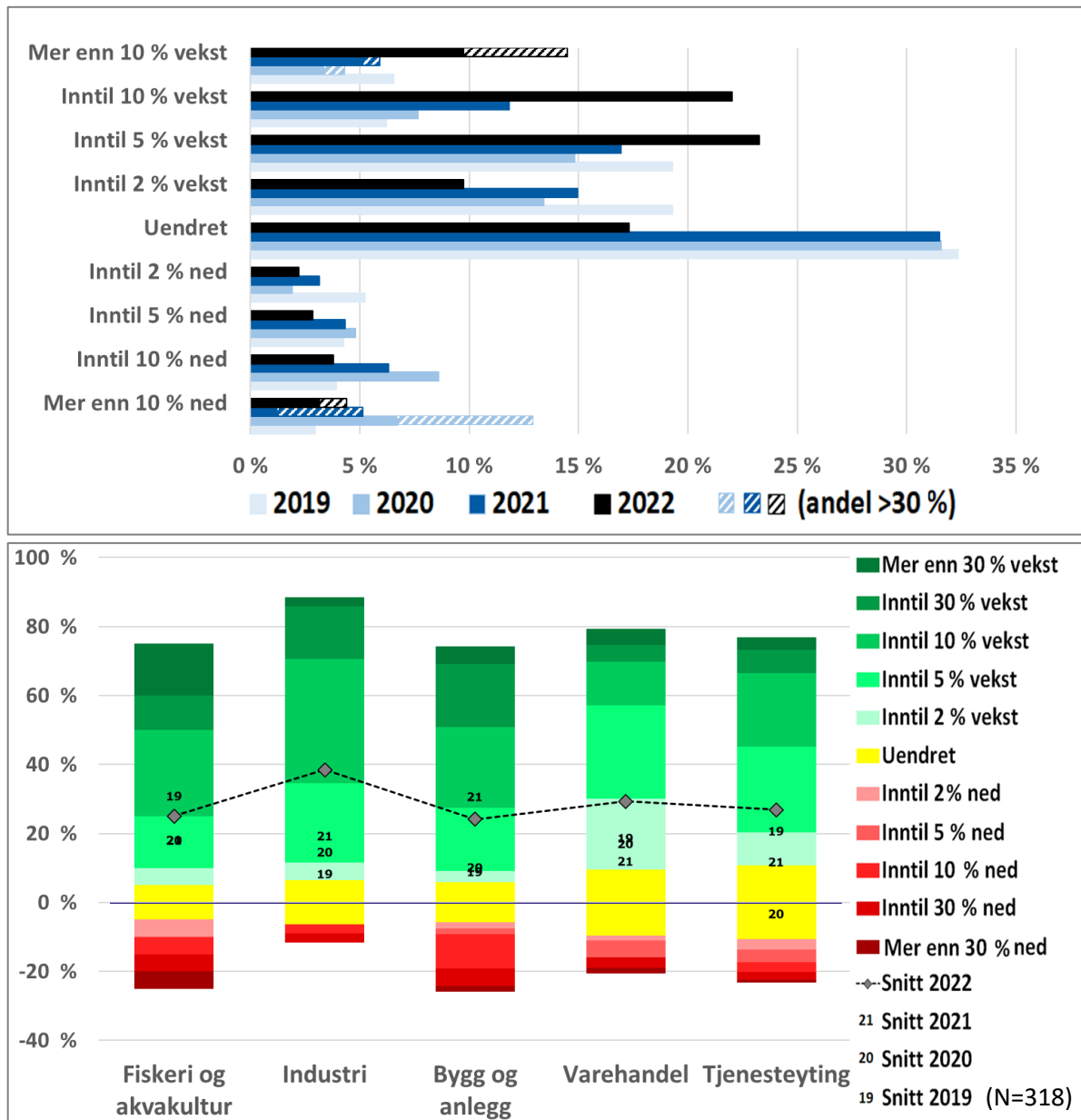
Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (Vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – utsalgspris

1.2.4.4 Forventet kostnadsutvikling

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen en vekst i samlet kostnadsnivå på **3,4 prosent** de neste tolv månedene *(4,7 prosent vekst hvis man tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent)*. Dette er en stor økning fra tidligere år. For et år siden var forventningene en vekst i kostnadsnivå på 1,1 prosent *(0,8 prosent basert på utvidet beregningsintervall.)*

Figur 7 Forventet utvikling i kostnadsnivå

Alle næringer unntatt bygg og anlegg forventer betydelig høyere prisvekst enn de gjorde for et år siden. For bygg og anlegg er forventningene på samme nivå som i fjor.

Forventninger om størst økning (+5,2 prosent) finner vi blant **industribedriftene**. Øverst på skalaen finner vi mekanisk industri og den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien.

Kostnadsnivået i **fiskeri og akvakultur** forventes å øke med 3,8 prosent. I fjor var forventningene en økning på 0,6 prosent. Størst forventes kostnadsøkningen å være i

fiskerisegmentet (5,1 prosent) mens den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien og akvakulturnæringen forventer en kostnadsvekst på litt over 3 prosent.

Som for et år siden er det forventninger om +3,6 prosent kostnadsvekst i **bygg- og anleggssektoren**. Kostnadsøkningene forventes å være lavere i anleggsektoren enn i innenfor bolig og næringsbygg. Vedvarende kostnadsøkninger over flere år begynner nå å gi utslag i forventninger om lavere aktivitet.

Innenfor **tjenesteyting** er det noe mindre spredning mellom segmentene enn det har vært tidligere år. Samlet sett forventes kostnadsnivået å øke med 3,1 prosent. I øvre ende av skalaen finner vi hotell og reiseliv med forventninger om 5 prosent kostnadsvekst. I den andre enden av skalaen forretningsmessig tjenesteyting med forventninger om 2,7 prosent kostnadsvekst.

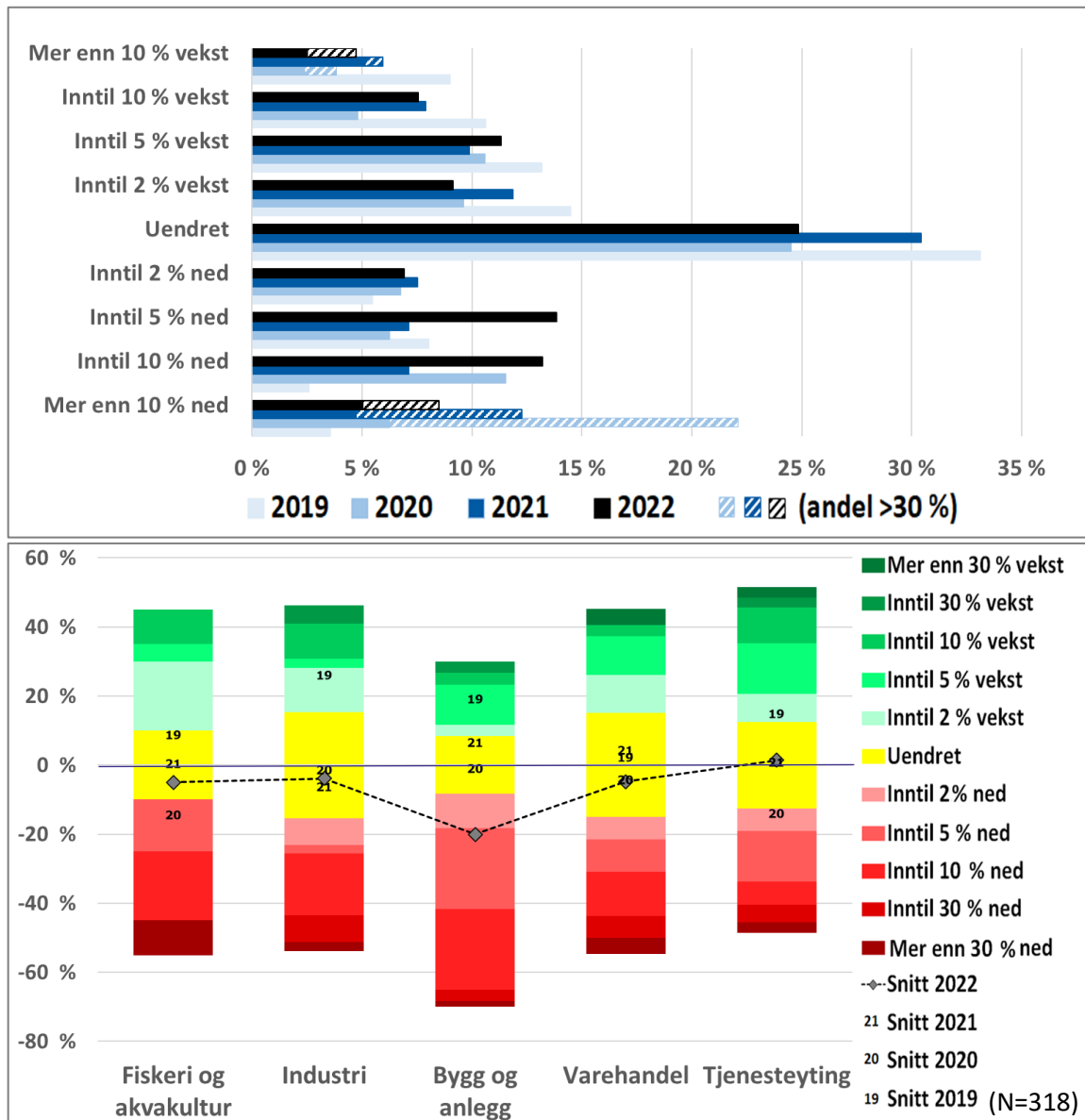
For respondentene fra **varehandelen** er det i år ganske stor spredning i svarene på dette spørsmålet. Samlet sett er det forventninger om 2,5 prosent økning i kostnadsnivå.

1.2.4.5 Forventet lønnsomhetsutvikling

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i lønnsomhet på **1 prosent** (*-1,6 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent*).

Fallet er bare litt lavere enn forventningene i fjorårets utgave. Da var det forventet 0,6 prosent fall i lønnsomhet, *eller 2,1 prosent redusert lønnsomhet dersom vi benytter hele beregningsintervallet*.

Figur 8 Forventet utvikling i lønnsomhet

Samlet sett forventer alle næringer bortsett fra tjenesteyting noe dårligere lønnsomhet framover. For tjenesteyting forventes uendret lønnsomhet.

Lavest forventninger til lønnsomhet finner vi i **bygg og anleggssektoren** (–2,2 prosent). Her har anleggssegmentet noe lavere forventninger enn bygg.

Også **fiskeri og akvakultur** har relativt lave lønnsomhetsforventninger de neste 12 månedene (–2,1 prosent). Lavest er forventningene innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Noe bedre er det innenfor fiskeri og akvakultur, men også disse segmentene forventer noe redusert lønnsomhet framover.

Varehandelen forventer 1,4 prosent redusert lønnsomhet framover. Størst fall forventes av byggevare og fiskesalg, men en innenfor dagligvare og klesbutikk forventer noe vekst i lønnsomhet.

Industrien forventer samlet sett 1,1 prosent redusert lønnsomhet. Lavest er forventningene innenfor byggevareindustri og gruve/steinbrudd. Høyest er forventningene innen den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien og for en del bedrifter innen mekanisk industri og blant leverandører til akvakulturnæringen.

Samlet sett forventer bedrifter innenfor **tjenesteyting** stabil lønnsomhetsutvikling, men det er relativt store variasjoner mellom de ulike segmentene. I hver sin ende av skalaen finner vi hotell og reiseliv med forventninger om 3,6 prosent økt lønnsomhet, og bedrifter innen transport og lagring med forventninger om 4,2 prosent redusert lønnsomhet.

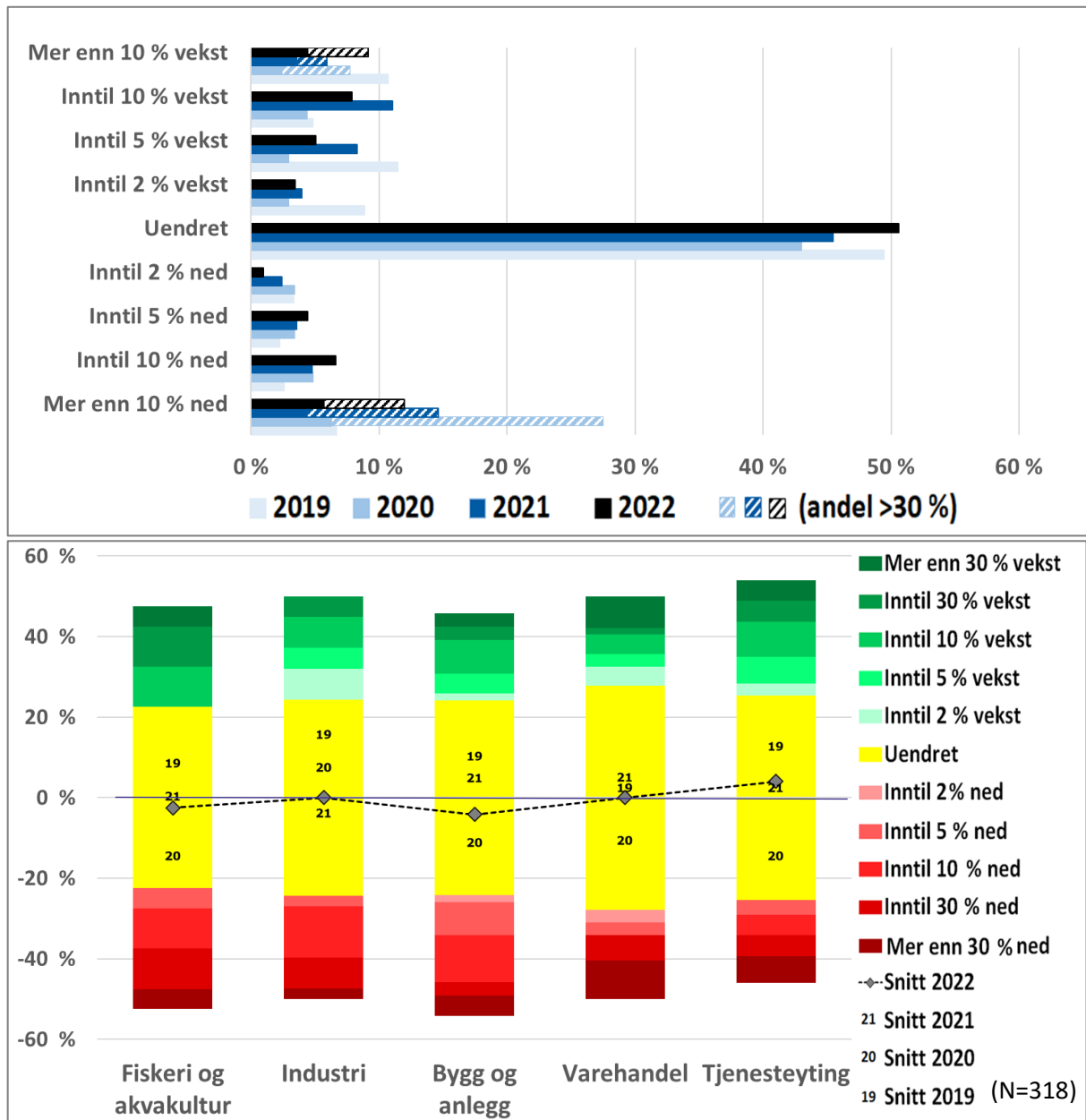
Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (Vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – lønnsomhet

1.2.4.6 Forventer svakt fall i investeringer

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i investeringsnivået på 0,2 prosent (0,6 prosent fall hvis man tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent.) For et år siden var investeringene forventet å falle med 0,4 prosent.

Figur 9 Forventet utvikling i investeringsnivå

Den eneste hovednæringen i undersøkelsen som forventer en svak økning i investeringsnivået de neste tolv månedene, er tjenesteyting.

Innen **fiskeri og akvakultur** forventes samlet sett et fall i investeringsnivået på 0,2 prosent. Men det er store forskjeller mellom næringssegmentene. Akvakultur forventer 3,4 prosent vekst i investeringene. Fiskeribedriftene forventer 1,3 prosent vekst, mens man innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer at investeringsnivåene vil falle med 5 prosent.

Respondenter fra **industribedriftene** forventer samlet sett litt reduserte investeringsnivåer (0,8 prosent ned). Størst investeringsoptimisme finner vi blant den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. I fjorårets undersøkelse var investeringsoptimismen størst blant bedrifter som leverer varer til bygg og anleggssektoren, i årets undersøkelse befinner disse seg i den andre enden av skalaen og forventer samlet sett et fall i investeringsnivåene på i underkant av 4 prosent.

Varehandelen forventer som for et år siden samlet sett 0,4 prosent reduksjon i investeringer framover. Lavest er forventningene innenfor byggevarebutikker og fiskesalg, og høyest er de innenfor dagligvare, klær og møbel/interiør.

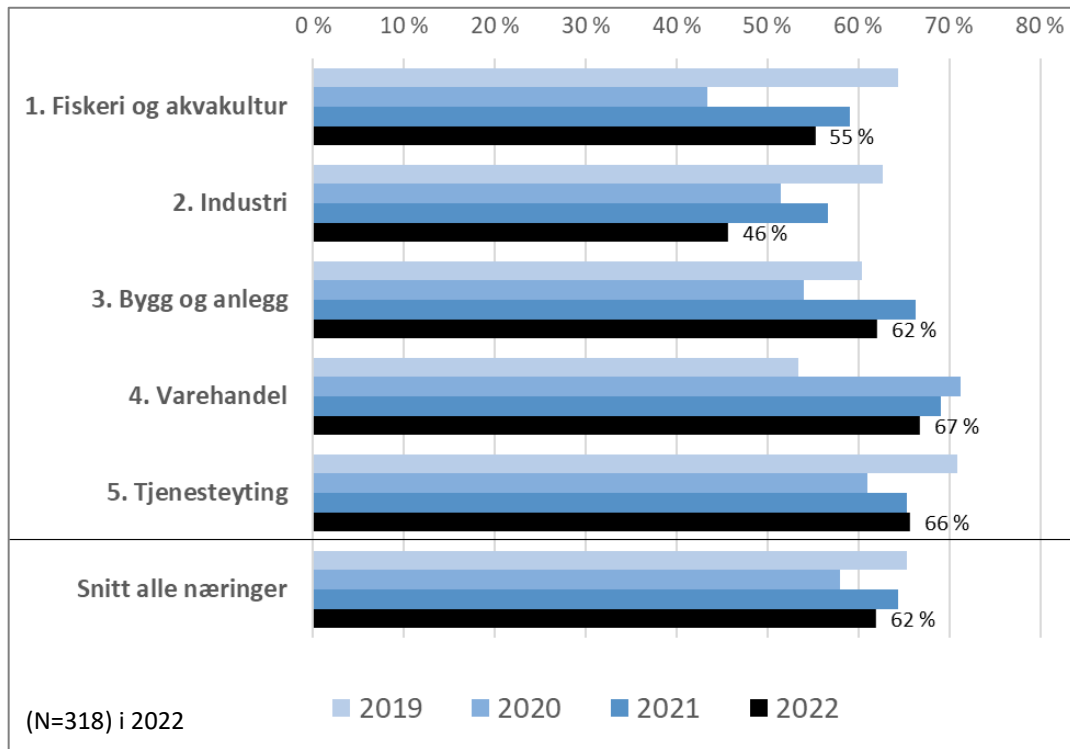
Tjenesteyting er den eneste hovednæringen med forventninger om en viss vekst i investeringene framover. Den forventede veksten er likevel svært lav: 0,2 prosent. Det er ganske stor spredning i hvordan bedriftene svarer, og ikke helt lett å se klare trender mellom segmentene. Det synes likevel å være noe større investeringsoptimisme innenfor hotell og reiseliv, eiendomsformidling, og noe lavere forventinger innenfor godstransport og lagring.

1.2.4.7 Nordnorske bedrifter legger over halvparten av investeringsbeløpet igjen i landsdelen

I årets undersøkelse rapporterer bedriftene i snitt at 62 prosent av investeringsbeløpet legges igjen i landsdelen. Dette er omtrent på samme nivå som for et år siden, hvor 64 prosent svarte slik.

Varehandelen er den næringen som legger mest igjen i landsdelen, med 67 prosent. Lavest finner vi også i årets utgave industrien med 46 prosent. Dette er en lavere andel enn for et år siden (57 prosent). Hvorvidt dette representerer et reelt fall eller er mer utvalgsbetinget, er ikke uten videre entydig fra datagrunnlaget.

Forskjellene mellom næringene skyldes nok i til en viss grad hva de investerer i. Næringer som varehandelen investerer gjerne i bygg, ominnredninger, vedlikehold og tjenester som i større grad kan leveres fra nord, enn for eksempel næringer som kjøper mer avansert utstyr og maskiner.

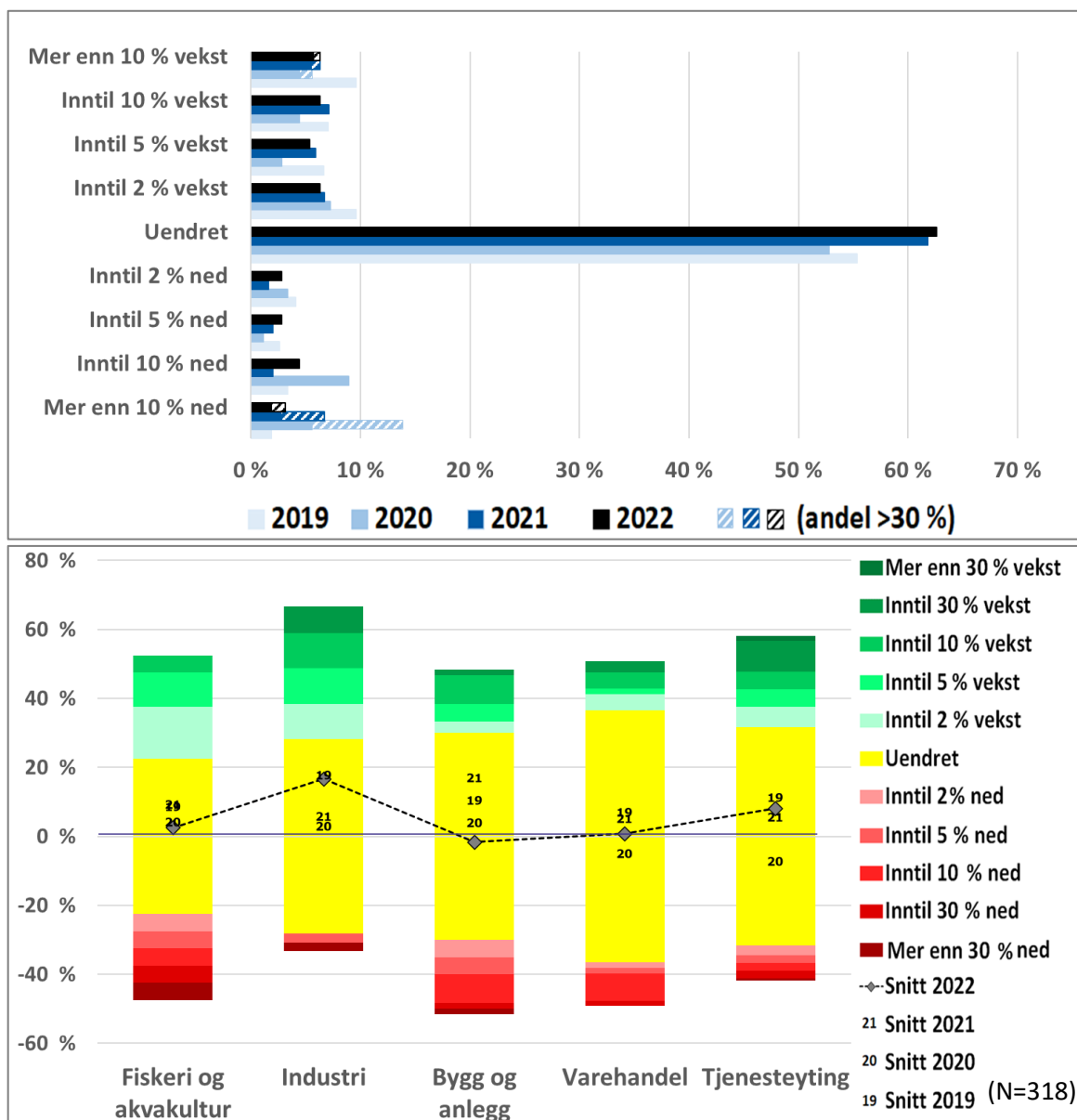
Figur 10 Andel av investeringer som tilfaller leverandører fra landsdelen

Figuren viser gjennomsnittsverdier for alle respondenter innen de ulike næringene som har svart på spørsmålet. Disse tallene er ikke justert for hvor store investeringer den enkelte respondent oppgir å ha.

1.2.4.8 Forventet sysselsettingsvekst

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen en marginal vekst i sysselsettingen på 0,5 prosent (*dersom vi tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent 0,6 prosent vekst*). Dette er omtrent på samme nivå som for et år siden.

Figur 11 Forventet utvikling i antall ansatte

63 prosent av alle bedriftene i år forventer stabil sysselsettingsutvikling. Dette er ett prosentpoeng mer enn for et år siden.

Størst økning forventes innen **industrien** (opp 1,8 prosent). **Fiskeri og akvakultur** forventer et lite fall i sysselsetting på 0,9 prosent. Dette er drevet av lave sysselsettingsforventninger i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien, der sysselsettingen forventes å falle med 4,6 prosent. Innenfor fiskeri forventes bare en marginal sysselsettingsvekst (0,2 prosent), og innenfor akvakultur forventes sysselsettingen å øke med 1,9 prosent.

Bygg og anlegg forventer bare marginalt lavere sysselsetting (−0,2 prosent), Forventningene er marginalt høyere i de mer anleggsrettede bedriftene sammenlignet med bolig og næringsbygg.

Varehandelen forventer i år stabil sysselsetting, og det er ikke store variasjoner mellom varehandelssegmentene.

I sum forventes det 1,2 prosent økt sysselsetting innenfor **tjenesteyting**.

På vei ut av koronapandemien forventer hotell- og reiselivsnæringen en sysselsettingsvekst på hele 5 prosent. I den andre enden av skalaen finner vi godstransport med forventninger om et svakt fall i sysselsetting (−0,9 prosent).

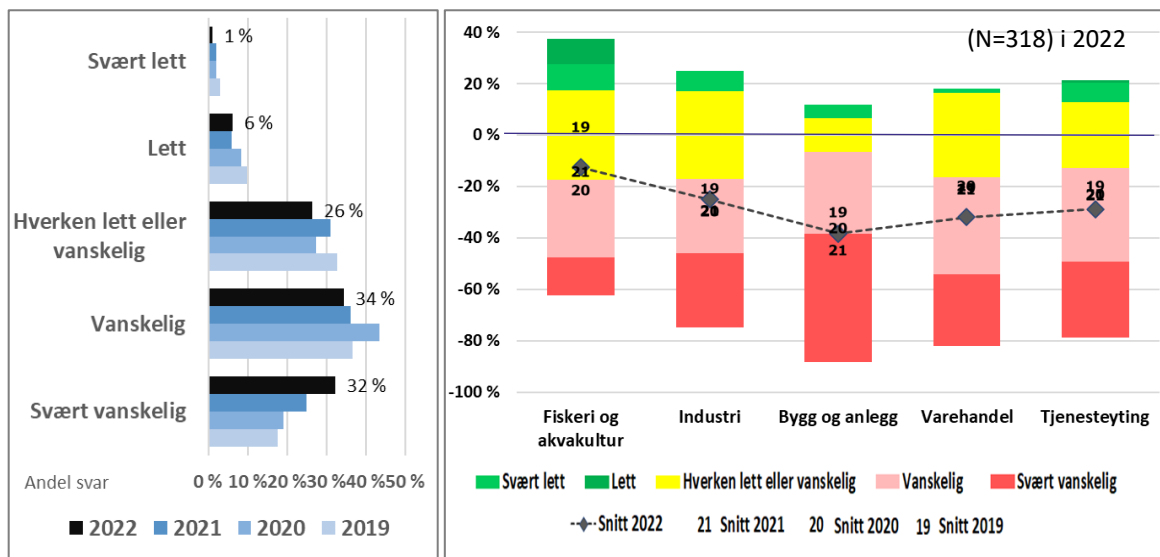
Spørsmål:

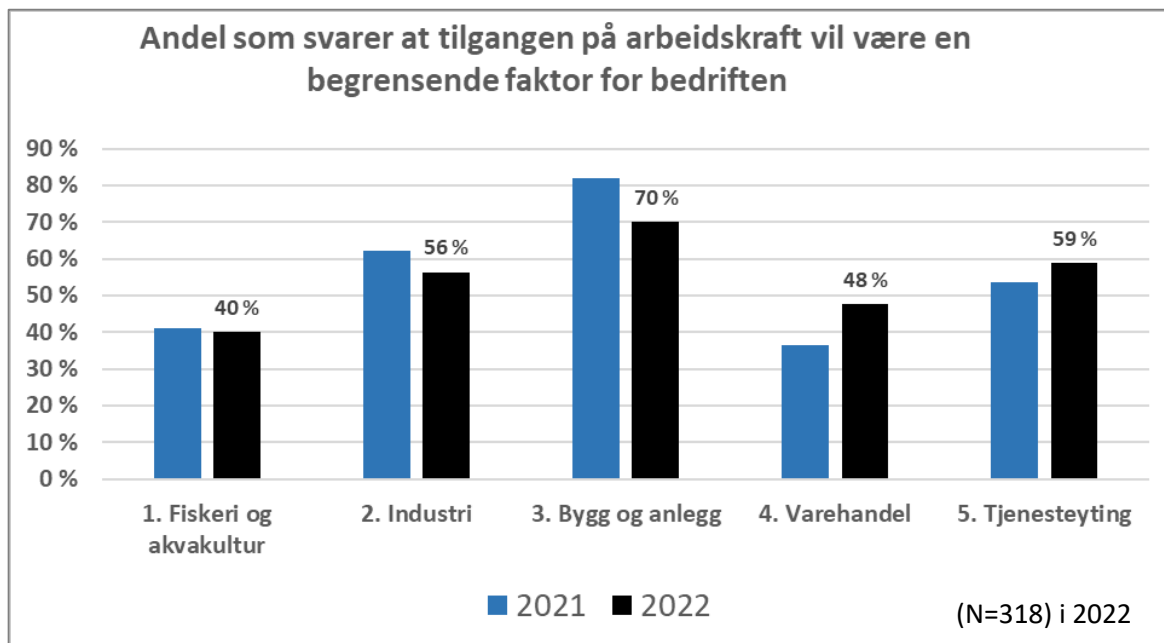
Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (Vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – antall ansatte

1.2.4.9 Fortsatt utfordrende å skaffe kvalifisert arbeidskraft

Ett av spørsmålene i undersøkelsen handler om tilgangen til relevant kompetanse, der bedriftene blir spurt om hvordan de opplever tilgangen på arbeidskraft. I sum svarer 67 prosent av bedriftene at dette oppleves som «vanskelig» eller «svært vanskelig». For et år siden var det 61 prosent som svarte slik. I første utgave av «Forventningsbarometer for Nord-Norge» i 2019, var det 54 prosent som ga dette svaret.

Figur 12 Tilgang til kvalifisert arbeidskraft

Figur 13 Vil tilgangen på arbeidskraft være en begrensende faktor

Når vi ser på hvordan de ulike næringene har svart, er det ikke så store endringer fra i fjor. Det har blitt noe vanskeligere å få tilgang på kvalifisert arbeidskraft innenfor varehandel og tjenesteyting. Selv om utfordringene med arbeidskraft også i år er størst innenfor bygg og anlegg, rapporteres det å være litt lettere enn for et år siden, den generelle aktivitetsutviklingen i næringen spiller nok inn her.

82 prosent av respondentene innenfor **bygg og anlegg** svarer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få tak i arbeidskraft. For et år siden var det 91 prosent som svarte slik. Tilbake i 2019 svarte 70 prosent av respondentene fra bygg og anlegg at det var vanskelig eller svært vanskelig å få tak i arbeidskraft.

I årets undersøkelse svarer 72 prosent av respondentene innen bygg og anlegg at tilgangen til arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå framover.

Av yrkesgrupper man i år har vansker med å få tak i, nevnes også i år hele spekteret av stillingskategorier innenfor næringen: tømrere, murere, elektrikere, maskinførere, betongarbeidere, ingeniører og så videre. Begrensninger i tilgangen til utenlandsk arbeidskraft nevnes i mindre grad i årets undersøkelse enn for et år siden.

Innenfor **industrisegmentet** er diffusjonsindeksen litt høyere enn for et år siden (25 mot 20 i fjor). 56 prosent av respondentene innen næringen mener at tilgangen til arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå framover. Det er særlig bedrifter innen mekanisk industri, skipsutstyr, byggevareindustri og ikke sjømatbasert næringsmiddelindustri, som rapporterer om at det er svært vanskelig tilgang på arbeidskraft. Plate- og sveisearbeidere,

industrimekanikere og ingeniører innen mekaniske og elektriske fag er yrkesgrupper som disse bedriftene nevner at det kan være problematisk å få tak i.

Fiskeri- og akvakultursegmentet rapporterer om bare marginalt bedret tilgang på arbeidskraft sammenlignet med fjorårets undersøkelse (diffusjonsindeks 38 mot 35 for et år siden). Også i år er det den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien som har størst utfordringer, 57 prosent av respondentene innen dette segmentet mener at tilgangen på arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå, dette er likevel 10 prosentpoeng lavere enn for et år siden. Innenfor akvakultursegmentet svarer 29 prosent av respondentene slik, og innen fiske-/fangstsegmentet 33 prosent.

Yrkesgrupper som nevnes er ledere og automatikere til den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Akvakulturnæringen nevner visse utfordringer med driftspersonell spesielt til mer grisgrendte strøk.

Bedrifter innen **varehandelen** og innenfor tjenesteyting rapporterer begge om noe vanskeligere tilgang til arbeidskraft. Innenfor varehandelen er det, som for et år siden, særlig bilforhandlere med verksted og byggevarebutikker som rapporterer om utfordringer med å få tak i personell. Det er ikke i første rekke rent salgspersonell det er mangel på, men personell med ulik teknisk bakgrunn, for eksempel bilmekanikere, ulike typer serviceteknikere og innenfor byggevarebutikker tømrere.

Innenfor **tjenesteyting** er det stor spredning i hvordan bedriftene svarer, men vi kan se at både innenfor hotell og reiseliv og it/rådgivning er det spesielle utfordringer. Faglærte kokker er mangelvare, kapteiner til sjøopplevelser er også vanskelige å få tak i. Innenfor it og rådgivning nevnes flere yrkesgrupper: systemutviklere, IT-konsulenter, jurister og regnskapsførere. Det nevnes også at enkelte av utfordringene er mer geografisk avgrenset. Det kan for eksempel gå greit å skaffe personell i Tromsø, men være problematisk i Harstad.

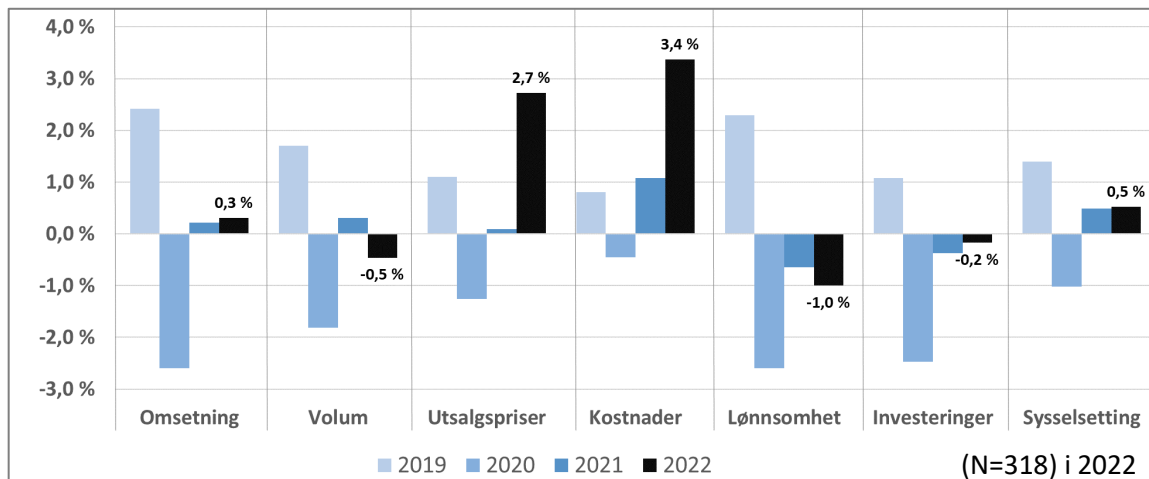
Spørsmål: Hvor vanskelig er det for din bedrift å få tak i kvalifisert arbeidskraft?

<p>Stor mangel på fagarbeidere i anleggssektoren, på verksteder og i mekaniske yrker. Bygg og anlegg</p>	<p>Vi har brukt en del østeuropeere tidligere. Det har blitt vanskeligere. Varehandel</p>
<p>Platearbeidere og sveisere finnes ikke i Norge. Henter folk fra utlandet, for fast ansettelse. Ingeniører er vanskelig også. Det er vanskelig å få folk flytte til kommunen, så derfor er det etablert kontor i to byer i nord. Har også folk sittende i utlandet og jobber. Norske ingeniører er for dyre. For høyt kostnadsnivå i Norge. Industri</p>	<p>Mangel på utdanningstilbud i regionen. Bygg og anlegg</p>
<p>Vanskelig å få tak i tømrere, betongarbeidere og murere. Har 10–12 ingeniører. I selskapet, de er lettere å rekruttere enn fagarbeidere. Har også 15 utenlandske fast ansatte, fra Polen og Litauen. Bygg og anlegg</p>	<p>Ikke noe problem å få tak i folk. Ca. 20 personer er fra utlandet. Bygg og anlegg</p>
<p>Fagarbeidere (anleggsmekanikere og sjåførere) er det svært vanskelig å få tak i. Har ikke anleggsmaskinførerlinje i Alta. Denne utdanningen ligger i Kirkenes, og ungdommen ønsker ikke å flytte når de er 16 år. Bygg og anlegg</p>	<p>Rekruttering blir enklere når man er større og kan tilby et fagmiljø. Varehandel</p>
<p>Svært vanskelig å få tak i tømrere – disse kommer til å bli lønnsadelen om 10 år. Bygg og anlegg</p>	<p>Veldig få søkere på ledige stillinger. Varehandel</p>
<p>Har vært utfordrende å få tak i folk spesielt i Harstad, men har vært lettere i Tromsø. Har ikke begrenset aktiviteten, men en kunne kanskje ha forsøkt på å øke volumet ytterligere om det hadde vært lettere å få tak i folk. Advokat</p>	<p>Vi rekrutterer fra hele verden og har ansatte fra Kina, India, Tyskland og Sverige. IT/analyse</p>
	<p>Har ingen problemer med å skaffe arbeidskraft, Har et nært forhold til universitetet og rekrutterer mange derfra. IT</p>
	<p>Det er vanskelig å få tak i alle typer arbeidskraft – rengjørere og folk til resepsjonen. Har funnet løsninger gjennom innleie, men det er bare så vidt det løser seg uten å begrense aktivitetsnivået. Hotell</p>
	<p>Utdanningstilbudet for industrimekanikere er lagt ned. Industri</p>

1.2.4.10 Oppsummering vekstanslag

Forventningsbarometeret måler bedriftenes forventninger innenfor sju ulike parametere. Disse er omsetning, volum, kostnader, utsalgspris, lønnsomhet, investeringsnivå og sysselsetting. I diagrammet nedenfor presenteres konklusjonene for de ulike parameterne.

Figur 14 Forventet vekstrate kommende tolv måneder (skala +/- 10 prosent)

Bedriftene tegner som for et år siden et relativt stabilt bilde av aktiviteten de kommende tolv månedene. I sum venter bedriftene en marginal økning i omsetningen på 0,3 prosent. Det forventes omsetningsvekst innenfor industrien og innenfor tjenesteyting. Alle andre næringer forventer noe lavere omsetning.

Samlet sett forventer bedriftene en betydelig vekst både i kostnader og utsalgspriser. Relativt store pris- og kostnadsøkninger ventes i alle hovednæringene, men den største økningen forventes innenfor varehandelen og industrien.

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i lønnsomhet på 1 prosent, det er bare tjenesteyting som har forventninger om stabil lønnsomhet framover. Lavest er lønnsomhetsforventningene innen bygg og anlegg og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Kostnadsøkninger en ikke raskt kan ta ut i økte utsalgspriser, er en av forklaringene til forventningene om noe dårligere lønnsomhet.

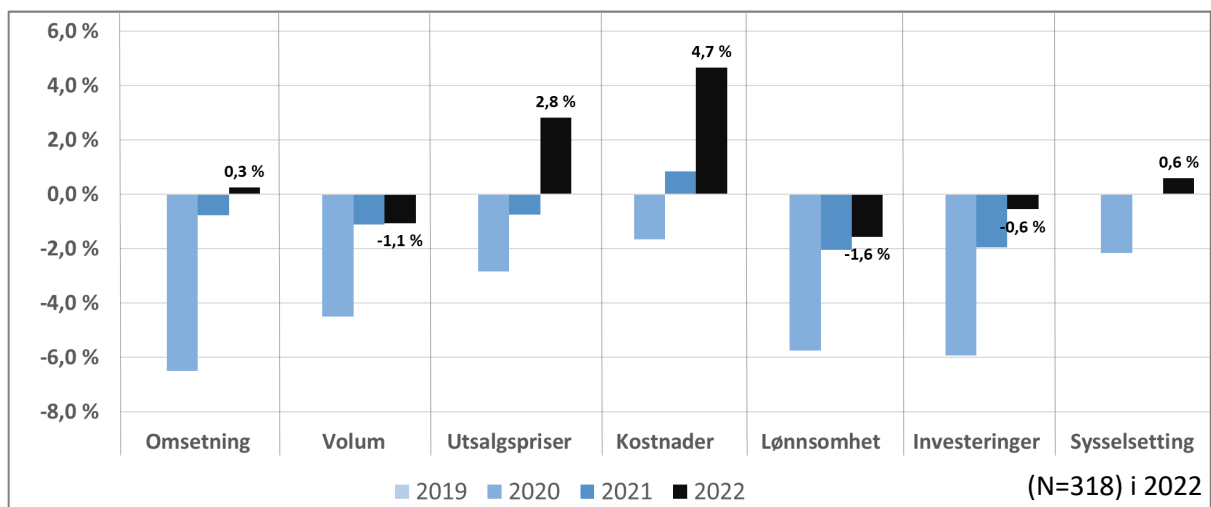
I sum anslår barometeret bare et marginalt fall i investeringene på omkring 0,2 prosent de kommende tolv månedene mot 0,4 prosent forventet reduksjon for et år siden. Bedriftene forteller at de forventer at omkring 62 prosent av hver investert krone tilfaller øvrig næringsliv i landsdelen, dette er omtrent på samme nivå som i fjor. Den eneste hovednæringen i undersøkelsen som forventer en svak økning i investeringsnivået de neste tolv månedene er tjenesteyting.

Til slutt forventer bedriftene en svakt økt sysselsetting på 0,5 prosent de kommende tolv månedene. Dette er omtrent samme resultat som for et år siden. Størst økning forventes innenfor industrien.

Med mindre annet er kommentert, er beregningen ovenfor basert på samme skala som ble benyttet i 2019 med en øvre og nedre grense på 10 prosent vekst eller fall. Koronasituasjonen førte til at en del bedrifter har hatt ekstraordinært store utslag i undersøkelsene i 2020 og 2021. For å fange opp dette la i vi i fjor til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over 30 prosent». Vi har siden 2020 gjennomført beregninger av vekstanslag også basert på denne skalaen – dette som tilleggsinformasjon.

Tabellen nedenfor viser beregningene basert på denne utvidede svarskala. For de fleste indikatorene gir denne beregningen en noe mer negativ forventet utvikling. Unntaket er kostnadene, som gir noe mindre økning.

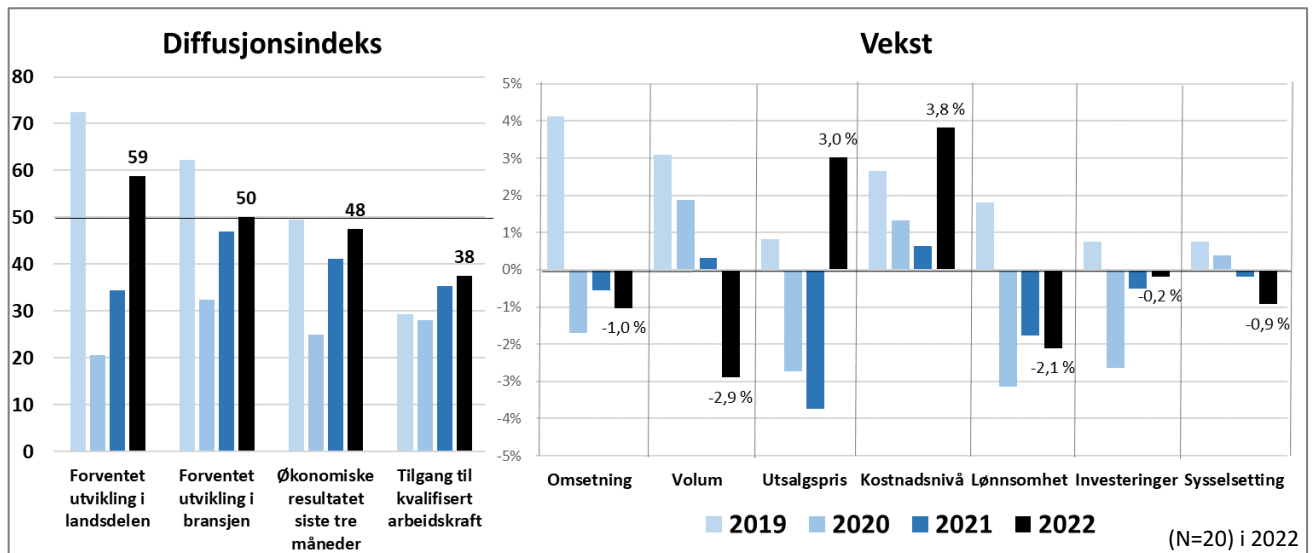
Figur 15 Forventet vekstrate kommende tolv måneder (skala +/- 30 prosent)

1.3 Slik har næringene svart

1.3.1 Fiskeri og akvakultur

Figur 16 Vekstrate for fiskeri og akvakultur

Respondentene i dette næringssegmentet består av akvakultur, fiskeri og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Det er i år som tidligere år noen ulikheter i hvordan disse næringssegmentene svarer på spørsmålene i undersøkelsen.

De mest positive forventningene til næringen finner vi innenfor akvakultursegmentet og de svakeste forventningene innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien.

Forventet utvikling i bransjen

Innenfor fiskeri og akvakultur har akvakulturbedrifter også i årets undersøkelse noe høyere forventninger enn bedrifter knyttet til havfiske og bedrifter i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Dette er en trend vi har sett de siste årene. Fiskerinæringen nevner kostnadsøkninger, og da spesielt økte drivstoffkostnader som en utfordring. Respondenter i akvakulturnæringen nevner at veksten er styrt av de til enhver tid gjeldende reguleringene. Krigen i Ukraina kan også påvirke prisutviklingen for eksempel transport, pris på kasser og lignende.

Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift siste tre månedene

Respondenter i akvakultursegmentet svarer langt mer positivt enn respondenter innen fiskeri og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien med hensyn til økonomisk resultat de siste tre månedene. En av kontaktene i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien

forteller om økt konkurranse om råstoff, i tillegg til at økte transportkostnader og sterk kronekurs presser marginene.

Forventet omsetningsutvikling

I denne næringen er det svært ulike forventninger mellom segmentene.

Akvakultursegmentet forventer å øke omsetningen med 1,7 prosent, fiskerisegmentet forventer 1,7 prosent redusert omsetning, og den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer 3,5 prosent redusert omsetning.

Forventet endring i utsalgspris

Samlet sett er det forventninger om en økning i utsalgspris på 3 prosent. Men her er det stort sprik mellom de ulike segmenter. Den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer en stor økning i utsalgspris på 7,3 prosent. Akvakulturnæringen forventer 2 prosent økning, mens en innenfor fiskeri forventer 0,8 prosent lavere utsalgspriser.

Forventet kostnadsutvikling

Kostnadsnivået i næringen forventes å øke med 3,8 prosent, i fjor var forventningene en økning på 0,6 prosent. Størst forventes kostnadsøkningen å være i fiskerisegmentet (5,1 prosent) mens den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien og akvakulturnæringen forventer en kostnadsvekst på litt over 3 prosent.

Forventet lønnsomhetsutvikling

Næringen har relativt lave lønnsomhetsforventninger de neste 12 månedene (-2,1 prosent). Lavest er forventningene innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Noe bedre er det innenfor fiskeri og akvakultur, men også disse segmentene forventer noe redusert lønnsomhet framover.

Forventet investeringsutvikling

Innen fiskeri og akvakultur forventes samlet sett et fall i investeringsnivået på 0,2 prosent, men det er store forskjeller mellom næringssegmentene. Innenfor akvakultur forventes det 3,4 prosent vekst i investeringene. Fiskeribedriftene forventer 1,3 prosent vekst, mens man innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer at investeringsnivåene vil falle med 5 prosent.

Forventet sysselsettingsvekst

Det forventes et lite fall i sysselsetting på 0,9 prosent, dette er drevet av lave sysselsettingsforventninger i den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Der forventes sysselsettingen å falle med 4,6 prosent. Innenfor fiskeri forventes bare en marginal sysselsettingsvekst (0,2 prosent), og innenfor akvakultur forventes sysselsettingen å øke med 1,9 prosent

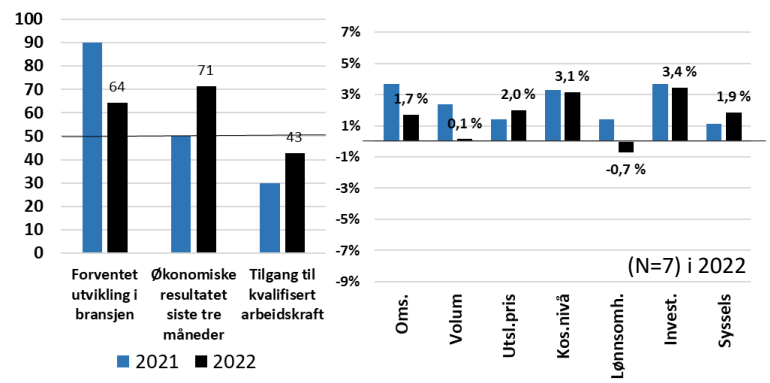
Tilgang til kvalifisert arbeidskraft

Næringen rapporterer om bare marginalt bedret tilgang til arbeidskraft sammenlignet med fjorårets undersøkelse (diffusjonsindeks 38 mot 35 for et år siden). Også i år er det den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien som har størst utfordringer: 57 prosent av respondentene innen dette segmentet mener at tilgangen til arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå. Dette er likevel 10 prosentpoeng lavere enn for et år siden. Innenfor akvakultursegmentet svarer 29 prosent av respondentene slik, og innen fiske-/fangstsegmentet 33 prosent. Yrkesgrupper som nevnes, er ledere og automatikere til den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. Akvakulturnæringen nevner visse utfordringer med driftspersonell spesielt til mer grislendte strøk.

Akvakultur: Det forventes vekst i næringen, men forventningene er litt lavere enn for et år siden.

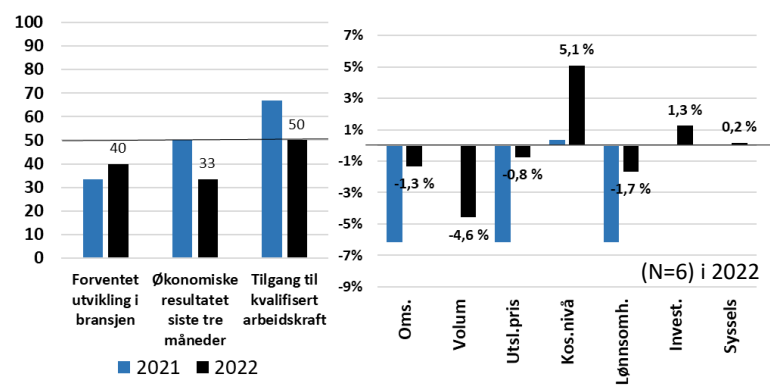
Utviklingen i næringen styres i stor grad av de til enhver tid gjeldende reguleringene. Flere av respondentene forteller om tiltakende kostnadsnivå i bransjen. Det forventes noe høyere prisvekst framover.

Figur 17 Vekstrate akvakultur

Fiskeri: Det er forventninger om en viss nedgang framover. Respondenter i næringen rapporterer om at økte drivstoffkostnader er en utfordring. Det er også usikkerhet knyttet til hvordan det endrede forholdet til Russland vil påvirke forvaltningen av fiskebestanden i Barentshavet.

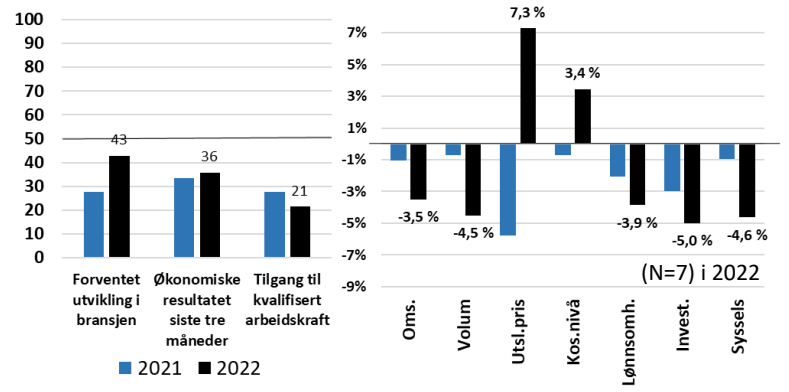
Figur 18 Vekstrate Fiskeri

Sjømatbasert næringsmiddelindustri

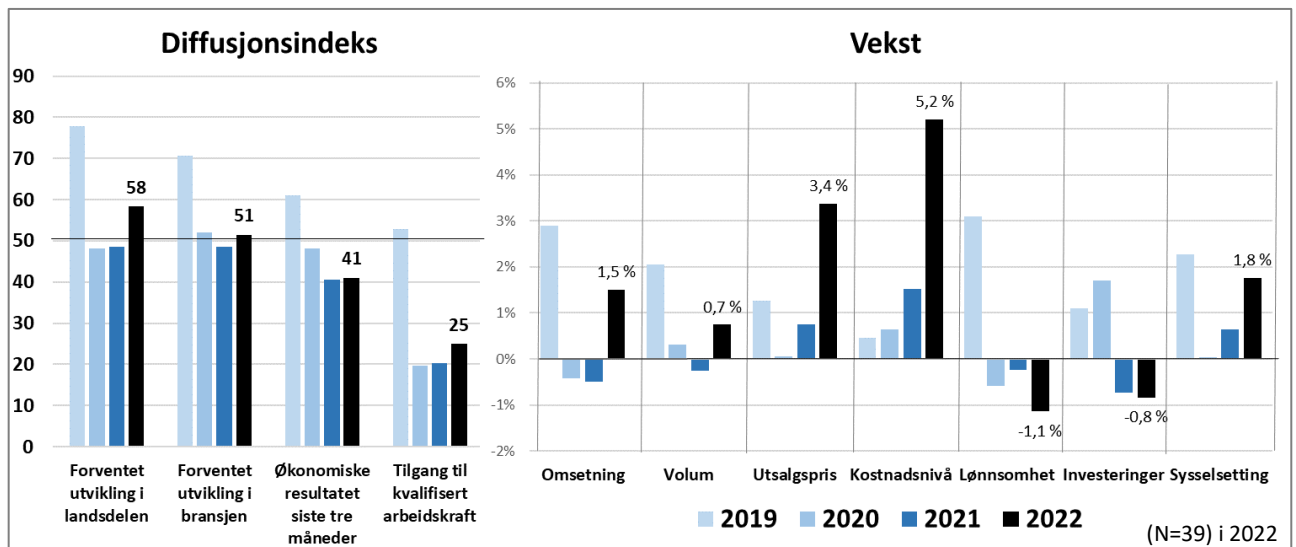
Det er forventninger om en viss nedgang framover. Stigende råstoffpriser presser marginene, og stigende transportkostnader bidrar også til dette. Næringen har utfordringer med å skaffe arbeidskraft, og dette har forverret seg noe fra i fjor. Enkelte respondenter tror utestengelse av Russland fra europeiske markeder kan øke den norske markedsandelen i disse markedene.

Figur 19 Vekstrate for sjømatbasert næringsmiddelindustri

1.3.2 Industri

Figur 20 Vekstrate industri

Forventet utvikling i bransjen

Industribedriftene forventer samlet sett stabil utvikling framover. Det eneste segmentet med klart negative forventninger framover er byggevareindustrien. Alle de fem respondentene innenfor dette segmentet forventer noen eller stor nedgang framover.

Utvikling i økonomiske resultatet i bedrifter de siste tre månedene

Blant industribedriftene er det byggevareindustrien som rapporterer om de dårligste resultatene i forhold til forventningene. I den andre enden av skalaen finner vi enkelte leverandører til fiskeri og akvakultur og leverandører av stein og sand til anleggssektoren.

Forventet omsetningsutvikling

Samlet sett er det innenfor næringen forventninger om en omsetningsøkning på 1,5 prosent (2,5 prosent hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent). Det er særlig blant leverandørene til akvakulturnæringen og innenfor den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien det ventes størst omsetningsvekst. Det må her bemerkes at noe av dette er prisdrevet. Lavest forventninger finner vi innenfor byggevareindustri og i gruver og steinbrudd.

Forventet endring i utsalgspris

Næringen forventer 3,4 prosent økte utsalgspriser. Dette er sammen med varehandelen høyest av de fem hovednæringene i undersøkelsen. Størst økning er forventet i byggevareindustrien og mekanisk industri.

Forventet kostnadsutvikling

Industribedriftene er den hovednæringen som har forventninger om størst økning i kostnadsnivå (+5,2 prosent). Øverst på skalaen finner vi mekanisk industri og den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien.

Forventet lønnsomhetsutvikling

Næringen forventer samlet sett 1,1 prosent redusert lønnsomhet. Lavest er forventningene innenfor byggevareindustri og gruve/steinbrudd. Høyest er forventningene innen den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien, og for en del bedrifter inne mekanisk industri og blant leverandører til akvakulturnæringen.

Forventet investeringsutvikling

Respondenter fra industribedriftene forventer samlet sett litt reduserte investeringsnivåer (0,8 prosent ned). Størst investeringsoptimisme finner vi blant den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien. I fjorårets undersøkelse var investeringsoptimismen størst blant bedrifter som leverer varer til bygg og anleggssektoren. I årets undersøkelse befinner disse seg i den andre enden av skalaen og forventer samlet sett et fall i investeringsnivåene på i underkant av 4 prosent.

Forventet sysselsettingsvekst

Dette er den næringen som forventer størst sysselsettingsvekst (1,8 prosent).

Tilgang på kvalifisert arbeidskraft

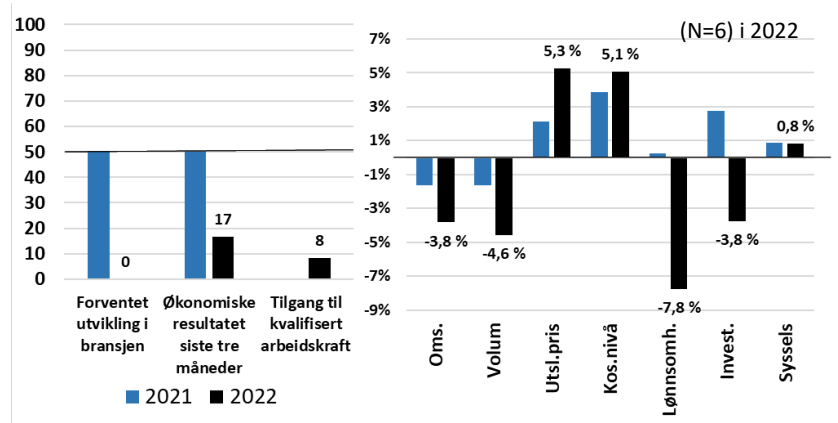
Innenfor industrisegmentet er diffusjonsindeksen litt høyere enn for et år siden (25 mot 20 i fjor). 56 prosent av respondentene i næringen mener at tilgangen til arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå framover. Det er særlig bedrifter innen mekanisk industri, skipsutstyr, byggevareindustri og ikke sjømatbasert næringsmiddelindustri som rapporterer om at det er svært vanskelig tilgang til arbeidskraft. Plate- og sveisearbeidere,

industrimekanikere og ingeniører innen mekaniske og elektriske fag er yrkesgrupper som disse bedriftene nevner at det kan være problematisk å få tak i.

Byggevarerindustri

Alle respondentene innen dette segmentet forventer negativ aktivitetsutvikling i bransjen framover, preget av utviklingstrekk i bygg- og anleggsbransjen. Tilgangen til arbeidskraft er utfordrende. Stigende kostnadsnivå har påvirket lønnsomheten, noe man forventer vil vedvare.

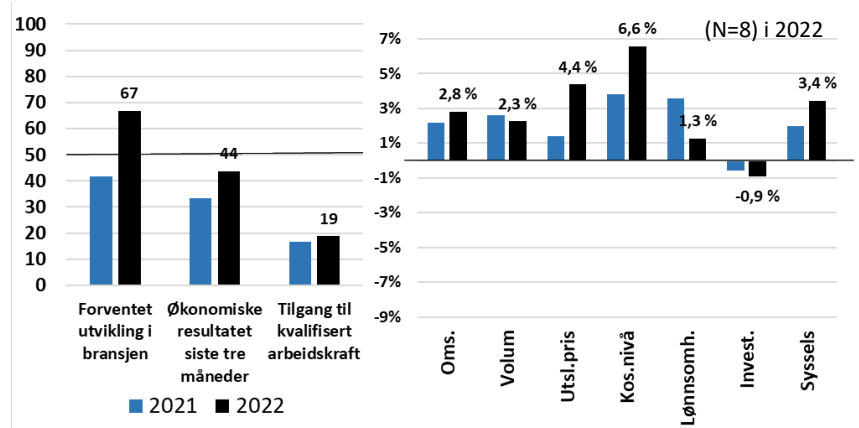
Figur 21 Vekstrate for byggevarerindustri

Mekanisk industri

Relativt positive forventninger til utviklingen framover, grunnet god økonomi i flere bransjer. Stigende kostnadsnivå forventes å påvirke lønnsomheten noe. En del bedrifter rapporterer om at det er utfordrende å få tak i fagarbeidere. Det forventes likevel god sysselsettingsvekst framover.

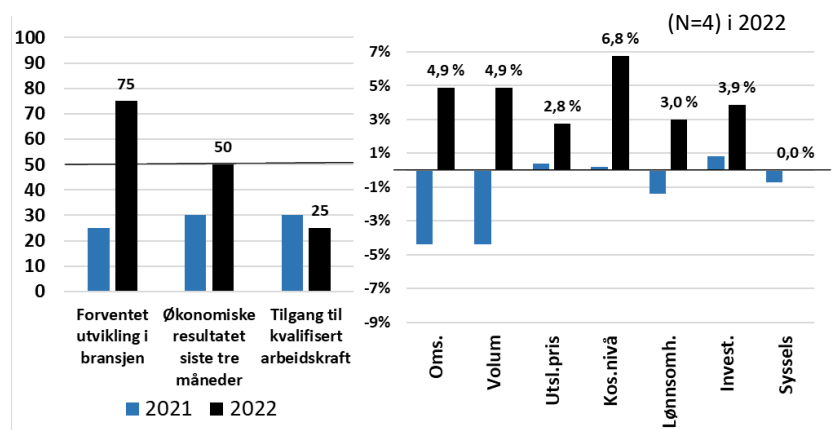
Figur 22 Vekstrate for mekanisk industri

Ikke sjømatbasert næringsmiddelindustri

Positive forventninger til utviklingen framover selv om tilgangen på arbeidskraft kan være utfordrende. En av respondentene forteller at tilgangen til emballasje har blitt dårligere etter krigen i Ukraina startet.

Figur 23 Vekstrate for ikke sjømatbasert næringsmiddelindustri

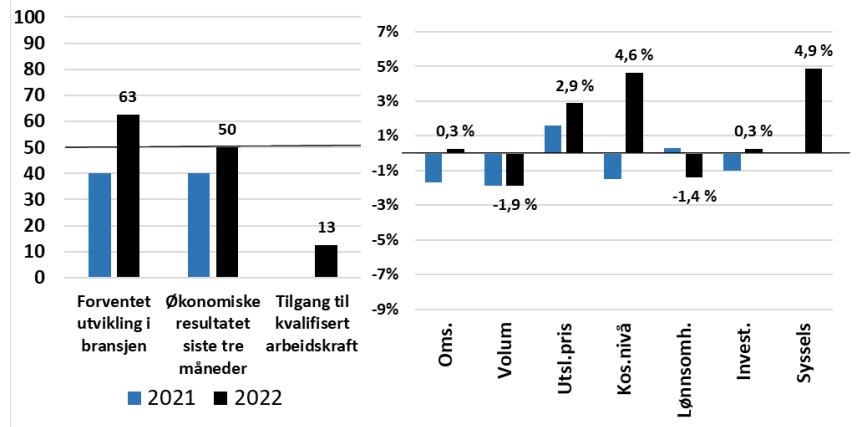

Skipsbygging og vedlikehold

Forventninger om en positiv utvikling, med forventninger om økt sysselsetting. Begrenses likevel noe av tilgangen på arbeidskraft. Spesielt platearbeidere og sveisere er utfordrende å få tak i. Økt kostnadsnivå forventes å påvirke lønnsomheten framover.

Figur 24 Vekstrate Skipsbygging og vedlikehold

(N=4) i 2022

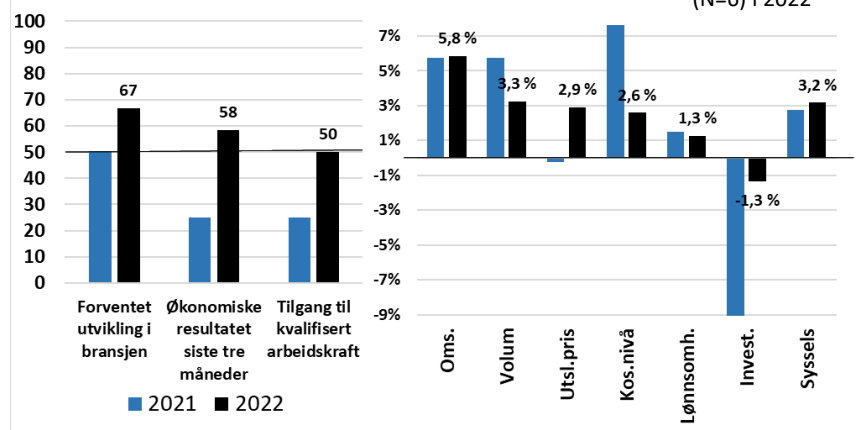

Utstyr til akvakulturnæringen

Positiv utvikling i akvakulturnæringen gir økt aktivitet også blant leverandørene. Enkelte bedrifter forteller om bortfall av markedet i Russland, og betalingsproblemer på gjennomførte leveranser.

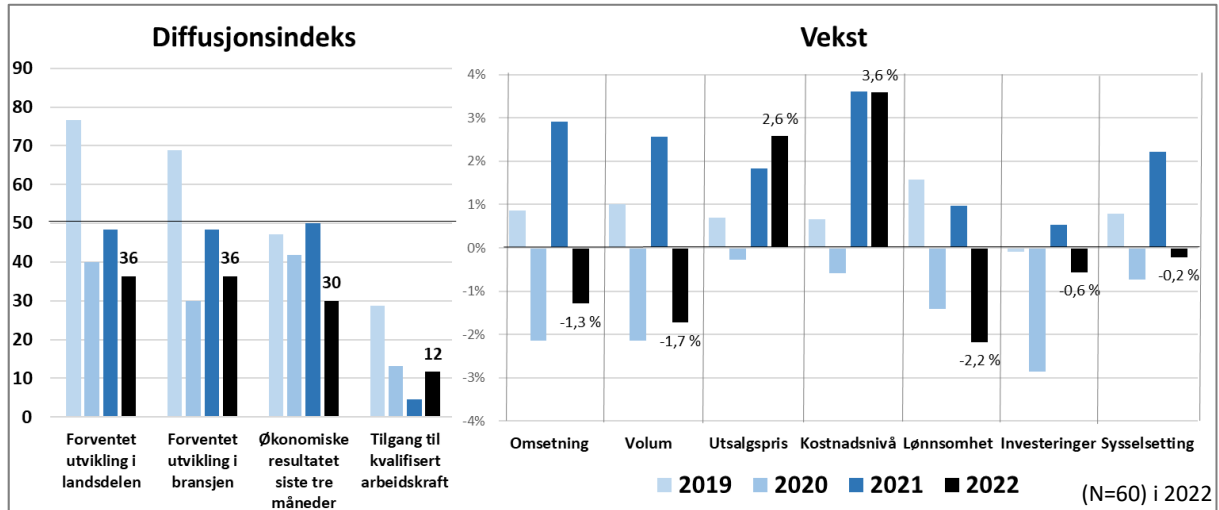
Figur 25 Vekstrate for utstyr til akvakulturnæringen

(N=6) i 2022

1.3.3 Bygg og anlegg

Figur 26 Vekstrate for bygg og anlegg

Bygg og anlegg er hovednæringen med lavest forventninger framover. Dette er en næring hvor kostnadsøkninger på innsatsfaktorer slo tidlig inn. Det rapporteres om færre nye prosjekter i markedet og utfordringer med tilgang på både materiell og kvalifisert arbeidskraft. Vedvarende prisøkninger og stigende rentenivå forventes å ha en dempende effekt på markedet framover. Dette gjelder spesielt for bolig og næringsbygg, og i noe mindre grad for anleggsaktiviteter.

Forventet utvikling i bransjen

Bygg og anlegg er den næringen der forventningene er lavest framover. Dette er en næring hvor kostnadsøkninger på innsatsfaktorer slo tidlig inn. Det rapporteres om færre nye prosjekter i markedet, og utfordringer med tilgang på både materiell og kvalifisert arbeidskraft. Vedvarende prisøkninger forventes å ha en dempende effekt på markedet framover. Det gjelder spesielt boliger og næringsbygg, og i noe mindre grad anleggsaktiviteter.

Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift siste tre månedene

Bygg- og anleggsnæringen er den hovednæringen som rapporterer om svakest utvikling i økonomisk resultat de siste tre månedene i forhold til forventningene. En hovedårsak til dette er store kostnadsøkninger man ikke alltid har klart å ta høyde for i eksisterende kontrakter.

Forventet omsetningsutvikling

Nederst på forventningsskalaen av hovednæringene i undersøkelsen finner vi bygg- og anleggssektoren. Der forventes 1,3 prosent fall i omsetning kommende 12 måneder.

Forventet endring i utsalgspris

Næringen forventer 2,9 prosent økte salgspriser de neste 12 månedene. Det er ingen store variasjoner mellom de ulike næringssegmentene. Anleggssektoren har likevel noe lavere forventninger enn bolig og næringsbygg.

Forventet kostnadsutvikling

Som for et år siden er det forventninger om +3,6 prosent kostnadsvekst i bygg- og anleggssektoren. Kostnadsøkningene forventes å være lavere i anleggssektoren enn i innenfor bolig og næringsbygg. Vedvarende kostnadsøkninger over flere år begynner nå å gi utslag i forventninger om lavere aktivitet.

Forventet lønnsomhetsutvikling

Av hovednæringene i årets undersøkelse er det bygg og anleggssektoren som har lavest forventninger til lønnsomhet (-2,2 prosent). Anleggssegmentet noe lavere forventninger enn bygg.

Forventet sysselsettingsvekst

Næringen forventer bare marginalt lavere sysselsetting (-0,2 prosent), Forventningene er marginalt høyere i de mer anleggsrettede bedrifter sammenlignet med bolig og næringsbygg.

Tilgang på kvalifisert arbeidskraft

82 prosent av respondentene innenfor bygg og anlegg svarer at det er vanskelig eller svært vanskelig å få tak i arbeidskraft, for et år siden var det 91 prosent som svarte slik. Tilbake i 2019 svarte 70 prosent av respondentene fra bygg og anlegg at det var vanskelig eller svært vanskelig å få tak i arbeidskraft.

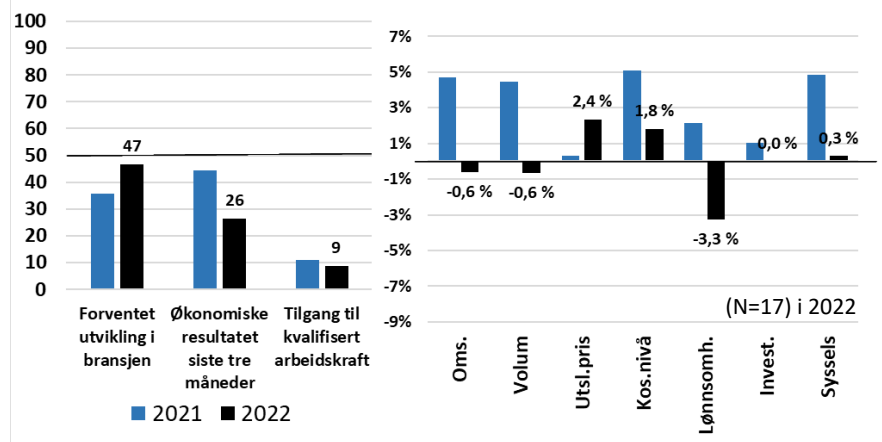
I årets undersøkelse svarer 72 prosent av respondentene innen bygg og anlegg at tilgangen på arbeidskraft kan begrense bedriftens aktivitetsnivå framover.

Av yrkesgrupper en i år har vansker med å få tak i nevnes også i år hele spekteret av stillingskategorier innenfor næringen: tømrere, murere, elektrikere, maskinførere, betongarbeidere, ingeniører og så videre. Begrensninger i tilgangen til utenlandsk arbeidskraft nevnes i mindre grad i årets undersøkelse enn for et år siden.

Anlegg/grunnarbeid

I utgangspunktet forventes relativt stabilt aktivitetsnivå framover, ulike offentlige prosjekter er en sentral driver, men det meldes om lavere enn vanlig aktivitet fra kommunene. Økte kostnader til drivstoff og andre innsatsfaktorer er utfordrende og forventes å gi lavere lønnsomhet.

Figur 27 Vekstrate for anlegg/grunnarbeid

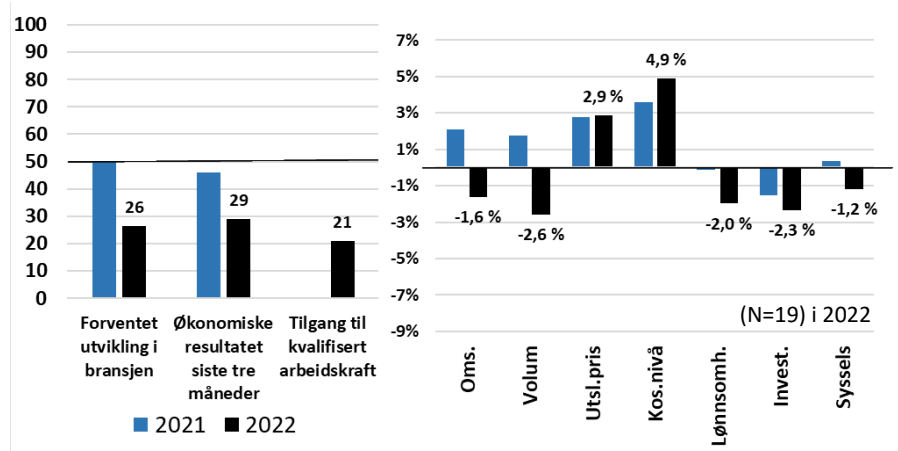

Næringen har utfordringer med å skaffe kvalifisert arbeidskraft som anleggsmaskinførere og mekanikere. En respondent fra Vest-Finnmark mener at for få steder har anleggsmaskinførerlinje. Ungdom fra Vest-Finnmark må reise til Kirkenes for å få slik utdanning.

Bolig og næringsbygg

Det er forventninger om fallende aktivitet framover. Prisøkninger på innsatsfaktorer som trevirke og stål over lang tid, i kombinasjon med stigende rentenivå er sentrale forklaringsselementer. Det er fortsatt vanskelig å skaffe tømrere.

Figur 28 Vekstrate for bolig og næringsbygg

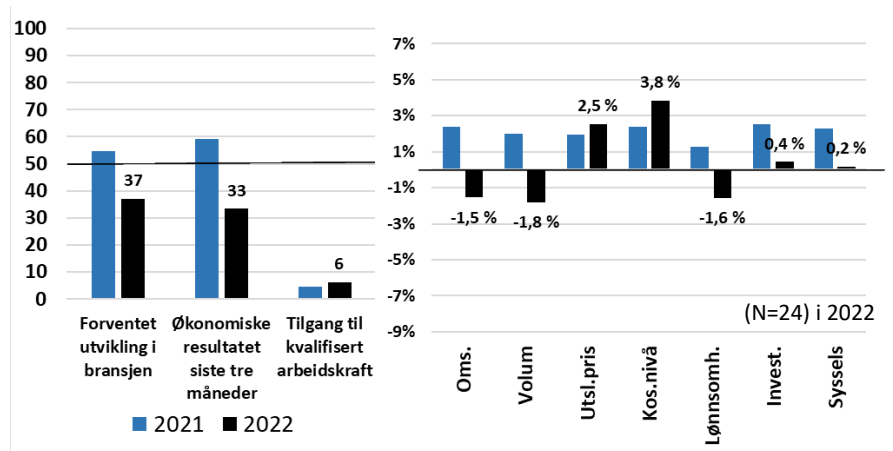

Det rapporteres om fokus på miljø og bærekraft i bransjen. Ifølge kontaktene vil dette både gi muligheter og utfordringer.

Installasjonsarbeid (elektro/rør)

Noe lavere aktivitet forventes framover som en følge av forventet fall innenfor bolig og næringsbygg. Enkelte store offentlige bygg som nytt sykehus bidrar likevel positivt. Man opplever både leveringsforsinkelser og prisøkninger på innkjøpt utstyr og komponenter.

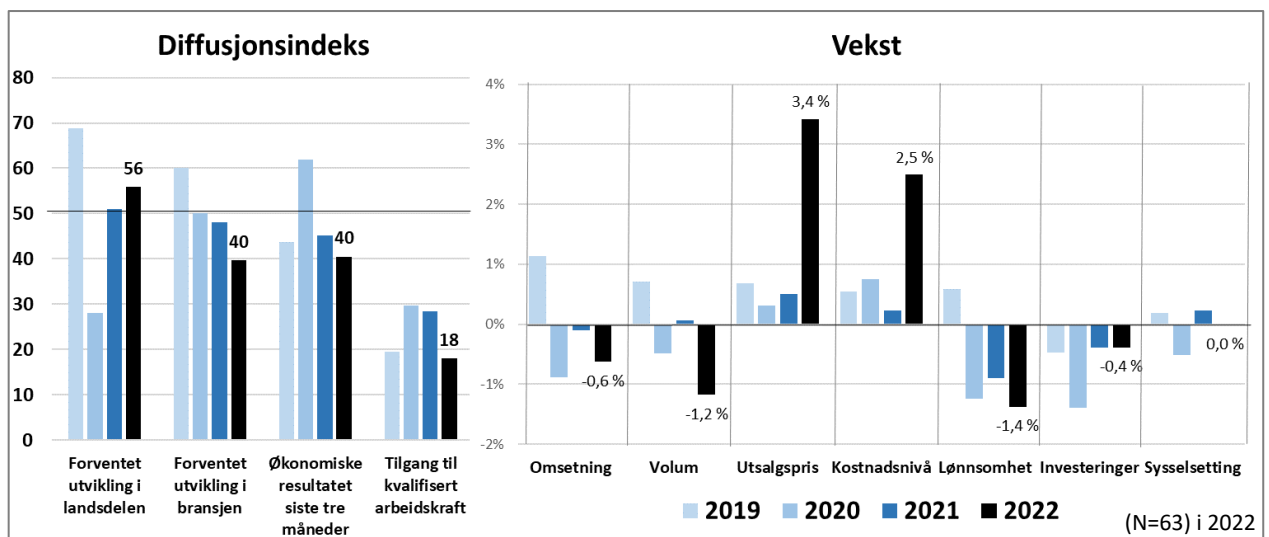
Figur 29 Vekstrate for installasjonsarbeid

Bortfall av togtransport fra Kina gjennom Russland forverrer situasjonen ytterligere. Fortsatt svært utfordrende å skaffe kvalifisert arbeidskraft spesielt på fagarbeidernivå (elektriker, rørlegger). Det rapporteres også om at Norge har blitt mindre attraktivt for østeuropeisk arbeidskraft.

1.3.4 Varehandel

Figur 30 Vekstrate for varehandel

Etter to år med forventninger om stabil utvikling i egen bransje rapporterer varehandelen i årets undersøkelse om lavere forventninger. Lavest er forventningene blant bilforhandlere og innenfor byggevare.

Forventet utvikling i bransjen

Etter tre år med forventninger om stabil utvikling i egen bransje rapporterer **varehandelen** i årets undersøkelse om lavere forventninger framover. Lavest er forventningene blant bilforhandlere og innenfor byggevare. Bilforhandleren nevner leveringsproblemer, kostnadsøkninger og økte drivstoffpriser som forklarings-elementer. Byggevare merket allerede for et år siden større kostnadsøkninger.

Utvikling i det økonomiske resultatet i bedriftene de siste tre månedene

Respondentene fra næringen svarte at det økonomiske resultatet de foregående tre månedene ble noe dårligere enn forventet, med en diffusjonsindeks på 41. Det er små variasjoner i hvordan de ulike segmentene innenfor næringen har svart.

Forventet omsetningsutvikling

Fra varehandelen forventes det 0,6 prosent fall i omsetning de neste 12 månedene. Høyest er forventningene innenfor klær og interiør. Noe av dette er nok prisdrevet. Byggevare har lavest forventninger.

Forventet endring i utsalgspris

Næringen forventer også samlet sett 3,4 prosent økning. Det er små variasjoner mellom segmentene, men møbel/interiør og i noen grad dagligvare forventer kanskje ikke fullt så store prisøkninger som andre varehandelssegmenter.

Forventet kostnadsutvikling

For respondentene er det i år ganske stor spredning i svarene på dette spørsmålet. Samlet sett er det forventninger om 2,5 prosent økning i kostnadsnivå.

Forventet lønnsomhetsutvikling

Næringen forventer 1,4 prosent redusert lønnsomhet framover. Størst fall forventes av byggevare og fiskesalg, men en innenfor dagligvare og klesbutikk forventer noe vekst i lønnsomhet.

Forventet investeringsutvikling

Varehandelen forventer som for et år siden samlet sett 0,4 prosent reduksjon i investeringer framover. Lavest er forventningene innenfor byggevarebutikker og fiskesalg, høyest innenfor dagligvare, klær og møbel/interiør.

Forventet sysselsettingsvekst

Det er forventninger om stabil sysselsetting i næringen, og det er ikke store variasjoner mellom varehandelssegmentene.

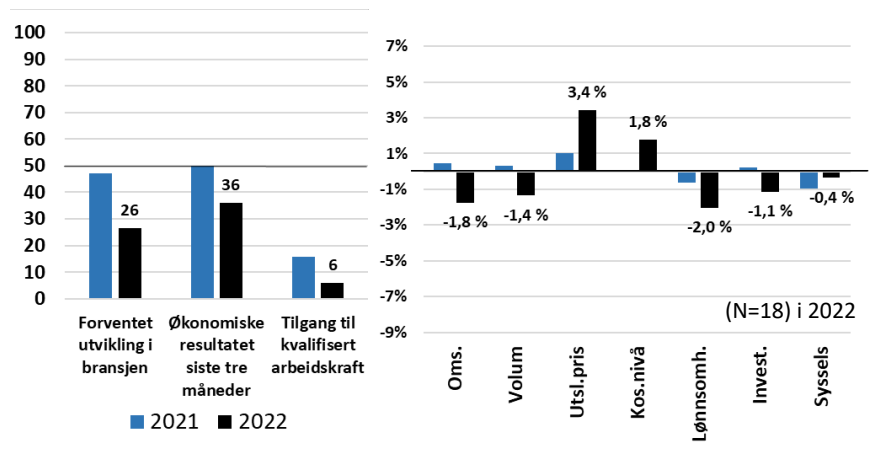
Tilgang på kvalifisert arbeidskraft

Bedrifter innen varehandelen rapporterer om noe vanskeligere tilgang på arbeidskraft. Innenfor varehandelen er det, som for et år siden, særlig bilforhandlere med verksted og byggevarebutikker som rapporterer om utfordringer med å få tak i personell. Det er ikke i første rekke rent salgspersonell det er mangel på, men personell med ulik teknisk bakgrunn, for eksempel bilmekanikere, ulike typer serviceteknikere og innenfor byggevarebutikk tømrere.

Bilforhandlere og bilverksteder

Forventer en viss nedgang i bransjen. Flere oppgir at etterspørselen er ganske god, men tilgangen på biler begrenser omsetningen. Fortsatt utfordrende å få tak i bilmekanikere. Har også blitt vanskeligere å rekruttere østeuropeere.

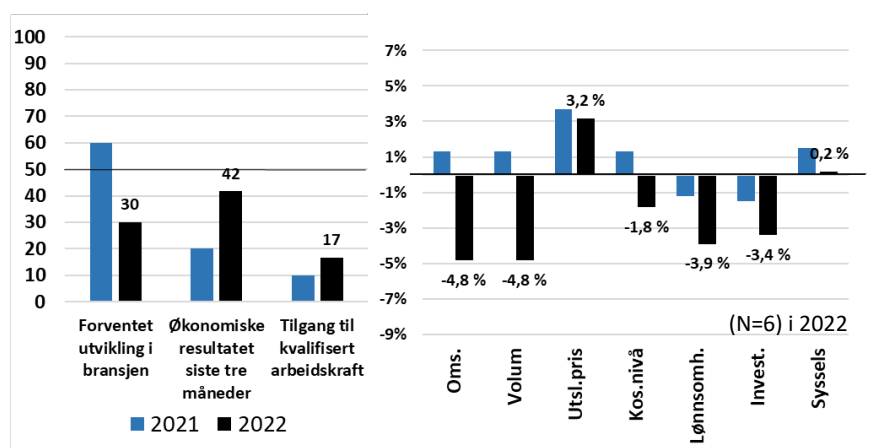
Figur 31 Vekstrate for bilforhandlere og bilverksteder

Byggevarer

Det er relativt lave forventninger framover. Over tid har det vært store prisøkninger på byggevare, og det fryktes at krigen i Ukraina vil kunne forsterke eller forlenge dette for enkelte varegrupper som trelast og plateprodukter.

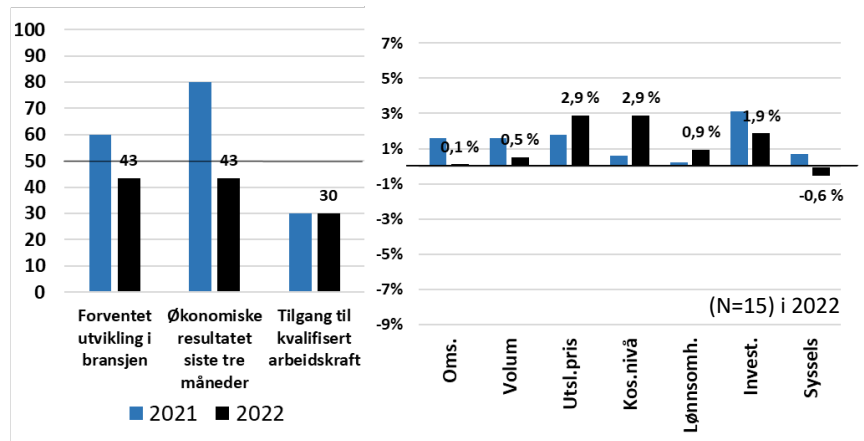
Figur 32 Vekstrate for byggevarer

Dagligvare

Forventer relativt stabil utvikling framover. Enkelte landbruksprodukter kan bli vanskeligere å få tak i som følge av krigen i Ukraina. Ser også for seg økende prisnivå på enkelte varegrupper. Det er visse utfordringer med å skaffe arbeidskraft. Gode norskkunnskaper er viktig for en del butikker, noe som innsnevrer rekrutteringsbasen noe.

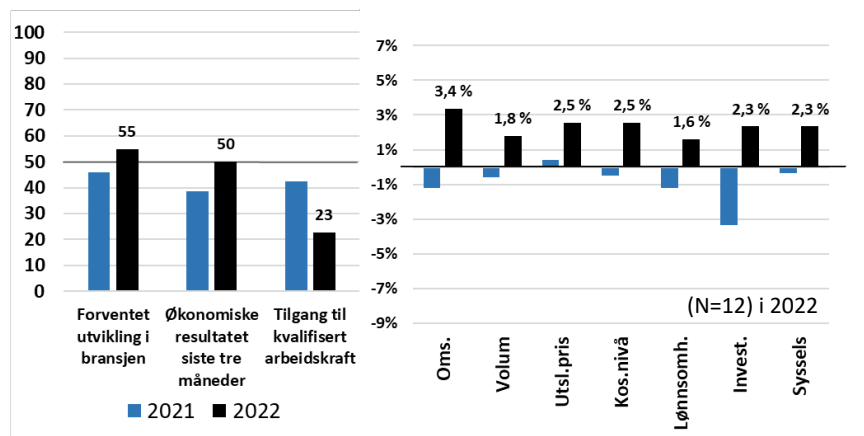
Figur 33 Vekstrate for dagligvare

Hvitevarer, elektronikk, møbler og klær

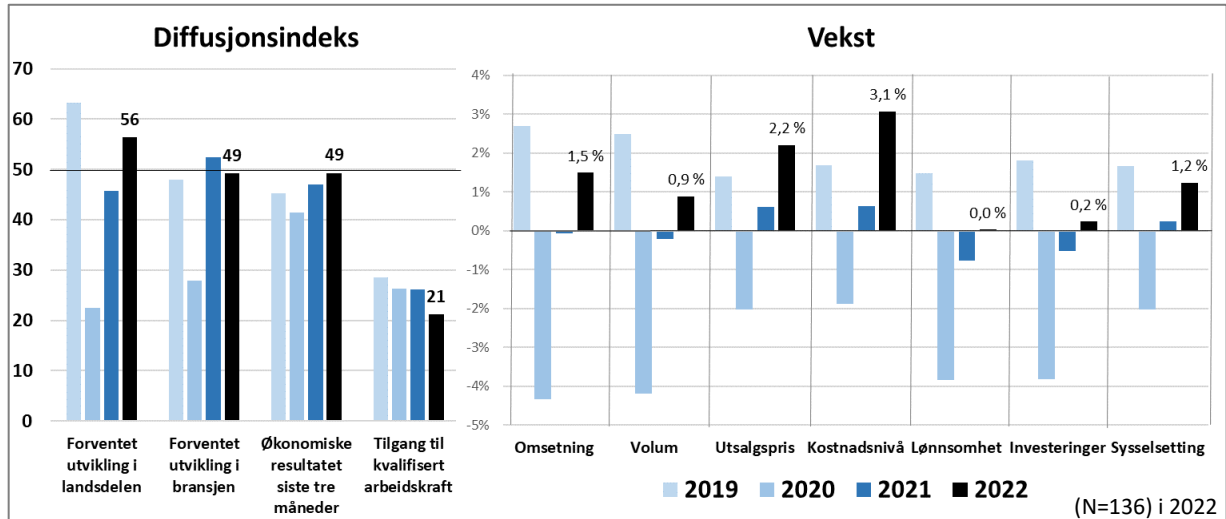
Forventningen er noe positiv utvikling framover. Også her økte priser. Enkelte respondenter forteller om at det har blitt vanskeligere å få tak i noen varegrupper. En av butikkene i Kirkenes rapporterer om redusert omsetning grunnet færre russiske kunder.

Figur 34 Vekstrate for hvitevarer, elektronikk, møbler og klær

1.3.5 Tjenesteyting

Figur 35 Vekstrate for tjenesteyting

Innenfor tjenesteyting forventes det samlet sett en ganske stabil utvikling framover. Dette er bare marginalt lavere enn det bedriftene rapporterte for et år siden. Høyest forventninger finner vi innenfor hotell, reiseliv og restauranter, hvor det forventes god vekst som en følge av at man beveger seg ut av koronapandemien, riktignok fra et lavt nivå. Lavest forventninger finner vi innenfor godstransport og lagring.

Forventet utvikling i bransjen

Innenfor **tjenesteyting** forventes det samlet sett en ganske stabil utvikling framover. Forventningene er bare marginalt lavere enn bedriftene rapporterte for et år siden. Høyest forventninger finner vi innenfor hotell, reiseliv og restauranter. Respondentene forventer god vekst som en følge av at en beveger seg ut av koronapandemien, riktignok fra et lavt nivå. Lavest forventninger finner vi innenfor godstransport og lagring.

Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift siste tre månedene

Samlet sett rapporteres det om at det økonomiske resultatet de siste tre månedene var som forventet, men det varierer noe mellom næringssegmentene. Særlig overnattings-/serveringsvirksomhet og enkelte typer privat tjenesteyting rapporterer bedre resultater enn forventet de siste tre månedene. I den andre enden av skalaen finner vi transportbedrifter, media og enkelte IT-bedrifter.

Forventet omsetningsutvikling

Innenfor tjenesteyting forventes det 1,5 prosent økt omsetning. I årets undersøkelse er det særlig hotell og reiseliv som skiller seg ut med høye forventninger til økt omsetning.

Forventet endring i utsalgspris

Innenfor denne næringen ser vi størst forventning om prisøkning hos bedrifter innen hotell og reiseliv og enkelte typer husholdningsrettet tjenesteyting. De laveste forventningene finner vi innenfor media og transport.

Forventet kostnadsutvikling

Innenfor tjenesteyting er det noe mindre spredning mellom segmentene enn det har vært tidligere år. Samlet sett forventes kostnadsnivået å øke med 3,1 prosent. I øvre ende av skalaen finner vi hotell og reiseliv med forventninger om 5 prosent kostnadsvekst. I den andre enden av skalaen finner vi forretningsmessig tjenesteyting med forventninger om 2,7 prosent kostnadsvekst.

Forventet lønnsomhetsutvikling

Samlet sett forventer bedrifter innenfor denne næringen stabil lønnsomhetsutvikling, men det er relativt store variasjoner mellom de ulike segmentene. I hver sin ende av skalaen finner vi hotell og reiseliv med forventninger om 3,6 prosent økt lønnsomhet, og bedrifter innen transport og lagring med forventninger om 4,2 prosent redusert lønnsomhet.

Forventet investeringsutvikling

Tjenesteyting er den eneste hovednæringen med forventninger om en viss vekst i investeringene framover. Den forventede veksten er likevel svært lav – på 0,2 prosent. Det er ganske stor spredning i hvordan bedriftene svarer, og ikke helt lett å se klare trender mellom segmentene. Det synes likevel å være noe større investeringsoptimisme innenfor hotell og reiseliv, eiendomsformidling, og noe lavere forventninger innenfor godstransport og lagring.

Forventet sysselsettingsvekst

I sum forventes det 1,2 prosent økt sysselsetting innenfor næringen. På vei ut av koronapandemien forventer hotell og reiselivsnæringen en sysselsettingsvekst på hele 5 prosent. I den andre enden av skalaen finner vi godstransport med forventninger om et svakt fall i sysselsetting (–0,9 prosent).

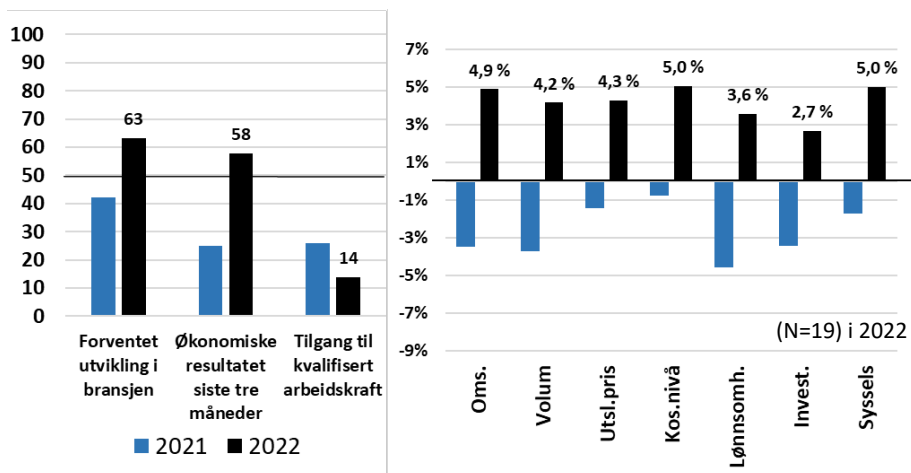
Tilgang på kvalifisert arbeidskraft

I år er det relativt stor spredning på hvordan bedriftene svarer, men vi kan se at både innenfor hotell og reiseliv og IT/rådgivning er det spesielle utfordringer. Faglærte kokker er mangelvare, kapteiner til sjøopplevelser er også vanskelig å få tak i. Innenfor IT og rådgivning nevnes flere yrkesgrupper: systemutviklere, IT-konsulent, advokat og regnskapsførere. Det nevnes også at enkelte av utfordringene er mer geografisk avgrenset. Det kan for eksempel gå greit å skaffe personell i Tromsø, men er problematisk i Harstad.

Reiseliv, hotell og restaurant

Det er forventninger om økt reiseaktivitet som en følge av at koronapandemien går mot slutten. Noen respondenter nevner likevel en viss usikkerhet knyttet til hvordan krigen i Ukraina vil påvirke tilstrømningen av utenlandske turister til landsdelen.

Figur 36 Vekstrate for reiseliv, hotell og restaurant

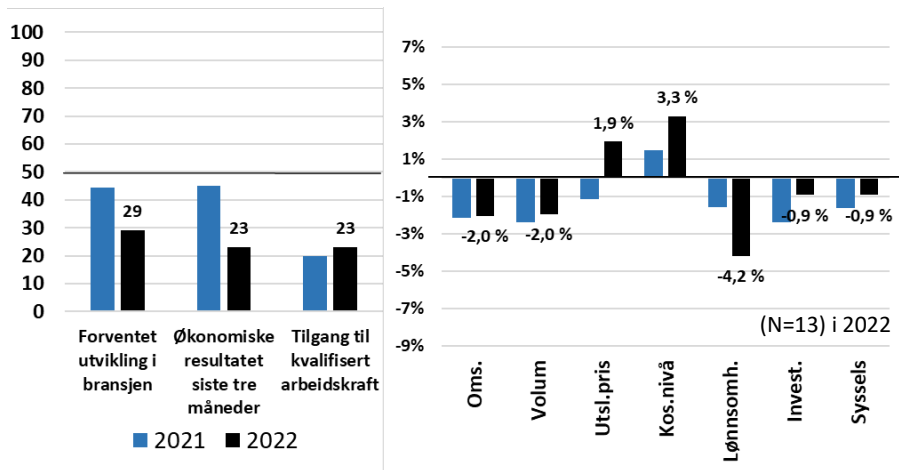

Tilgangen på kvalifisert arbeidskraft kan være utfordrende. Spesielt er det vanskelig å få tak i kokker, men også rengjøringspersonell kan være vanskelig å rekruttere.

Godstransport og lagring

Man forventer relativt svak utvikling i næringen. Det er få trygge hjørnesteinsbedrifter i regionen, og manglende byggeprosjekter vil kunne forsterke effekten. Konflikten i Ukraina forventes å slå ut begge veier. På den ene siden kan det bli

Figur 37 Vekstrate for godstransport og lagring

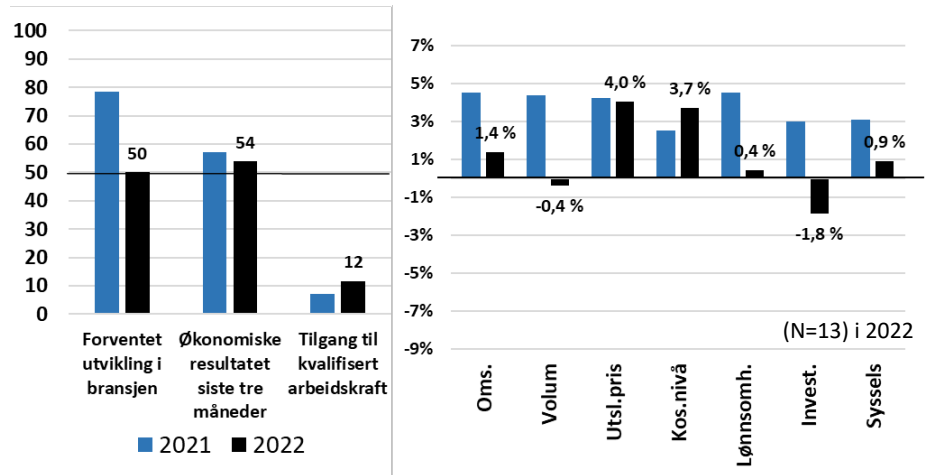

mindre transport relatert til Russland. På den andre siden nevnes ringvirkningene, med hensyn til transport og lagring, av økt aktivitet i Barentshavet som en følge av at Europa blir mer avhengig av norsk gass. Forventninger om økte drivstoffkostnader trekkes også fram.

Husholdningsrettet tjenesteyting (fritidsaktiviteter, kino, treningscentre, tannlege)

Forventninger om relativt stabil aktivitet framover, men kostnadsøkninger vil måtte kompenseres med økte priser.

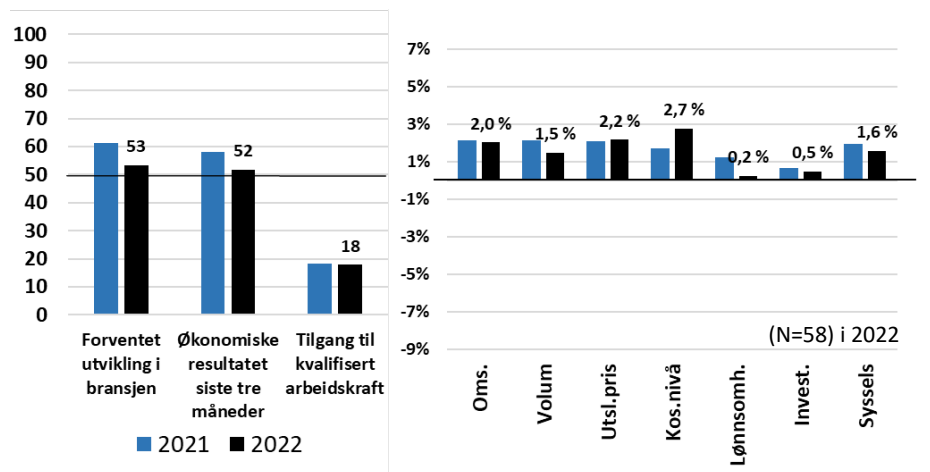
Figur 38 Vekstrate husholdningsrettet tjenesteyting

Forretningsmessig tjenesteyting (konsulenter, bemanning, revisjon, advokater, tekniske tjenesteyting, IT-tjenester og så videre)

Forventer ganske stabilt aktivitetsnivå framover. Økt rentenivå trekkes fram som en faktor som på sikt vil kunne påvirke aktivitetsnivået innen noen segmenter. Det nevnes at tilgang på programmerere i Ukraina og Russland vil skape utfordringer for hele IT-bransjen.

Figur 39 Vekstrate for forretningsmessig tjenesteyting

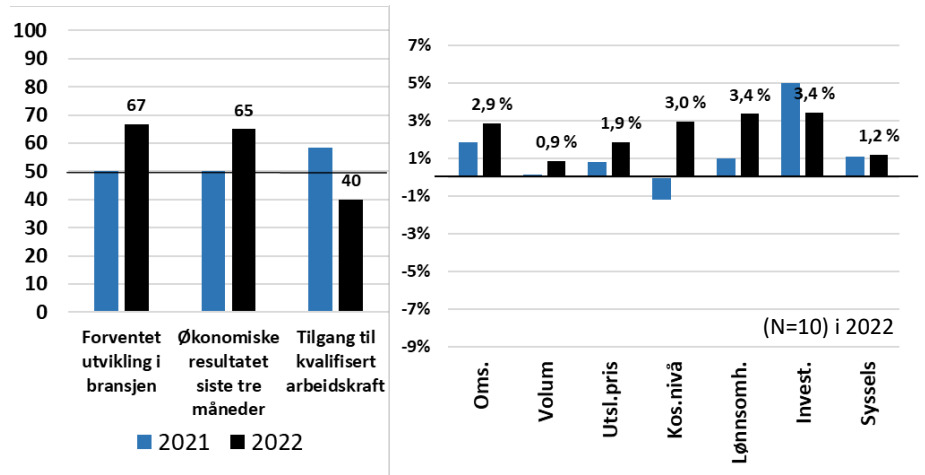

Noen av respondentene sier de merker at kommunene sliter med økonomien, og at dette påvirker oppdragsmengden.

Utleie av eiendom/bolig

Forventer noe økt etterspørsel framover. Enkelte respondenter nevner at flere flyktninger vil gi økt etterspørsel for dem.

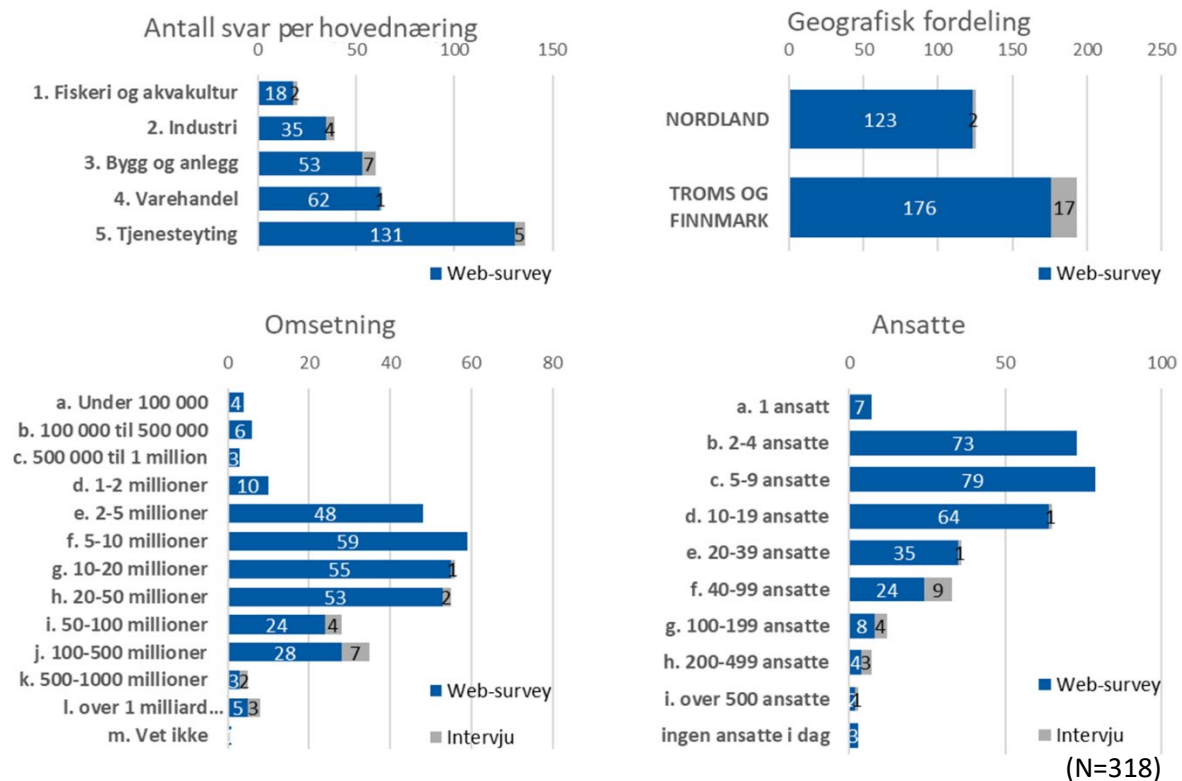
Figur 40 Vekstrate for utleie av eiendom/bolig

1.4 Metode – privat sektor

Dette er fjerde utgave av forventningsbarometeret. Antallet respondenter samlet sett er 25 prosent høyere enn i forrige utgave. Det synes likevel å være en viss tretthet blant mulige respondenter rundt det å besvare ulike spørreundersøkelser. Spesielt opplever vi dette blant de kontakter vi har forsøkt å avtale dybdeintervjuer med. Dybdeintervjuene gir mulighet for å følge opp svarene og innhente bredere datatilgang. Webundersøkelsene ble sendt ut 17 mars, med to påminnelser-e-poster etter henholdsvis én og to uker.

Totalt er datagrunnlaget innenfor privat sektor 318 svar og innenfor offentlig sektor 38 svar.

Figur 41 Fordeling av respondenter privat sektor

Figuren ovenfor viser hvordan vi har kategorisert respondentene i fem hovednæringer. Innenfor kategori 1, fiskeri og akvakultur, er også respondenter innenfor sjømatbasert næringsmiddelindustri inkludert.

Når det gjelder nett-undersøkellesdata, benytter vi for de enkelte spørsmål alle tilgjengelige svar, også fra respondenter som ikke har fullført hele nett-undersøkelsen, men svart på det gjeldende spørsmålet. Derfor kan antallet inkluderte respondenter (N-tallet) variere litt utover i rapporten.

Forventningsbarometeret for Nord-Norge er, som navnet tilsier, basert på informantenes antakelser om framtidige forhold. I denne typen barometre vil det av naturlige årsaker være en del usikkerhet. Den største usikkerheten finner vi i anslagene hos respondenter og intervjuobjekter som, på bakgrunn av mer eller mindre kvalifisert grunnlag, skal anta noe om framtiden. I tillegg har undersøkelsesmetoden sine egne validitetsutfordringer knyttet til spørsmålsstilling og tolkning.

Til slutt nevnes det at enkelte barometerverdier oppgis som diffusjonsindekser eller vekstanslag. Metodekapittelet beskriver hvordan disse beregningene er gjennomført.

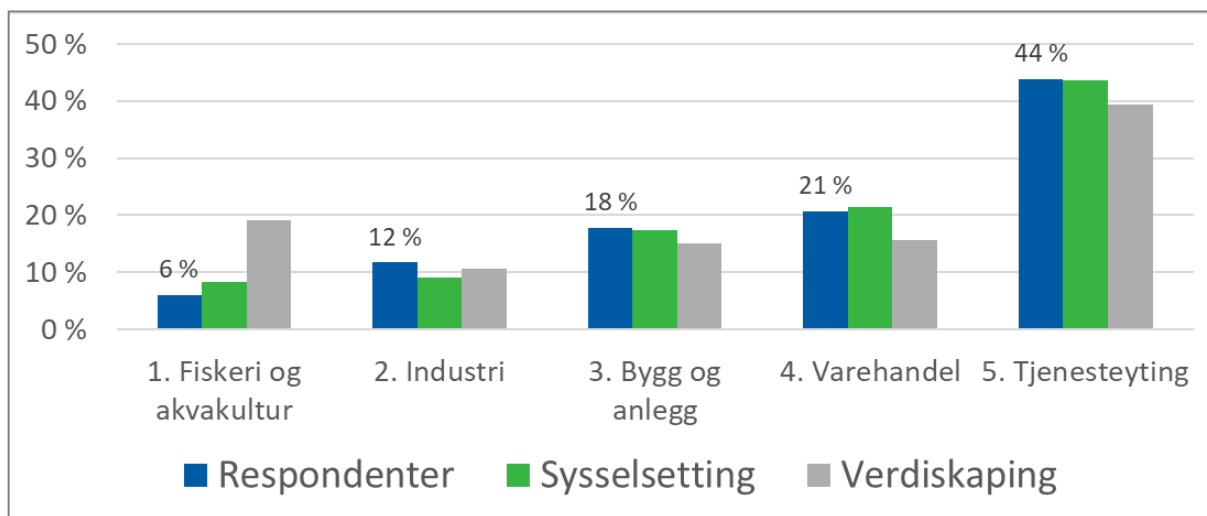
Forventningsbarometeret består av to ulike datasett:

Det ene datasettet er en **survey** som ble sendt til 3578 unike e-postadresser. Vi fikk noen e-poster i retur fordi e-postadressen var feil, og enkelte svarte at de ikke lenger var næringsdrivende, men dette antallet var relativt lite. Totalt mottok vi svar fra 299 respondenter på web-surveyen, hvorav 289 hadde fullført hele surveyen. I tillegg ble det gjennomført 19 strukturerte intervjuer med bedriftsledere.

En viss utvalgsskjevhet vil det være siden vi på forhånd ikke vet hvor mange som vil svare. Vi har i rapportens vekstestimer valgt å justere dette basert på en faktor per næring, som anslår hvor stor andel av henholdsvis sysselsetting og verdiskaping den enkelte hovednæring representerer i landsdelen. Denne beregningen er beskrevet lenger nede i dette avsnittet.

Figuren nedenfor viser hvordan henholdsvis antall respondenter (både fra web-survey og intervju), antall sysselsatte og verdiskapingen i næringslivet fordeler seg på de fem valgte hovednæringene for Nord-Norge.

Figur 42 Utvalgsskjevhet

Kategorisering i næringsgrupper

Vi har delt respondentbedriftene inn i 5 hovedkategorier – i hovedsak basert på hvilken næringskode bedriften er registrert i. Det er i datagrunnlaget gjort enkelte manuelle justeringer av kategori, men i hovedsak er kategoriseringen gjennomført som beskrevet under: **Kategori 1.** Fiskeri og akvakultur inkluderer næringskodene 03.1XX og 03.2XX som er henholdsvis fiske og fangst og havbruk. Dessuten er den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien inkludert i denne kategorien (10.2XX). **Kategori 2** Industri, inkluderer den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien innenfor kodene 10.XXX, og annen industri er i hovedsak fra næringskode 13.XXX til 33.XXX. I dette spennet finner vi

blant annet tekstilindustri, byggevareindustri, plastproduksjon og ulike typer metallvare og mekanisk industri. Bedriftene innenfor **kategori 3**, bygg og anlegg, finner vi i hovedsak innenfor næringskodene 41.XXX til 43.XXX. Dette er bedrifter som arbeider med oppføring av bygninger/anlegg eller grunnarbeider i tilknytning til dette, ulike installasjonsbedrifter, av elektriske anlegg, rør og ventilasjon. **Kategori 4**, varehandel, er i hovedsak virksomheter innenfor næringskodene 45.XXX til 47.XXX. Her finner vi ulike typer detaljhandel, agentur og engroshandel. Innenfor **kategori 5**, tjenesteyting, finner vi virksomheter innenfor både næringsrettet og privat tjenesteyting, i hovedsak med næringskoder i spennet fra 49.XXX til 82.XXX og 90.XXX til 96.XXX.

Beregning av barometerverdier

Barometerverdiene er oppgitt enten som **diffusjonsindekstall** eller som direkte **vekstanslag**. En diffusjonsindeks genereres ved å beregne andelen av alle som har svart positivt, pluss halvparten av de som har svart nøytralt. En diffusjonsindeks på 50 indikerer dermed at det er like mange positive som negative svar, mens en verdi over 50 viser at det er flere som er positive enn de som er negative. Det er motsatt for verdier under 50
Eksempel: 100 positive 50 nøytrale og 50 negative gir en verdi på $((100+25)/200) * 100 = 62,5$.

Diffusjonsindekser er en vanlig måte å uttrykke forhold mellom positive, nøytrale og negative verdier på, og de brukes i nasjonalregnskapet og av Statistisk sentralbyrå. For enkelthets skyld har vi også oppgitt i prosent hvor mange som uttrykte positivitet, og hvor mange som uttrykte negativitet i sine svar også der hvor diffusjonsindekser er benyttet. Vekstanslaget framkommer ved at middelverdien i hver kategori er multiplisert med antall som har krysset av for denne respektive kategorien.

I første utgave av undersøkelsen tilbake i 2019 var øverste steg i skalaen «over 10 prosent». Koronasituasjonen førte til at en del bedrifter fikk ekstraordinært store utslag i runde 2 og runde 3 av prosjektet. For å fange opp dette la vi til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over 30 prosent». I tabellen under er faktorene som er benyttet ved de to beregningsmetodene vist: Disse er benyttet til utregningene i avsnitt 3.4 og 8.1.

	Mer enn 30% ned	Inntil 30% ned	Inntil 10% ned	Inntil 5% ned	Inntil 2% ned	Uendret	Inntil 2% vekst	Inntil 5% vekst	Inntil 10% vekst	Inntil 30% vekst	Mer enn 30% vekst
	Mer enn 10% ned									Mer enn 10% vekst	
Utvidet beregning som benytter hele skalaen til +/- 30%	-32 %	-20 %	-7,5 %	-3,5 %	-1 %	0 %	1 %	3,5 %	7,5 %	20 %	32 %
Standardberegning som behandler alt over +/-10% samlet	-12 %		-7,5 %	-3,5 %	-1 %	0 %	1 %	3,5 %	7,5 %	12 %	

Som hovedberegning av vekstanslag har vi valgt å benytte en skala som ble valgt tilbake i 2019, vist nederst i tabellen ovenfor, med ytterpunkt «over 10 prosent». Dette gir bedre

sammenlignbarhet mot resultat før koronasituasjonen inntraff, og er mer i samsvar med metodikken som for eksempel Norges Bank benytter for beregning av vekstanslag i sitt regionale nettverk. Men vi har også valgt å foreta en ekstraberegning basert på hele skalaen benyttet i denne og fjorårets runde av barometer nord, med ytterpunkt «over 30 prosent», vist som første tallinje i tabellen over. Denne verdien vil i de fleste tilfeller gi et større utslag enn når en benytter den opprinnelige beregningsmetodikken med øvre og nedre grense på 10 prosent. Vi ser også at metoden med utvidet skala kanskje er noe mindre relevant i år enn de to foregående årene. Vi har likevel valgt å inkludere den også i år.

I runde én av Forventningsbarometer for Nord-Norge ble det foretatt en vekting mellom intervjuer og surveydata hvor begge ble vektet med 50 prosent uansett antall. Enkelte vekstanslag ble noe justert som følge av dette, men denne vektingen ga ikke store utslag. I 2020 endret vi denne metodikken slik at hvert svar, uansett om det er innhentet via web-survey eller intervju, teller like mye. Dette er blant annet for å bedre kunne se vekstanslag for mindre næringsgrupper/undergrupper.

For å kunne regne ut vekstestimer for landsdelen på de ulike spørsmålene vektet de fem hovednæringene etter denne metoden:

NORCE har en regnskapsbasert beregningsmodell som estimerer sysselsetting og verdiskaping ned på kommunenivå basert på regnskapsdata fordelt ned til underenhet nivå. Denne er benyttet for å anslå fordelingsnøkler for landsdelen mellom de fem hovednæringene vi har benyttet i rapporten.

Første steg i denne beregningen har vært å ekskludere en del sektorkoder (for hovedenhet i Brønnøysundregisteret), i hovedsak kommunalforvaltning og statlig forvaltning, forretningsdrift og statlige aksjeselskap.

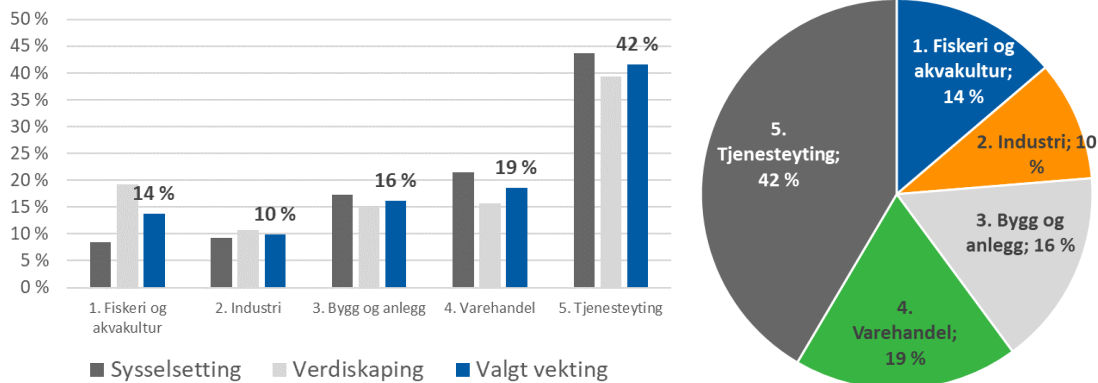
Deretter har vi ekskludert næringskodene 06.XXX Utvinning av råolje og naturgass. 01.XXX og 02.XX Jordbruk og skogbruk og 35.XXX Produksjon av elektrisitet, noe som også ble gjort i første utgave av Forventningsbarometer for Nord-Norge. For både fiskeri og fangst og akvakultur er verdiene for både sysselsetting og verdiskaping hentet fra det fylkesfordelte nasjonalregnskapet. Spesielt for fiskeri og fangst er disse verdiene vanskelige å beregne med særlig nøyaktighet bare fra regnskapsdata.

Til sist har vi benyttet NORCEs sjømatpopulasjon for å skille ut hvor stor andel av den nordnorske næringsmiddelindustrien som er sjømatbasert. Denne andelen har vi inkludert under kategorien fiskeri og fangst i denne rapporten med hensyn til næringsfordelingen.

Basert på denne metodikken er det beregnet hvor stor andel av henholdsvis verdiskaping og sysselsetting hovednæringene utgjør i regionen. Den endelige vektingen som er valgt,

er et snitt av disse to parameterne. Vi har i 2021 benyttet samme vekting mellom næringene som i 2020. I 2022 har vi gjennomført en oppdatert beregning og justert faktorene marginalt basert på den.

Figur 43 Vekting av hovednæringer

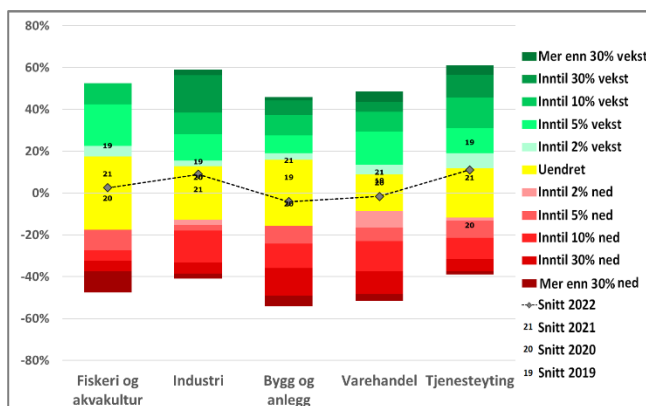
Kvalitative utsagn

Vi har valgt å ta med utsagn fra intervjuobjektene i undersøkelsen. Hensikten med utsagnene er at de skal kaste lys over forhold som er av verdi for det aktuelle spørsmålet. Som vi vil se, er svarene ikke alltid i overensstemmelse med verdianslaget, og dette skyldes at verdianslaget representerer en gjennomsnittsverdi. Utsagnene som er gjengitt under hvert del-emne, baserer seg på notater fra intervjuene, i tillegg til åpne svar fra web-surveyen. Notatene ble tatt underveis i intervjuene og renskrevet umiddelbart etterpå. Utsagnene er likevel ikke å forstå som *direkte* sitater, men gir likevel et ganske presist uttrykk for hovedbudskapet slik det framkom i intervjuet. Av hensyn til anonymitet er vi varsomme med informasjon om den som er avsender av budskapet.

Vi har i 2022 ytterligere utvidet muligheten for at også de som svarer på web-surveyen, kan legge inn utdypende kommentarer på enkelte spørsmål.

Visualisering av resultater

Rapporten inneholder en del figurer av samme type som figuren til høyre. Figuren viser hvordan respondenter per næring har svart på spørsmål hvor svaralternativene er enten positive, nøytrale eller negative. De nøytrale svarene er fordelt med like stor andel på begge sider av y-skalaens nullpunkt. Vist i figuren som ei svart horisontal linje.

De positive svaralternativene er plottet oppover, og de negative svaralternativene er plottet nedover. Alle søylene for hver næring har en total lengde på 100 prosent, og hvert fargeelement viser hvor stor andel av respondentene som har valgt det angitte svaralternativ. I tillegg er midtpunktet for de ulike søylene vist som «snitt 2022». Dette er i prinsippet det samme som diffusjonsindeksen for de enkelte søyler, men plottet 50 prosent lavere ned enn hva vi gjør med diffusjonsindeksen, som har sitt nøytrale nivå på 50. Søylene i figuren har sitt nøytrale nivå på 0.

For sammenligningens skyld er i tillegg midtpunktet for tilsvarende søyler fra fjorårets undersøkelse, beregnet og plottet inn i grafen. Dette er markert som hhv «snitt 2021», «snitt 2020» og «snitt 2019» og markeres i figurene med tallene 21, 20 og 19.

Klimarisiko i privat sektor, se avsnitt 3.3.

EU-taksonomi privat sektor, se avsnitt 4.3 og 4.4.

Koronapandemien i privat sektor, se avsnitt 5.2.

Endret forhold til Russland i privat sektor, se avsnitt 6.3.

2 Forventningsbarometer for offentlig sektor

2.1 Oppsummering – forventningsbarometer for offentlig sektor

Offentlig sektor er i årets undersøkelse klart mer optimistisk om landsdelens utvikling enn før, men anfører et lite forbehold om den globale situasjonens innvirkning. Angående offentlige virksomheters egen situasjon ble det økonomiske resultatet i 2021 bedre enn forventet, blant annet på grunn av overraskende god skatteinnngang. Framover forventes en ytterligere strammere økonomi med forventet negativt driftsresultat. Både inntekter og brutto utgifter forventes å bli omtrent uendret kommende periode, men justert for KPI vil det være en realnedgang for begge. Hos kommunene forventer imidlertid hele 1/3 inntektsnedgang, og det tilsier at man er mer pessimistisk om det forventede økonomiske handlingsrommet kommende år enn resten av offentlig sektor. Dels forklares det med at redusert folketall i mange kommuner reduserer overføringene over inntektssystemet, dels behov for å stramme inn utgiftene fra tidligere høyt utgiftsnivå og for å kunne sette av midler til senere investeringer. Kommuner og fylkeskommuner har fortsatt etterslep i vedlikehold, og strukturelle endringer i demografien medfører ytterligere behov for investeringer for omstrukturering til effektiv tjenstedrift, samtidig som de ikke har råd til investeringene. Det er imidlertid en klar oppfatning fra informantene at større deler av kommunesektoren nå har enda sterkere fokus på å bringe balanse i økonomien, ta ned aktiviteten tilstrekkelig og gjøre strengere prioriteringer av hva de bør og kan investere i. Det gjenspeiles også i investeringsambisjonene i årets undersøkelse ved at en forventer realnedgang i investeringene i offentlige virksomheter i nord. Som i fjor forventes det neste år noe nedgang i antall årsverk, og det samtidig som en må tilpasse seg behovet for økte eldretjenester, og med det måtte klare å ta ned ansatte i for eksempel oppvekstsektoren, i samsvar med elevtallsutviklingen, for å oppnå resultatbalanse i en nedadgående i økonomi i flere distriktskommuner. Selv i slutten av en lengre periode med pandemi, der man opplevde økt arbeidsledighet, så melder virksomhetene nå at utfordringene med å rekruttere arbeidskraft til framtidige tjenestetilbud i offentlig sektor er blitt ytterligere forverret. I tillegg har krigen i Ukraina nå begynt å gi globale effekter, og denne konflikten sine mulige virkninger synes nå, ut fra svarene, å ha fått mer oppmerksomhet og reaksjoner enn korona. Til tross for at disse forholdene nå preger samfunnsutviklingen, er lederne i de offentlige virksomhetene i år mer optimistiske til den forventede økonomiske utviklingen i landsdelen generelt de kommende tolv månedene.

2.2 Offentlig sektor mer optimistiske til landsdelens utvikling, men usikkerhet på grunn av global situasjon

Diffusjonsindeks: **67,6** (46,6 i 2021, 26,7 i 2020, 75 i 2019)

Lederne i de offentlige virksomhetene er ganske enige om at landsdelen står foran en periode med stabil utvikling med noe oppadgående aktivitet på flere samfunnsområder. Mens hele 50 prosent forventer noe vekst og 35 prosent forventer uendret utvikling, er det bare 12 prosent som ser for seg noe tilbakegang. Omtrent ingen ser for seg store negative endringer framover, men da skal det tilføyes at svarene ble gitt bare kort tid etter at krigen i Ukraina hadde startet.

Vurdert opp mot fjorårets undersøkelse oppfatter vi en markert økning i optimisme ettersom det i 2021 var flere som forventet noe nedgang i den økonomiske aktiviteten enn de som mente økt aktivitet var mer realistisk. Dette understøttes også av en diffusjonsindeks på hele 68 i 2022 sammenlignet med fjorårets på 47, og i 2020 helt nede på 27. I 2021 forventet 34 prosent av virksomhetslederne nedgang, mens altså svært få gjør det i årets undersøkelse.

At undersøkelsen er gjort i en fase da det norske samfunnet hadde fjernet de fleste nasjonale politisk reguleringene som begrenset aktivitet og mobilitet, og landet bare var i starten av en krig på det europeiske kontinentet, gjorde besvarelsen av spørsmålene utfordrende. Det er en oppfatning, i alle fall fra intervjuene, at informantene i utgangspunktet valgte eller «ønsket» å holde dette utenfor i svarene på type avkryssingsspørsmål o.l. I stedet valgte man å tilføye den underliggende usikkerheten fra de oppståtte samfunnskrisene som muntlige supplement til tallspørsmål om vekstrater o.l. Vi har dessuten belyst informantenes usikkerhetsvurderinger omkring mulige framtidige virkninger av korona og krigen i Ukraina i egne kapitler annet sted.

Det er betydelig optimisme hos offentlige ledere til utviklingen i flere næringer i landsdelen «etter» korona, men med noe forbehold om global usikkerhet fra krigen i Ukraina med høyst ustabile leveranser og markeder. Veksten i privat sektor ser man også på skatteinngangen, som hittil har vokst ytterligere fra i fjor. Dette betyr åpenbart at næringslivet går bra, ifølge fylkeskommunene. Hele verdikjeden i sjømatnæringen og den kraftkrevende prosessindustrien nevnes av de fleste er på vei oppover. Så er det noe varierende tanker og forbehold omkring hva fornybarnæringer/energiproduksjon vil gi de nærmeste årene i nord, og det samme gjelder distansebasert reiseliv, mens flere nevner at fossilbasert energiproduksjon kan få en opptur etter erfaringene fra krigen i Ukraina der flere land ønsker å gjøre seg mer uavhengige av energi fra Russland og andre «ustabile» land. Transportnæringen bekymrer man seg for, og vi har fått utsagn om at de nok vil

måtte få statlig støtte på grunn av høye energipriser, eller legge ned, særlig det som er basert på norsk arbeidskrafts lønnsnivå.

Den grønne omstillingen og teknologiens muligheter framheves av flere, men der flere samtidig formidler at utviklingen har gått sakte og at det er grunn til å ha nøkterne forventninger på kort sikt i nord. Det har vært økt oppmerksomhet rundt behov for vindkraft på sjø og land på grunn av krigen, men av samme grunn synes olje og gass også å ha fått en slags renessanse og ny oppslutning i noen år til. Landbasert vind møter motstand fra natur- og brukerinteresser, og ingen havområder er foreløpig lagt ut i nord for havvind. Det foreligger en rekke forslag til konsept og planforslag (inkludert hydrogenproduksjon), men det er avhengig av både tillatelser, nettkapasitet, lønnsomhet og finansiering.

De mest utviklede planene synes å være basert på industri som utnytter overskudd av tilgjengelig vannkraftenergi i nord – særlig Nordland, der flere industrianlegg er under utvikling eller planlegging i Narvik, Mo i Rana, Mosjøen mfl., jf. også kbnn.no. Men også innen blå fornybar energi er det prosjekter under utvikling. I Hammerfest planlegges Europas første karbonnøytrale ammoniakkanlegg i stor skala basert på naturgass.

Sjømatnæringen forventes fortsatt å vokse. Særlig havbruk har vokst betydelig i nord, har høy lønnsomhet og er etablert langs hele kysten. Man ser dog en tendens til relativt mer av aktiviteten konsentreres rundt konsern og regionskontor (administrasjon og teknisk støtte), mer bruk av sentral digitalisert overvåking og styring av matfiskanleggene og konsentrasjon av slakteri. Noen funksjoner, som salgsledd, er gjerne lokalisert helt andre steder enn der oppdrettsanleggene i kystkommunene er lokalisert. Samtidig gir aktiviteten muligheter for leverandører, i den grad slike i nord er konkurransedyktige.

Havbruksnæringen gir nå betydelige midler gjennom Havbruksfondet til oppdrettskommuner, og vekstpotensialet synes fortsatt å være størst i nord. Fiskebåter og -rederi har også gode tider, men det er en bekymring at den landbaserte verdiskapingen hos fiskeindustrien har lønnsomhetsproblemer og utfordring med å gi helårs sysselsetting.

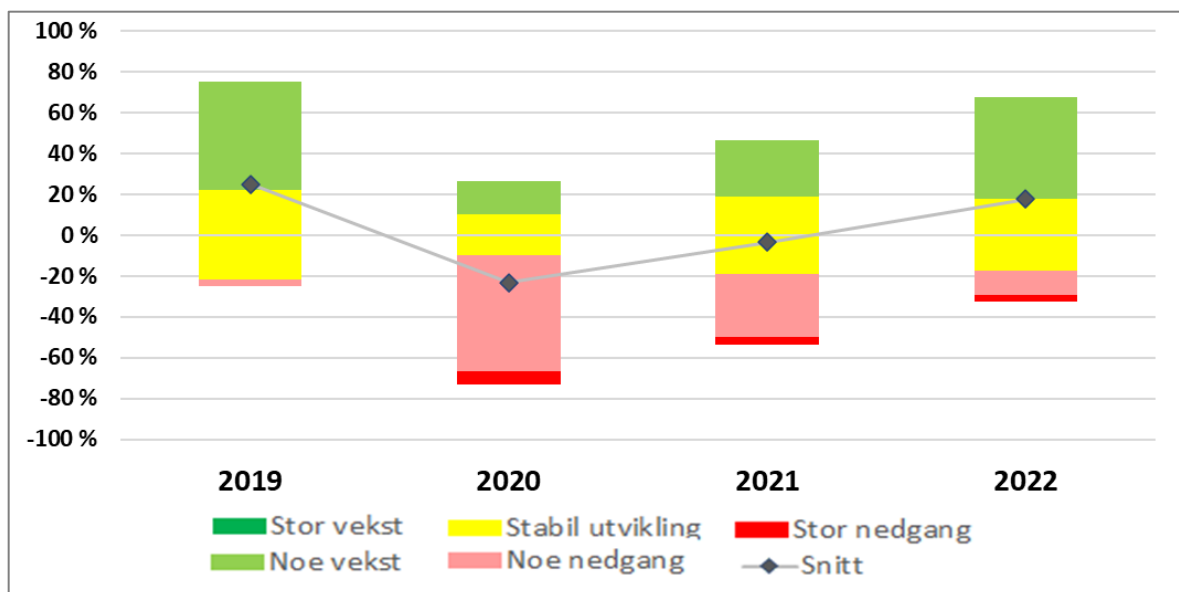
Offentlig sektor, inklusiv offentlig stat, forventes samlet sett å være stabil, men med regionale variasjoner – blant annet mellom regionsentre og distriktskommuner. Offentlige ledere viste til store offentlige virksomheter som har vært i nedgang, som Posten og statlige direktorat, som etter digitalisering har ført mest aktivitet inn til større byer, også utenfor Nord-Norge. Videre har det blitt flyttet funksjoner som følge av politireformen og domstolsreformen.

Så ser man ut fra vekstplanene som større kommuner har presentert i intervjuene, en tydelig tendens der flere *større regionsentre* i de nordlige fylkene tiltrekker seg investeringer og etableringer som følge av blant annet sin størrelse i kjøpekraft og bredde

i tilbud og institusjoner – særlig innen handel, bolig og næringsbygging og tjenestebaserte næringer i privat og offentlig sektor. En av bykommunene uttaler at vi har «*All time high med investeringer i offentlig stat og privat næringsliv, aldri vært så høy aktivitet*». En utfordring, i en annen by, er boligpriser, som er veksthemmende, og enkelte steder kan tilgang til høvelige sentrumsnære arealer være begrensende. Det er uttrykk for en optimisme som peker på fortsatt sterk vekst i noen av de større nordnorske byene, men peker også kanskje enda tydeligere på en fortsatt regional sentralisering i denne typen næringer.

Usikkerhetsmomentene som nevnes, er den globale situasjonen omkring krig, tilgang varer/råstoff, transportflaksehalser, energipriser og usikre markeder. I tillegg kommer ytterligere knapphet på arbeidskraft og den demografiske utviklingen – særlig i store deler av landets distriktskommuner.

Figur 44 Forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen

Merknad: N 2022=34, N 2021=29, N 2020=30, N 2019=32

Spørsmål:

«Hvilke forventninger har du til den økonomiske utviklingen i landsdelen (Nordland, Troms og Finnmark samlet) de kommende tolv månedene?»

2.3 Driftsresultat i offentlige virksomheter siste år bedre enn forventet, svakere framover

Diffusjonsindeks siste 12 måneder: **65,8** (67,7 i 2021, 48,5 i 2020, 51,3 i 2019).

NY: Diffusjonsindeks neste 12 md.: **40,7** (50 i 2021, 50 i 2020, 44 i 2019)

Forventet vekstanslag (netto driftsresultat): **-1,5 prosent** (-0,15 i 2021, -0,83 i 2020)

2.3.1 Driftsresultat foregående år bedre enn forventet

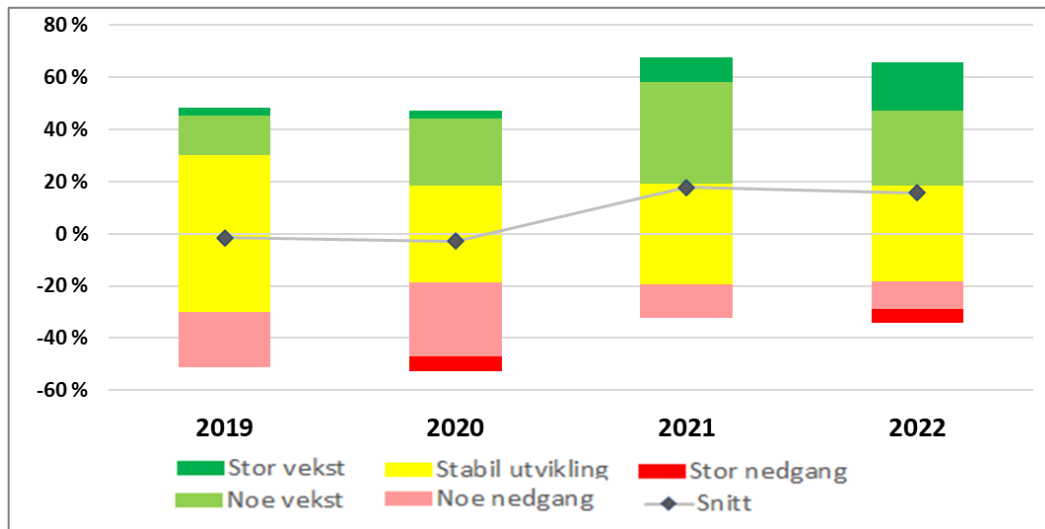
Diffusjonsindeks siste 12 måneder: **65,8** (67,7 i 2021, 48,5 i 2020, 51,3 i 2019).

De offentlige virksomhetene i undersøkelsen leverte siste år netto driftsresultater der hele 47 prosent svarte at resultatet ble bedre enn forventet. For 37 prosent var resultatet som forventet, mens bare en mindre andel på 16 prosent leverte svakere resultat enn forventet. At så *lav* andel i årets undersøkelse nå svarte at resultatet i 2021 ble svakere enn forventet, viser likevel en positiv utvikling sammenlignet med forventningene man på forhånd hadde til 2021, ettersom hele 32 prosent i forrige års undersøkelse, tidlig på året, hadde forventet resultatet ville bli svakere enn før.

Svarene i årets undersøkelse er ganske like resultatene i fjorårets undersøkelse. Det gjelder både den høye andelen som mente driftsresultatet siste regnskapsår var mer positivt enn forventet, og at relativt få svarte at resultatet var svakere enn forventet. I 2021-undersøkelsen svarte 13 prosent at driftsresultatet hadde blitt svakere enn forventet mot altså 16 prosent i år. Likheten med fjoråret understøttes også av at diffusjonsindeksen er omtrent lik med 66 i årets undersøkelse mot 68 i fjor.

Årsaken til bedre driftsresultat i fjor enn forventet forklarer virksomhetene med flere samtidige positive hendelser. For det første ble skatteinngangen vesentlig bedre enn forventet i de fleste kommuner, uten at man ble trukket for det i inntektssystemet, og noen viste til høyere rammetilskudd. Videre holdt renta seg lav, og dels lavere enn forventet hos en del kommuner. Det ble også vist til en god koronakompensasjon, og noen kom ut i pluss, mens få av informantene vi intervjuet mente de hadde blitt underfinansiert.

Så skjedde det også i år en del positive ting i næringslivet med indirekte positive konsekvenser for offentlig sektor. I tillegg til at skatteinngangen fra næringslivet ble bedre enn forventet, fikk man færre konkurser i næringslivet enn forventet også i 2021, jf. også [kbnn.no](https://www.kbnn.no).

Figur 45 Utvikling i netto driftsresultat siste tolv måneder

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=35, N 2019=33

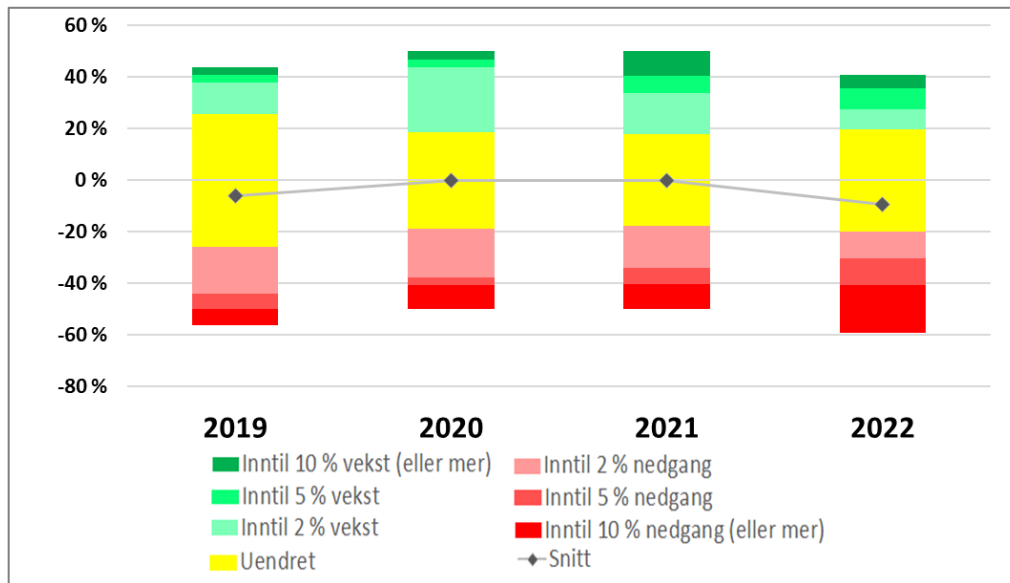
2.3.2 Forventet driftsresultat kommende 12 måneder er lavere

Forventet vekst (netto driftsresultat): **-1,5 prosent** (-0,15 i 2021, -0,83 i 2020)

NY: Diffusjonsindeks forventning neste 12 mnd.: **40,7** (50 i 2021, 50 i 2020, 44 i 2019)

Framover forventer de offentlige virksomhetene i gjennomsnitt en nedgang i netto driftsresultat på 1,15 prosent de kommende tolv månedene. Dette er litt svakere enn forrige år, da man forventet et negativt vekstanslag for netto driftsresultat på -0,15.

Den lavere forventningen understøttes av at årets diffusjonsindeks er 41, mot fjorårets 50. Andel bedrifter som i årets undersøkelse forventer bedre driftsresultat framover, er 21 prosent, mens 40 prosent forventer svakere resultat. Det er noe svakere enn i fjor, da relativt flere både forventet bedre resultat og færre forventet svakere resultat, og oppsummert signaliserer dette en forventet strammere økonomi i 2022 enn man forventet i forrige undersøkelse for 2021.

Figur 46 Forventet utvikling netto driftsresultat kommende tolv måneder

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=32, N 2019=33

2.4 Forventninger for kommende tolv måneders utvikling i offentlig sektor i Nord-Norge – tilstrømming særlig i kommunal sektor

2.4.1 Forventet utvikling i inntekter

Forventet vekstanslag (brukerbetaling): **0,4 prosent** (–0,55 prosent i 2021, –1,73 i 2020 og 0,30 i 2019).

Forventet vekstanslag (øvrige inntekt): **0,61 prosent** (0,26 prosent i 2021, –1,00 prosent i 2020 og 1,06 prosent i 2019)

Fra undersøkelsen presenterer vi forventet utvikling i «**brukerbetaling**er» og «øvrige inntekter» hver for seg. Det er fordi førstnevnte kan offentlig sektor i større grad påvirke selv, mens øvrige inntekter er sterkere påvirket av inntektssystemet for overføringer over statsbudsjettet til virksomhetene.

Brukerbetaling:

Brukerbetaling er betaling knyttet til bruk av offentlige tjenester. Det kan være snakk om at en betaler for utføring av hele tjenesten eller bare en egenandel. Tjenestene kan være hjemmetjenester, dagopphold, vederlag for opphold i institusjon, oppholdsbetaling for barnehager og SFO, billett på offentlig kollektivtrafikk, bruk av offentlig svømmehall m.m.

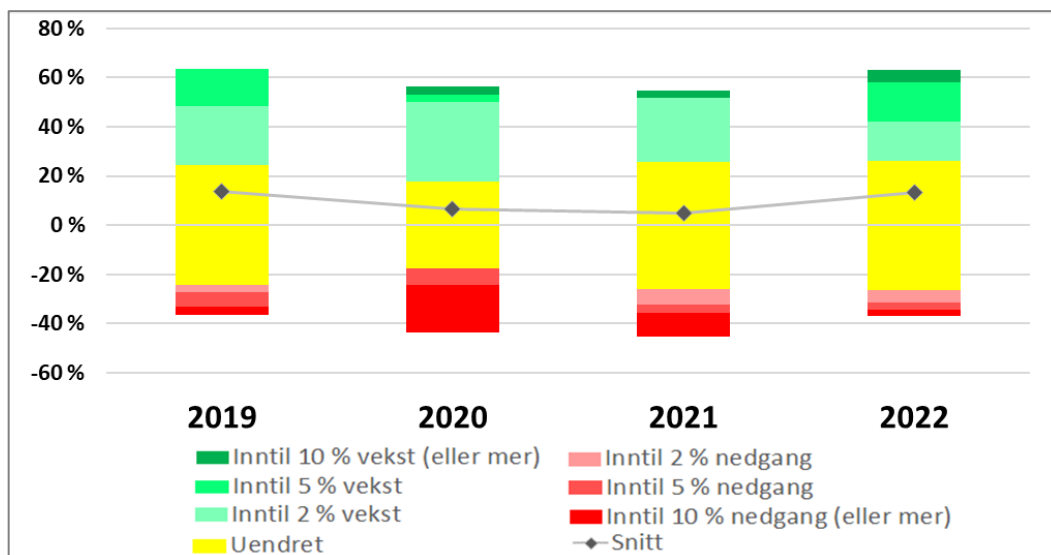
De fleste, dvs. 69 prosent av virksomhetene, forventer uendret eller inntil 2 prosent økte *brukerbetaling*er framover, mens 21 prosent forventer større økning i brukerbetaling

Bare 8 prosent forventer nedgang, som er bedre enn i fjor, ettersom mange forventer virkningene av pandemien vil være mindre i år med et åpnere samfunn.

Mens mange virksomheter de foregående to årene hadde en god del reduserte brukerinntekter fra stengte barnehager, idrettshaller, kollektivtrafikk (fylkeskommunene), sykehus, havneforetak, kulturinstitusjoner m.m. på grunn av korona, er forventningene hos nesten alle at situasjonen framover vil bli bedre. Koronaperioden har imidlertid påvirket kollektivreisemønsteret, og særlig en av fylkeskommunene framhever at særlig trafikkinntektene synes å bli mindre enn forventet i 2022, til tross for at kollektivtilbudet normaliseres. Inntektsbortfallet har hittil i år vært mindre på båtrutene enn bussrutene. Blant mindretallet av kommunene – de som forventer lavere brukerinntekter – er det noen kommuner som må redusere de ikke-lovpålagte tjenestene som kultur m.m. og får dermed reduserte brukerinntekter.

Sammenligner vi forventede brukerinntekter i undersøkelsen fra forrige år, var det da en lavere andel av virksomhetene som da forventet økning i brukerbetalinger (29 prosent, mot 37 i 2022). Samtidig var det en større andel av virksomhetene (26 prosent, mot 13 i 2021) som forventet lavere brukerinntekter utover normal prisvekst omtrent like mange som forventet uendret brukerbetaling, men flere som forventet en mer markert nedgang. Vi tror det skyldes både at koronabegrensningen på aktiviteter og usikkerheten om utviklingen i pandemien var større i fjor.

Figur 47 Forventet utvikling i brukerbetalinger de kommende tolv månedene

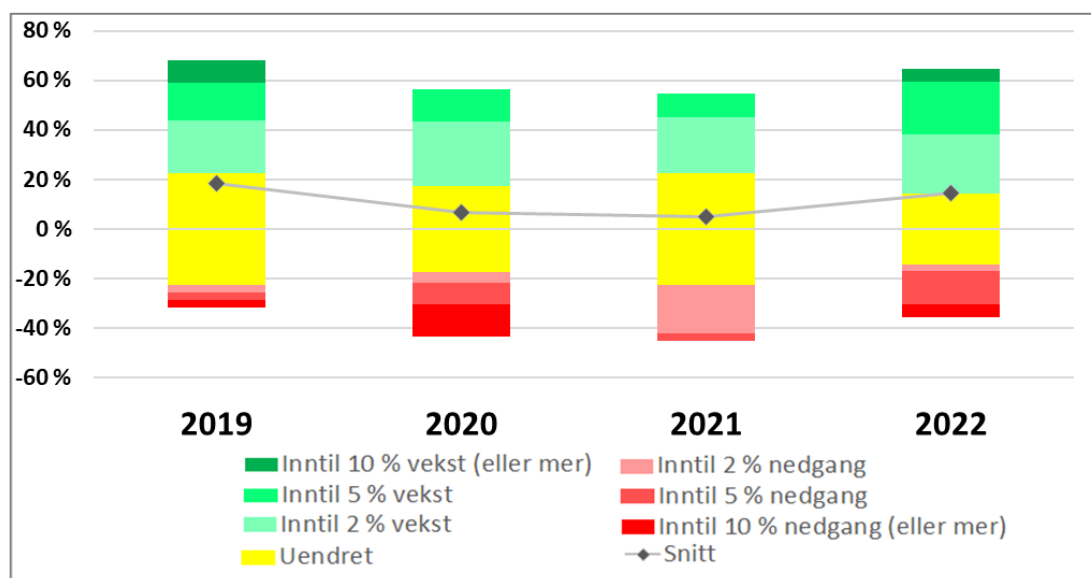

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=31, N 2019=33

Når det gjelder den største inntekstsposten, «Øvrige inntekter», forventer om lag halvparten, 53 prosent, uendret eller inntil to prosent inntektsvekst, mens hele 26 prosent

av alle forventer økning utover normal prisstigning (men bare 12 prosent av kommunene). Derimot er det noe overraskende at hele 21 prosent forventer inntektsnedgang, og hovedparten av disse forventer inntektsreduksjon på inntil 5 prosent eller mer. Isolert til primærkommunene har hele 1/3 svart de forventer reduksjon i øvrige inntekter. Dette kan blant annet komme fra virkninger av befolkningskomponenten i inntektssystemet, der kommuner og fylkeskommuner med nedadgående folketall vil miste inntekter. Mange virksomheter uttaler at de da kan forvente en stram økonomi som følge av forventet inntektsreduksjon, selv om noe kan hentes inn etter hvert ved å tilpasse aktiviteten. Sammenlignet med undersøkelsen i 2021, var det også da en stor andel på 22 prosent som forventet nedgang i «øvrige inntekter». Det tilsier at lederne i store deler av offentlig sektor forventer en fortsatt og ytterligere strammere inntektssituasjon framover.

Figur 48 Forventet utvikling i øvrige inntekter de kommende tolv månedene

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=23, N 2019=33

Som vi også nevnte i fjorårets undersøkelse, er det en *særskilt type inntekter* som tilfaller kommuner i ulik grad, nemlig bruksrelaterte inntekter fra næringer som henter ressurser og nyttiggjør seg arealer i kystsoner eller på land. Mange kommuner er avhengige av disse og vil bli rammet hardt om de faller bort eller regelverk endres. Det gjelder særskilte skatter/avgifter e.l. fra havbruksnæringa (blant annet fra Havbruksfondet, som endres i 2022), vannkraft (blant annet konsesjonskraft), olje- og gassutvinning (for eksempel eiendomsskatten på landanlegg) og vindkraft (eiendomsskatt mv.). Dette er inntekter som for noen kommuner har vært stabile inntekter å regne med, og for andre har kommet med store variasjoner enkelte år (for eksempel fra Havbruksfondet de senere årene), og har hatt stor betydning for kommuneøkonomien. Flere har basert sine planer og satsinger ut fra det de har eller forventer å få, så forutsigbarhet er helt avgjørende for regioner og virksomheter omkring dette. Dette er til dels inntekter som man regner som betaling for

utlegg kommunene har hatt til investeringer i veier, tilrettelegging av arealer og øvrig infrastruktur for næringsvirksomhet. Nå er det ytterligere aktualisert regelverk som framover sikrer bedre og mer forutsigbare økonomiske kompensasjonsordninger til kommuner og lokalsamfunn fra voksende næringsaktiviteter som landbasert fiskeoppdrett og vindkraft. Innen oppdrett er det hittil bare oppdrett av fisk i sjø som betaler inn midler til Havbruksfondet, og man ønsker lignende ordninger til landbasert oppdrett. Tilsvarende ønsker man å se på andre og forutsigbare kompensasjonsordninger for både vindkraft på land og havvindanlegg.

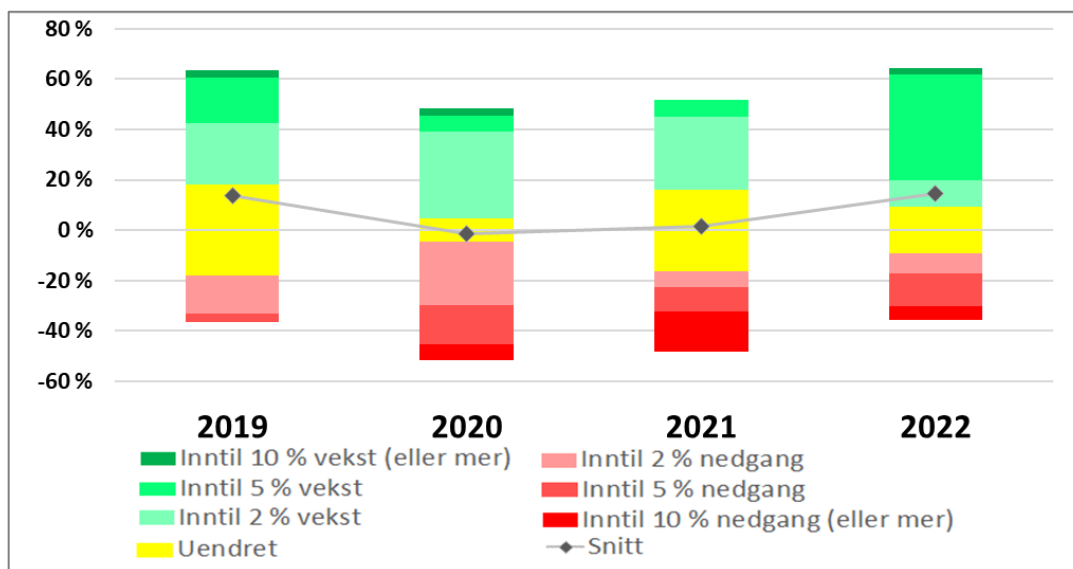
2.4.2 Forventet økning i brutto driftsutgifter tross knappe inntekter

Samlet vekstanslag: **0,84 prosent** (–1,39 prosent i 2021, –0,47 prosent i 2020 og 0,85 prosent i 2019)

Brutto driftsutgifter betegner en virksomhets utgifter til drift før eventuelle inntekter driften genererer er trukket fra. I offentlig sektor vil forventningene til utviklingen av brutto driftsutgifter si noe om forventet endring av kostnadene knyttet til tjenesteproduksjon og forvaltningsoppgaver. Typisk vil endringer i driftsutgifter være knyttet både til lønnsutviklingen, samt prisutviklingen når det gjelder energi, varer og tjenester som benyttes i offentlig sektors drift.

I gjennomsnitt forventer virksomhetene i undersøkelsen en liten *økning* i brutto driftsutgifter på 0,84 prosent (ned 1,39 prosent i fjor) de kommende tolv månedene, dvs. en nedgang justert for KPI. Dette vil være en økning til tross for en stram forventet inntektsutviklingen, jf. forrige underkapittel, der *kommunene isolert sett forventer noe overraskende en inntektsnedgang*. Svarene tyder på at flere offentlige virksomheter ser for seg en stram økonomi, men altså *særlig kommunesektoren*, og behov for å ta ned aktiviteten. Hele 26 prosent av de offentlige virksomhetene tror driftsutgiftene vil måtte bli *lavere* framover, mens bare 18 prosent forventer at de vil ha det samme utgiftsnivået som før. En del virksomheter, 11 prosent, forventer en mindre økning som bare er innenfor normal prisstigning, mens hele 45 prosent forventer en noe større økning i driftsutgiftene.

Sammenlignet med i fjor, er situasjonen at klart flere forventet økte driftsutgifter, 55 prosent, mot 35 prosent i 2021. Det har altså skjedd en markert endring fra i fjor, men også fra året før, da man forventet reduserte driftsutgifter til at man nå forventer vekst i brutto driftsutgifter.

Figur 49 Forventet utvikling brutto driftsutgifter kommende tolv måneder

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=32, N 2019=33

2.4.3 Forventet endring i investeringsnivå – utflating

Forventet vekstanslag: **0,11 prosent** (–1,85 prosent i 2021, 0,72 i 2020 og 0,82 i 2019)

Virksomhetene i offentlig sektor i Nord-Norge oppgir samlet sett at de ser for seg en *utflating* i investeringene de kommende tolv månedene med bare en marginal økning på 0,1 prosent. Det er en liten forbedring i forventet investeringsutvikling som i fjorårets undersøkelse var –1,85 prosent. Om vi kun ser på kommunene, så forventet de en investeringsutvikling på –0,2 prosent, mens de i fjorårets undersøkelse forventet investeringsutvikling på –3,7 prosent.

Fortsatt lav investeringsutvikling signaliseres med bakgrunn i ledernes vurdering av den økonomiske situasjonen i offentlig sektor. Det er til tross for klare ønsker og drivkrefter i regionene med behov for nye investeringer både til flere utbyggingstiltak og omstruktureringstiltak der hensikten er å effektivisere gjennom rimeligere drift. At man før har vært litt for ekspansiv både for drift og investeringer innenfor gitte økonomiske rammer tidligere, innebærer at flere virksomheter *nå uansett ser seg nødt til å redusere investeringsnivået noe eller betydelig*.

Det er en klar oppfatning fra de intervjuede informantene (mest kommuner, fylkeskommuner og sykehus ble dybdeintervjuet), at større deler av kommunesektoren nå legger sterkere vekt på å bringe balanse i økonomien og gjør strengere prioriteringer av hva de bør og kan investere i. Derfor er investeringer *utover* formålsbygg/investeringer

relatert lovpålagte oppgaver, selvfinansierte investeringer samt nødvendig vedlikehold i større grad forsøkt mer luket ut av budsjettforslagene fra administrasjonene. En viktig *drivkraft* bak investeringsbehovet er fortsatt stort etterslep i vedlikehold og oppgraderinger av bygg og infrastruktur, som har hopet seg opp over tid. Dette utløser behov for reovering og investeringer i nybygg til ulike omsorgstjenester (utviklingshemmede, unge med rus/psykiatriutfordringer, eldreomsorg m.m.), skoler og forsømte vei-, vann- og avløpsoppgraderinger. Som følge av et ønske om å få fart på næringsutvikling, investeres det likevel i helt nødvendige satsinger som næringsarealer og havnekapasitet. I noen grad gjøres det også investeringer man føler seg nødt til for å gjøre lokalsamfunnene attraktive for bosetting, som idrettshaller m.m. Drivkrefter som på ulike måter slår inn både i kommuner med vekst og nedgang i folketallet, er fortsatt strukturelle endringer i demografi og spredt bosettingsmønster. Av akutte behov framover framheves tilpasninger i akuttomsorg og korttidsplasser. Folketallsutviklingen påvirker imidlertid inntektsgrunnlaget og hva man har råd til å investere for å oppnå nødvendig omstrukturering, også som innebærer effektivisering.

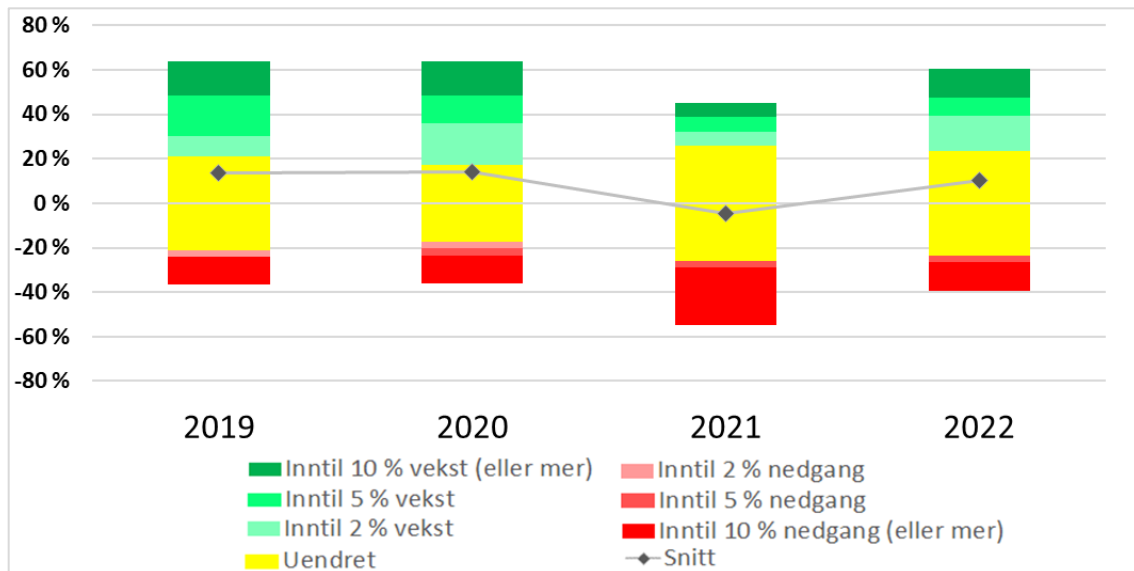
Fortsatt dreier investeringene seg ofte om behov for kapasitetsnedbygging, eller nedlegging av skoler i en del kommuner for å samle elevene i større enheter mer sentralt – dels av driftsøkonomiske hensyn, og dels av behov for omstrukturering som følge av generell nedgang i elevtall, eller småskoler med for få elever. Ytterligere påpekes behov for å samle skolene, og dels barnehager/skolefritidsordning, mer konsentrert i nye større bygg for å kunne tilby høyere standard med spesialrom, svømmehall og lettere ha tilgjengelig godt kvalifiserte lærere å sette inn ved fravær. Omstrukturering gjelder også eldreomsorgen der lokalitetene kan være spredt.

Som for kommunene har også fylkeskommunene i landsdelen utfordringer med å prioritere investeringene slik at tjenestetilbudene og infrastruktur kan tilpasses økonomisk evne og bosettingsutvikling. Landsdelens spredte bosetting med øyer og store avstander er økonomisk krevende for fylkeskommunene og har medført stort etterslep blant annet på fylkesveier og tilhørende bruer og tunneler, der fylkeskommunene nå har overtatt ansvaret. Her planlegges økte investeringer, og ikke minst i Troms er det et stort behov. Store investeringer i båt/ferge og videregående skoler er gjort, men økonomien presser nå kollektivtilbudet kanskje særlig i Finnmark, og Finnmark har også en struktur for videregående skoler med spredte lokaliteter som utfordres med spørsmål om færre lokasjoner, som er viktige for sårbare distriktskommuner å beholde. Det hele handler om å overholde de økonomiske rammene og ha nok investeringsmidler til å kunne betjene befolkningen både i byer, øyer og andre spredte bosteder. Intensjon om grønn omstilling og reduserte miljøavtrykk utfordrer offentlig sektor ytterligere på stadig flere områder.

Innen spesialisthelsetjenesten er det fortsatt flere store nye investeringer på gang, blant annet med nye sykehusutbygginger flere steder i landsdelen, men en sentral drivkraft vi

hører er investeringsbehov for å kunne gi nye behandlingstilbud likeverdig med storbyer i Sør-Norge.

Figur 50 Forventet utvikling de neste tolv månedene: investeringsnivå

Merknad: N 2022=38, N 2021=31, N 2020=32, N 2019=33

Spørsmål:

«Hva er dine forventninger for utviklingen i din virksomhet for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – investeringer

Vi har for kostbar drift, og det har ført til en usunn økonomi, slik at vi må redusere aktiviteten for å kunne gjøre nødvendige investeringer framover.
Kommunedirektør

Nedgangen i elevtall innebærer at vi må planlegge for reduserte utgifter i oppvekstsektoren. Den desentraliserte skolestrukturen, men også utfordringer i omsorgssektoren, medfører at vi planlegger å sentralisere skoler og institusjoner for å redusere enhetskostnadene. **Kommuneleder**

Kommunesektoren står foran forsømt opprusting og omstrukturering for å være attraktiv å bo og etablere seg i. Vi trenger en effektiv drift som frigir midler til å investere i
 – attraktive bo- og næringsarealer, vann og avløp, og litt vei
 – kulturtilbud og tiltak for bolyst
 – bygge moderne og effektive skoler og omsorgstilbud som frigir midler til å investere
Rådmenn

Noen år siden hadde vår kommune et enormt akkumulert overforbruk, og vi reduserte ikke driften etter at investeringen var utført for å utnytte kostnadsreduksjonspotensialet det var lagt opp til. Konsekvensen er en stor gjeldsandel med risiko når rentene øker. Vi har ikke engang råd til å investere i kostnadsreducerende tiltak, og heller ikke råd til å investere for flere eldre nå og framover, som det er behov for. Alle sektorer må redusere – oppvekst og kultur mest, men også helse og omsorg. **Økonomisjef i en kommune**

Spesialisthelsetjenesten: Helseforetakene i nord har satset investeringer for flere milliarder kroner i nye sykehusbygg og medisinteknisk utstyr både i Nordland, Troms og Finnmark. Knapp tilgang på helsepersonell har medført høye kostnader til innleie av sykepleiere og legespesialister.

Drivkraften er å utvikle nordnorske helseforetak til å tilby minst like gode tjenester som i sør, men den utfordres av økonomiske rammer. Investeringer i mer robotteknologi gir mindre feil og komplikasjoner, men er dyrere å drifte og øker ikke kapasiteten. Mer bruk av poliklinikk gir bedre tilgjengelighet og kan redusere sengekapasiteten. **Leder i helseforetak i nord**

Fylkeskommunene i nord står for store investeringer i fylkeskommunale veistrekninger, tunneller, bruer, fartøy og rehabilitering av fergekaier. Investeringsbehov og etterslep på overtatte fylkesveier utgjør mange milliarder kroner i landsdelen. Det igangsettes blant annet en 4-årig satsing på flere hundre millioner kroner til veivedlikehold i Troms, og videre planlegges det å bruke flere hundre millioner kroner på å ta igjen etterslep skoleinvesteringer der. Finnmark har tatt løft før på videregående skolebygg, men har også etterslep på veivedlikehold. Det er fortsatt press på å redusere på kollektivsatsingen i deler av landsdelen der produksjonen har overskredet budsjett, men mindre handlingsrom reduksjon der det er skoleskys. **Ledere i fylkeskommuner i nord**

Regionale leveranseandeler til investeringene er fortsatt høye

I gjennomsnitt oppgir de offentlige virksomhetene i undersøkelsen at 68 prosent av den enkelte virksomhetens forventede investeringsbeløp vil bli liggende igjen i landsdelen. Dette er en gjennomsnittsbetraktning hvor svarene fra alle virksomhetene tillegges like stor vekt uavhengig av investeringsbeløpets størrelse.

Det er noe høyere andel regionale innkjøp enn ved undersøkelsen i 2021, da den var 61 prosent, men gir ikke grunnlag for å konkludere at man generelt kjøper mer lokalt, fordi andelen også påvirkes av hvilken type investeringer som dominerer de enkelte årene.

En interessant nyansse er at hvor stor andel av investeringene som går til regionale leverandører, varierer til dels betydelig mellom de ulike kategoriene av offentlige virksomheter. Dette gjenspeiler dels forskjeller i hvilken aktivitet de utfører, men muligens også forskjell i hvordan innkjøpsforvaltning og -strategier foregår.

Kommunesektoren og kommunale selskap gjør samlet en noe høyere andel av sine investeringsinnkjøp lokalt, 70–80 prosent, men også fylkeskommuner ligger høyt. Her vil det bli interessant å følge betydningen av at fylkeskommunene har fått mer veiansvar etter overtakelse av drift, utbygging og planlegging av fylkesveier. I hvilken grad regionale

selskap kan levere på dette, avhenger blant annet av hvordan anbudene deles opp i større eller mindre anbudspakker.

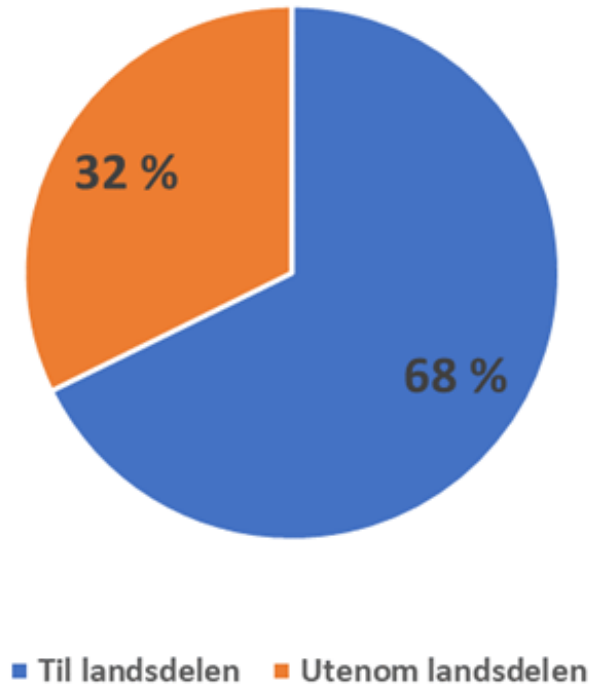
Statlige virksomheter leveranseandeler ligger en del lavere enn kommunesektoren, men varierer mye fordi det er stor variasjon i typen aktivitet de driver og utstyret de bruker. Det må også tilføyes at enkelte statlige virksomheter med større infrastrukturinvesteringer ikke er med blant informantene, for eksempel Statens vegvesen.

Sykehussektoren synes å ha en type aktivitet som innebærer at regionale investeringsinnkjøp forventes å ligge godt under øvrige offentlige virksomheter og har regionale innkjøpsandeler på 10–30 prosent, blant annet på grunn av innkjøp av kostbart medisinsk utstyr der mesteparten kjøpes nasjonalt eller utenlands. Imidlertid vil de regionale leveranseandelene fra sykehus påvirkes av at det fra år til år varierer hvilke typer investeringer som gjøres. For eksempel vil år med investeringer i nye store byggeprosjekt, som nå i blant annet Narvik og Hammerfest, trekke regional leveranseandel opp.

Universitetssektoren har anslo regionale innkjøp fra investeringer på 45–55 prosent i fjor, men har ikke svart i år. Flere viktige forvaltningsenheter fra regional stat, som for eksempel statsforvalter, politiet og noen andre, har vi for begrensede data på til å kunne belyse det.

Figur 51 Andelen av investeringer til landsdelen

Virksomhetene i offentlig sektor er underlagt regelverk om offentlige anskaffelser, noe som innebærer at alle investeringsprosjekter og innkjøp må være gjenstand for konkurranse. Anskaffelser (herunder investeringsprosjekter) over en viss terskelverdi må i henhold til regelverket lys ut på anbud i hele EØS-området. Virksomhetene har derfor i begrenset grad mulighet til å ta hensyn til lokalt og regionalt næringsliv når anskaffelser skal foretas. Enkelte av informantene vi har snakket med, oppgir at selv om store nasjonale eller internasjonale aktører ofte vinner større anbud, benytter de i stor grad lokale underleverandører. Slik kommer likevel en del av de større offentlige investeringene indirekte lokalt og regionalt næringsliv til gode, men i varierende grad, og her kan utforming av anbudsvilkårene påvirke dette ved for eksempel mer oppdeling av anbudspakker slik at mindre- og mellomstore lokale leverandører blir mer konkurransedyktige og kan delta i anbudene.

(Merknad: N=33)

2.4.4 Sysselsettingen i offentlig sektor kommende tolv måneder: Det forventes fortsatt noe nedgang

Forventet vekstanslag: **-0,5 prosent** (-0,29 prosent i 2021, -0,31 prosent i 2020 og 0,03 prosent i 2019).

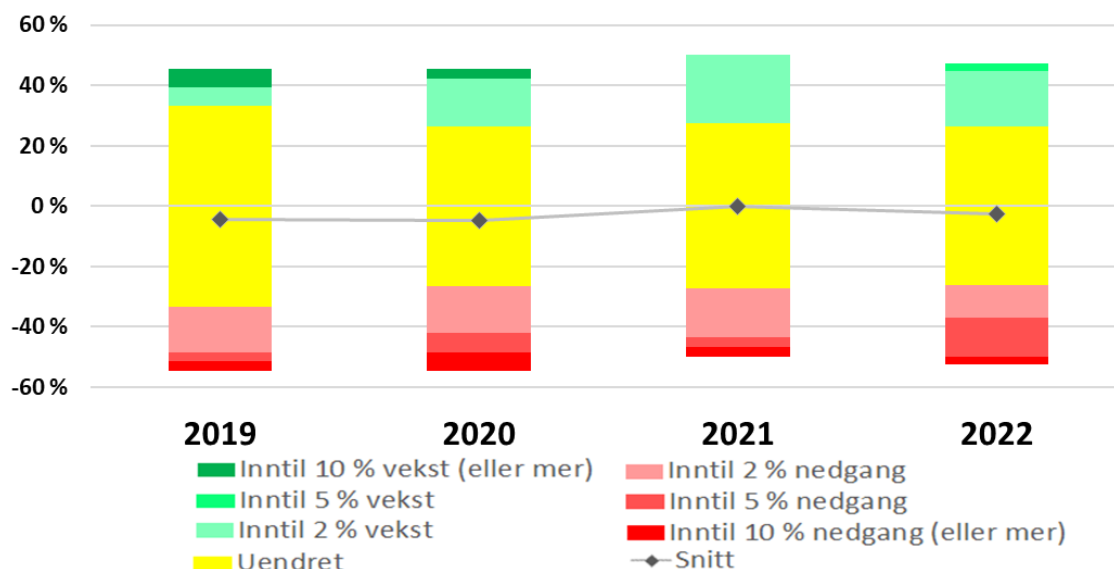
Endring årsverk siste år: **1,8 prosent** (januar 2021–mars 2022), og -0,8 prosent (januar 2020–mars 2021).

Virksomhetene i utvalget i offentlig sektor opplyste at de hadde hatt en samlet økning i årsverk siste år på 1,8 prosent. Her var det *stor variasjon* mellom type virksomheter, der blant annet en stor økning i foretak som Helse Nord RHF trekker opp, mens *kommunene* i utvalget hadde nullvekst (0,1 prosent).

Framover forventer virksomhetene å *reducere* bemanningen med 0,5 prosent de kommende tolv månedene, noe mer hos helseforetakene. Det er noe større nedgang enn man forventet i fjorårets undersøkelse. Nedtaket i bemanningen er en del av en prosess for å gjøre kommuneøkonomien robust og frigjøre mer midler og styrke tjenestetilbudet til en framtidig økende eldre befolkning.

En liten overvekt av virksomhetene (53 prosent) forventer imidlertid ingen endring i antall årsverk, omtrent som i fjor. Hele 27 prosent forventer fortsatt redusert antall ansatte (22 prosent i 2021), mens 21 prosent (23 prosent i 2021) forventer å øke antall ansatte. En forskjell fra tre år siden (før korona), er at de senere årene er det relativt flere som befinner seg i kategoriene at de forventer vekst, og særlig større reduksjon, i årsverk.

Vi synes å se den samme tendensen som i forrige undersøkelse, at svarene kan være uttrykk for forventninger om omstruktureringer og usikkerhet i offentlig sektor der noen virksomheter vokser, mens andre reduserer. Dette skyldes dels strukturelle samfunnsendringer, men flere nevner merkbare effekter for en del kommuner slik kriteriene i inntektssystemet for overføringer til kommunene fungerer. Dette slår særlig inn hos mindre kommuner med bundne utgifter som er vanskelige å nedjustere, og som samtidig får reduserte inntekter på grunn av nedgang i befolkningen.

Figur 52 Forventet utvikling i virksomheten: Antall årsverk

N 2022=38, N 2021=31, N 2020=32, N 2019=33

2.4.5 Enda vanskeligere å skaffe kvalifisert arbeidskraft til flere yrkesgrupper i offentlig sektor

Diffusjonsindeks: **18,9** (34,5 i 2021, 37,5 i 2020 og 56,3 i 2019)

Et av spørsmålene i undersøkelsen handler om tilgangen til relevant kompetanse – hvor virksomhetslederne blir spurt hvordan de opplever tilgangen på kvalifisert arbeidskraft. I sum svarer bare 6 prosent av virksomhetslederne at dette oppleves som «lett» eller «svært lett», og andelen som oppgir at tilgangen på arbeidskraft er «hverken vanskelig eller lett», utgjør 27 prosent. De som synes det er utfordrende å rekruttere, utgjør til sammen 68 prosent, fordelt på 49 prosent som synes det er «vanskelig», og 19 prosent som synes det er «svært vanskelig».

Vi har sammenlignet med fjorårets undersøkelse, og årets diffusjonsindeks på 18,9 mot fjorårets 34,5 uttrykker veldig sterkt at rekrutteringssituasjonen til offentlig sektor fortsatt er vanskelig, vanskeligere enn de to foregående årene, men særdeles mye vanskeligere enn for tre år siden, da diffusjonsindeksen i 2019 var på hele 56. Dette underbygges ytterligere av at i 2019 syntes «bare» 25 prosent det var vanskelig å rekruttere, og hele 38 prosent syntes det var lett eller svært lett å rekruttere. Det ekstraordinære ved denne utviklingen er at de økte rekrutteringsutfordringene i offentlig sektor skjer før korona-perioden er helt over.

Intervjuene bidrar til å kaste mer lys over tallene og underbygger og forklarer utviklingstrekkene analysert foran om at det er blitt enda vanskeligere å rekruttere kompetansepersonell til flere viktige yrker.

Offentlige virksomheter, særlig kommunene, driver en svært mangfoldig virksomhet. De dekker mange og svært ulike sektor- og fagområder, og de har dermed behov for personale med utdanning innenfor forskjellige fagområder, eksempelvis pedagogikk, helsefag, ingeniørfag eller rettsvitenskap. Statlig forvaltning og -virksomheter kjennetegnes av mange jobber som krever høy og til dels svært spesialisert høyere utdanning, blant annet til universiteter og sykehus.

Rekrutteringsproblemene som ble avdekket i årets undersøkelse, er mye av det samme som årene før, men synes forsterket overraskende mye bare siste år. Tilgangen til kvalifisert arbeidskraft varierer mye ut fra sektor og fagområde, men de aller fleste mener det er utfordrende å skaffe tilstrekkelig antall kvalifiserte arbeidere særlig innenfor helse- og omsorgssektoren. Det gjelder stillinger som sykepleiere/spesialsykepleiere, leger/legespesialister (blant annet radiologer), psykologer og vernepleiere, men også spesialpedagoger og fagkyndige til barnevern og øvrig faglært helsepersonell. En yrkesgruppe som har kommet enda mer i sentrum de senere årene, er ergoterapeuter, som blir stadig viktigere for omlegging av syke og eldres helsehverdag slik at flere skal kunne mestre å bo lenger hjemme, og at det sørges for forebyggende tilpasninger. Eldrebølgen gjør at kommunene enda tydeligere ser nødvendigheten av nye tiltak for å være attraktive bo- og arbeidskommuner for å rekruttere ovennevnte typer personell. Konkurransen om enkelte yrkesgrupper, der kommuner overbyr hverandre, og privat sektor overbyr kommunene, er et negativt nullsumspill som øker kostnadene i hele helsesektoren.

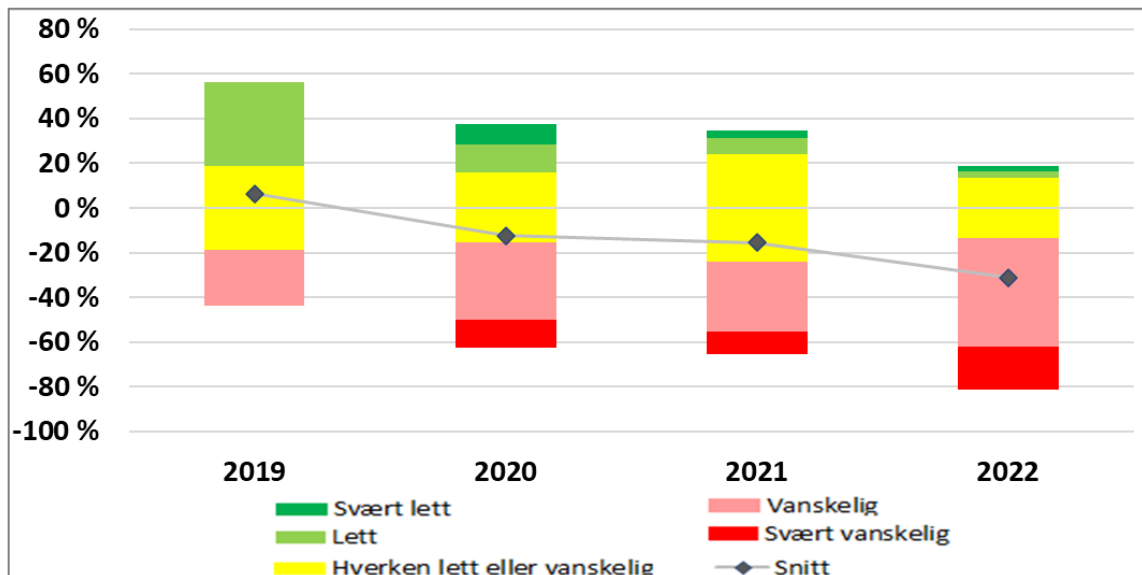
I løpet av koronaperioden ble det enda vanskeligere å leie inn personell/vikarer fra Sverige, Danmark og Sør-Norge – også forsterket av lav kronekurs fordi norsk lønn da blir mindre verdt. Utfordringen med kompetansearbeidskraft gjelder nå både større og mindre kommuner, men er særlig kritisk i mindre distriktskommuner med få stillinger og lange avstander.

Til dels gjelder rekrutteringsutfordringene til offentlig sektor også personell til teknisk sektor (ingeniører, arealplanleggere, prosjektledere o.l.), som følge av mange større regionale utbyggingsprosjekt der offentlig sektor også må ha plankapasitet for utbyggingsprosjekt i regi av privat sektor. Etter overføring av deler av statlig veiadministrasjon til fylkene oppleves det enkelte steder at det er vanskelig å rekruttere veiingeniører o.l. I tillegg er det private konsulentfirma som tilbyr bedre lønn og henter planfolk og ingeniører fra offentlige stillinger. Akademisk arbeidskraft som advokater, økonomer, planleggere o.l. kan også oppleves som vanskelig selv for litt større steder,

mens til vanlige administrative stillinger som kontorpersonell, rådgivere og så videre er det flere søkere. Lærere er en stor yrkesgruppe, men kommunesektoren svarer veldig forskjellig om behovet der – på den ene siden reduseres antall elever flere steder, men samtidig synes søkingen til yrket å være lavere og kan gi utfordringer for enda flere kommuner på sikt.

Oppsummert mener virksomhetene at til tross for enkelte rekrutteringsutfordringer klarer man vanligvis «å tilby tjenestene, men ting er til dels betydelig vanskeligere å drive (kontinuerlig kapasitetsplanlegging av personale), dyrere og i en del tilfeller med lavere kvalitet på tjenestene ved manglende stabilitet i stillingene. Valget man står overfor er at man ikke får løst oppgavene innenfor tidsrammen, lengre ventelister (for eksempel at noen mangler fastleger) og at man må leie korttidsarbeidskraft fra dyre vikarbyrå.

Figur 53 Hvor vanskelig er det for din virksomhet å skaffe kvalifisert arbeidskraft?

Merknad: N 2022=37, N 2021=29, N 2020=32, N 2019=32

Spørsmål: «Hvor vanskelig er det for din virksomhet å få tak i kvalifisert arbeidskraft?»

2.5 Metode – offentlig sektor

Dette er fjerde utgave av forventningsbarometeret. Webundersøkelsene ble sendt ut 17. mars, med to påminnelse-e-poster etter henholdsvis én og to uker. De fleste intervjuene ble utført i siste halvdel av mars.

Denne utgaven av Forventningsbarometer for offentlig sektor er basert på 38 datapunkter, hvorav tolv punkter framkommer fra strukturerte intervju med virksomhetsledere og 26 punkter er framskaffet via surveydata. Analyseutvalget i årets undersøkelse representerer en betydelig del av offentlig ansatte i landsdelen, ca. 45 000 årsverk.

Barometerverdiene som uttrykkes i tallverdier, er i årets undersøkelse basert både på survey- og intervjudata, mens tolkninger av intervjudata er benyttet for å understøtte og utvide de samlede analysene. Datamaterialet ble samlet inn i mars/april 2022.

Presentasjonen av resultatene er basert på de kvantitative dataene fra begge datainnsamlingene, mens tolkning og mulige utdypende forklaringer på tallverdier er basert på intervjuene og utdypende kommentarer lagt inn under besvarelse av web-surveyen. Framgangsmåten for offentlig sektor er den samme som beskrevet for privat sektor under temaet «Kvalitative utsagn».

Som i næringsdelen av rapporten oppgis også enkelte barometerverdier for offentlig sektor som *diffusjonsindekser* og rene *vekstanslag*. For en beskrivelse av framgangsmåten for utregningen av diffusjonsindekser og vekstanslag vises det til beskrivelsen av dette der.

Klimarisiko i offentlig sektor, se avsnitt 3.4

EU-taksonomi offentlig sektor, se avsnitt 4.5

Koronapandemien i offentlig sektor, se avsnitt 5.3

Endret forhold til Russland i offentlig sektor, se avsnitt 6.4

3 Spesialtema: klimarisiko

Dette er tredje året Forventningsbarometer for Nord-Norge presenterer spesialtemaet klimarisiko. Klimarisiko får økende oppmerksomhet både i media, næringsliv og forvaltning. De fleste av oss merker nå i større eller mindre grad effekter i dagliglivet – hendelser som er en følge av klimaendringer. Tøffere vær, mer nedbør, økt rasfare, økte skader på veier, kaier og kraftlinjer og økte logistikkutfordringer skaper forsinkelser, utsettelse og uforutsette hendelser.

3.1 Oppsummering klimarisiko privat og offentlig sektor

I privat sektor er det stor variasjon mellom bransjer og virksomheter i forhold til vektlegging av og arbeid med klimarisiko. Hovedtrekket i privat sektor er at det fortsatt er en utbredt oppfatning at klimarisiko primært dreier seg om *fysisk risiko*: endringer i værforhold, ressursgrunnlag og energikilder. Samtidig indikerer datamaterialet at ulike former for *overgangsrisiko*, det vil si endringer i reguleringer, teknologi eller marked, nå ser ut til å få bredere og nesten like stor oppmerksomhet som fysisk risiko. Dette er en endring fra tidligere år. Det er også en økende andel virksomheter som ser at det kan ligge nye markedsmuligheter i klimaomstilling.

Offentlig sektor har også oppmerksomhet først og fremst på fysisk klimarisiko, men det ser nå ut til å være en større bredde i oppmerksomheten rundt klimarelaterte utfordringer. Klimaendring, klimarisiko, klimaomstilling og bærekraft ses i sammenheng. Oppmerksomheten er primært rettet mot hvordan egen virksomhet håndterer klimarisiko og bærekraft, og inkluderer fortsatt ikke systematisk bruk av kunderollen som pådriver for grønn omstilling, noe offentlig sektor bør gi langt større prioritet.

3.2 Bakgrunn: klimaendring og risiko

Klimaendringene skaper tørkeperioder, og vekstsesongen forskyves i stadig flere regioner. Bolig- og næringsliv i lavtliggende områder trues allerede av havnivåstigning, og en rekke av verdens storbyer må bruke store ressurser for å håndtere storflommer, som nå kommer langt hyppigere enn for noen tiår siden. I nord ser vi tegn til at fiskens vandringer endres, og at nye arter trekker inn i nordlige havområder.

Forskning viser at på flere områder er naturprosesser er i ferd med å nærme seg såkalte «Tipping Points», vippepunkt. Dette vil si et punkt hvor et økologisk system ikke lengre kan opprettholde balansen, men går over i en annen fase, som oftest en negativ tilstand karakterisert av irreversible prosesser. Eksempler er total nedfisking av en fiskebestand, tap av biodiversitet i jordområder, utryddelse av arter, eller nedsmelting av isbreer slik vi ser enkelte steder i Arktis, Antarktis og Himalayafjellene. Forskere innenfor en rekke felt

påpeker at kloden er nå i en tilstand hvor vi nærmer oss vippepunkter på ulike områder og den samlede effekten av dette kan i verste fall bli katastrofal for våre livsvilkår ifølge FNs klimapanel. Klimarisiko kan forstås som praktiske og konkrete effekter av disse endringene.

Ifølge [Miljødirektoratet](#) handler «klimarisiko både om hvordan de fysiske konsekvensene av klimaendringer vil påvirke natur og samfunn og om hvordan overgangen til en verden i tråd med målene i Parisavtalen om å redusere utslippene av klimagasser vil påvirke samfunnet».

Risiko skapes av usikkerhet. Klimaendringer skaper en rekke nye, komplekse og til dels uforutsette utfordringer. Klimarisiko oppstår når det er usikkerhet om hvilke mulige konsekvenser av klimaendringer, klimapolitikk og klimarelatert teknologisk utvikling kan medføre, se [NOU 2018:17](#). Det knytter seg usikkerhet til hvordan våre fysiske omgivelser vil endres, hvilke grep vi kan bli tvunget til å ta, og hvilke konsekvenser det vil ha for samfunns- og næringsutvikling. Klimarisiko kan deles inn i *fysisk risiko*, som relateres til konsekvensene av endringer i det fysiske miljøet og *overgangsrisiko* som relateres til konsekvensene av klimapolitikken, teknologiske endringer, endringer i etterspørsel og endringer i regelverk.

Gjennom forskning utvikles det stadig bedre kunnskap om klimaendringene, og man kan med større sikkerhet vise at de endringene vi opplever, er forårsaket av menneskeskapt påvirkning på klima. Det utvikles også mer treffsikre modeller og scenarier over mulige framtidige utviklingstrekk i klimaet og man kan ved hjelp av modellering peke på mulige framtidige konsekvenser. Denne kunnskapen kan tas videre i planlegging av samfunns- og næringsaktivitet.

Det er det fortsatt mye vi ikke vet om klimaet, og vanskelig å påvise direkte sammenhenger mellom handling og konsekvenser. Det er derfor et stort behov for mer kunnskap og informasjon for å gi bedre beslutningsgrunnlag hos myndigheter, virksomheter og enkeltpersoner. Rapporteringskrav med noen standardiserte prinsipper og indikatorer kan bidra til bedre kunnskapsgrunnlag.

3.2.1 Risikorapportering

Både globalt, nasjonalt og lokalt forgår det en rekke initiativ for å bremse klimaendringene og menneskeskapt, negativ klima- og miljøpåvirkning. Finansnæringen både globalt og nasjonalt har i lengre tid hatt fokus på klimarisiko. I desember 2015 nedsatte det internasjonale Financial Stability Board (FSB – er et samarbeid mellom Finanstilsynsmyndighetene i G20 landene) en arbeidsgruppe kalt *Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD)*. Arbeidsgruppen skulle utvikle et systematisk

rammeverk for rapportering, noe som vil gi bedre kunnskapsgrunnlag for beslutninger knyttet til klimarisiko. En rekke større virksomheter, i 2021 i alt 2616, herunder mer enn 120 myndighetsorganer, samt 89 stater og myndighetsområder, har sluttet seg til TCFDs rammeverk, se [TCFD Status Report 21](#). Norge har sluttet seg til TCFDs anbefalinger. De inngår i vurderingene av hvordan Statens pensjonsfond utland – oljefondet – skal håndtere klimarisiko og det er rimelig å forvente at rammeverket kan bli anbefalt for nasjonal iverksetting.

May 21, 2021 – Today, the Norwegian Finance Ministry, the Nordic CEOs for a Sustainable Future, and the Oslo Stock Exchange declared their support for the recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD), demonstrating a commitment to building a more resilient financial system and safeguarding against climate risk through better disclosures (se [Pressemelding](#)).

En effekt av TCFDs arbeid er krav om bedre rapportering av klimarisiko. Finansnæringens økte oppmerksomhet på temaet er en pådriver for rapportering av klimarisiko på virksomhetsnivå. Rapportering krever at virksomhetene må redegjøre for hvordan de avdekker, måler, vurderer og håndterer klimarisiko, samt kunne vise til strategier og handlingsplaner for dette. Rapportering av virksomhetens klimarisiko er ikke et lovpålagt krav, men vil inngå i en finansiell totalvurdering av virksomhetenes risikobilde. Ifølge TCFD 2021 Status Report har klimarisikorapportering skutt fart det siste året. Det er en økt oppmerksomhet både fra næringsliv og offentlige myndigheter. En rekke stater har foreslått å innføre lovverk og reguleringer som krever rapporteringer i tråd med det TCFD anbefaler. Klimarisiko må inngå i virksomhetenes styringsparametre og bør være et av de strategiske fokusområdene. Virksomheten må drive risikoidentifisering og ha systemer for måling, vurdering og rapportering av klimarisiko innfases gradvis som en del av kravene til virksomhetsrapportering.

Helt kort anbefales det fire hovedområder for rapportering: styring, strategi, risikoledelse og mål samt måling. Hovedområdene brytes ned i ulike delaktiviteter og rapporteringsfaktorer. Samlet sett vil dette gi et bilde av virksomhetens klimaeksponering og håndtering av den.

Vi har undersøkt hvordan ledere i privat og offentlig sektor mener deres virksomhet forholder seg til klimarisiko. Det ene er den strategiske betydningen de tillegger klimarisiko, og det andre er hvordan klimarisiko vil påvirke deres investeringer i 2022.

3.3 Klimarisiko i næringslivet

Funn fra privat og offentlig sektor presenteres hver for seg, men innledningsvis gis en kort sammenligning. Samlet sett er klimarisiko et tema som tillegges «ingen strategisk betydning» hos hele 41 prosent av lederne i privat sektor, mens bare 8 prosent av lederne i offentlige virksomheter er av den oppfatningen. Dette er relativt uendret i forhold til 2021 når det gjelder privat sektor. For offentlig sektor er det langt færre som gir det «ingen strategisk betydning» i 2022 sett i forhold til 2021. Samtidig ser det ut til å være en svak tendens både i privat og offentlig sektor at klimarisiko tillegges noe sterkere betydning i 2022. Svarkategoriene «noe» og «stor» har økt i offentlig sektor, mens «svært stor» og «stor» har økt i privat sektor, og «noe» har hatt en ørliten tilbakegang. Hvis en tar høyde for at endringer kan skyldes metodiske faktorer, så er totalbildet relativt stabilt hvis en ser utviklingen fra 2020 og fram til 2022.

Næringsvirksomheter er eksponert for klimarisiko i ulik grad; effektene er ulike avhengig av sektor, næring, geografi og aktivitet. Klimarisiko handler om usikkerhet knyttet til framtidig utvikling på både kort og lang sikt. Risikoen kan i mange tilfeller ligge langt utenfor virksomhetenes kjernekompetanse, noe som øker utfordringene knyttet til vurdering av klimarisiko. Samtidig kan tilpasning til økt klimarisiko også innebære nye forretningsmuligheter og åpne nye markeder for de virksomhetene som er omstillingsorientert. Det viktige for vurdering av framtidige utviklingsmuligheter er at virksomheten er bevisst på klimarisiko, identifiserer risiko, måler den, vurderer mulige effekter, tar høyde for klimarisiko i strategier, samt utvikler tiltak og inkludere disse i virksomhetens handlingsplaner.

I det følgende presenteres en sammenfatning av næringslivets vurderinger av klimarisiko koblet til strategisk betydning, nye markedsmuligheter og investeringer i 2022.

3.3.1 Sammendrag av hovedfunn i privat sektor

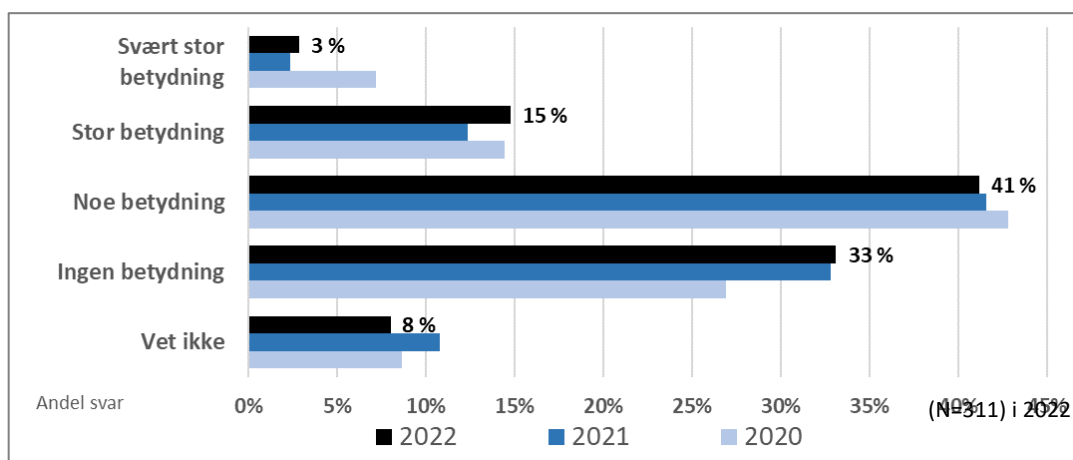
Vi undersøkte bedriftenes forhold til klimarisiko gjennom å stille følgende spørsmål: «*Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg framover*»? Det var også en supplerende forklaring av begrepet: «*Klimarisiko favner her både klimaendringer og tiltakene som bekjemper dem, altså framtidig klimarelatert utvikling*». Vi ønsket også å få vite om klimarisiko vil påvirke virksomhetens investeringer i 2022, og hvor stor andel av investeringene som vil være knyttet til klimarisiko. Informantene ble også bedt om å beskrive nærmere hvilken klimarisiko virksomheten ble utsatt for og om de mener klimarisiko kan skape nye markedsområder for virksomheten.

I privat sektor er det stor variasjon mellom bransjer og virksomheter i forhold til vektlegging av og arbeid med klimarisiko. Hovedtrekkene i privat sektor kan oppsummeres i at det fortsatt er en utbredt oppfatning at klimarisiko primært dreier seg om *fysisk risiko*;

endringer i værforhold, ressursgrunnlag og energikilder. Samtidig indikerer datamaterialet at ulike former for *overgangsrisiko*, det vil si endringer i reguleringer, teknologi eller marked, nå ser ut til å få bredere og nesten like stor oppmerksomhet som fysisk risiko. Dette er en endring fra tidligere år.

En del informanter kobler klimarisiko til miljø- og bærekraftsarbeid og peker i den sammenheng på at kunde krav om klimavennlig produksjon kan betraktes som en form for klimarisiko. Eksternt press fra kunder, leverandører, sertifiseringskrav og klimafokus ser ut til å ha fått bredere betydning som drivere for flere av virksomhetenes oppmerksomhet på klimarisiko. Kunder, kunder, konkurrenter og myndighetenes tilpasninger til klimarisiko vurderes også som en indirekte form for klimarisiko hos enkelte virksomheter. Endringer, for eksempel knyttet til teknologisk utvikling og omdanning i energisektoren, påvirker og skaper usikkerhet i virksomhetenes strategiske vurderinger. Data indikerer også at det er økt oppmerksomhet på rapportering knyttet til klimarisiko og bærekraft. Rapporteringskrav er også en drivkraft for økt digitalisering og nevnes av flere i tjenestesektoren som en markedsmulighet.

Figur 54 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

Data indikerer at det er en relativt stabil todeling: virksomheter som tar høyde for klimarisiko, og de som ikke gjør det. Hele 41 prosent av de spurte næringslivsinformantene svarte i 2022 at klimarisiko ikke har strategisk betydning, eller at de «vet ikke» om den har betydning. Dette er 5 prosent høyere enn i 2020. På den positive siden begynner man å nærme seg 2020-nivå når det gjelder om klimarisiko har «svært stor» eller «stor» betydning. I 2022 er det 18 prosent, mens det i 2020 var 21 prosent. Andelen som mener at klimarisiko har «noe betydning» for virksomhetens strategi, har vært stabil på litt over 40 prosent i alle tre årene.

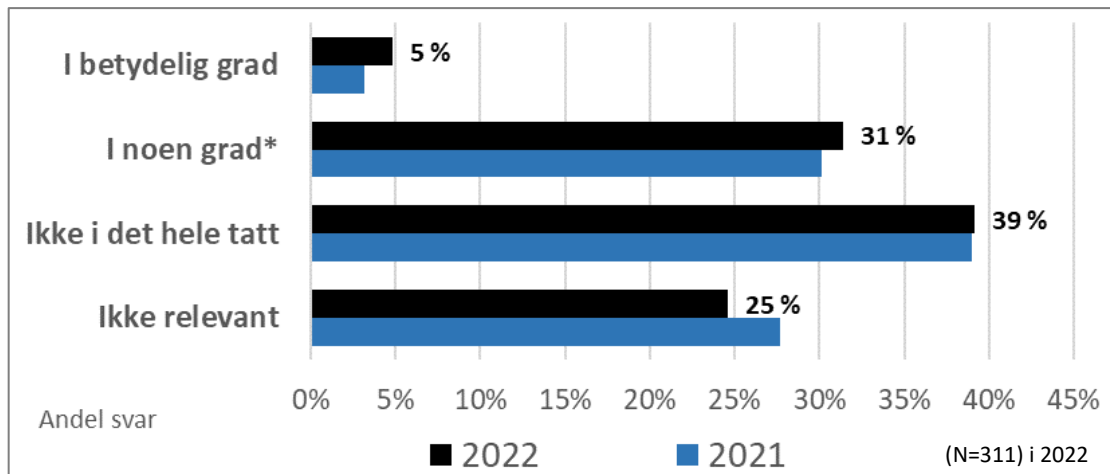
Grovt sett er det rundt 60 prosent som tillegger klimarisiko strategisk betydning, mens rundt 40 prosent ikke gjør det. Det generelle inntrykket er dels stabilitet i den strategiske betydningen klimarisiko tillegges, dels at virksomhetene nærmer seg det nivået de lå på i 2020. Fjoråret ser ut til å ha vært litt atypisk. Fortsatt har mange nordnorske virksomheter en vei å gå når det gjelder oppmerksomhet på og kunnskap om klimarisiko. Det er også rimelig å anta at det må på plass regelverk og rapporteringskrav for å legge større vekt på den strategiske betydningen av klimarisiko for ulike næringer og virksomheter.

Følgende tiltak nevnes hyppigst for å redusere klimarisiko: utslippsreduksjon, elektrifisering, overgang til fornybare drivstoffkilder, bygningsmessige tilpasninger, sertifisering, tilpasning til reguleringer, investering i klimavennlig utstyr og vektlegging av reduksjon av klimaavtrykk, for eksempel gjennom redusert reising.

Datamaterialet viser at det er en blanding av store, mellomstore og små virksomheter som tillegger klimarisiko «svært stor» og «stor strategisk betydning». Tidligere har det vært en overvekt av store bedrifter i disse kategoriene. Store virksomheter har krav om bærekraftsrapportering. Det betyr at bærekraft og klima må ha et visst strategisk fokus. I mindre bedrifter er det i større grad en effekt av lederens oppmerksomhet. I tillegg til lederfokus er kompetanse, markeds- og konkurrentpress og om virksomheten er i en klimaeksponert bransje av betydning for oppmerksomhet på klimarisiko. Enkelte informanter oppfatter klimarisiko som de ordinære værmessige utfordringene man har i nord, særlig om vinteren, og kobler det ikke til klimaendringer og økt risiko.

Når det gjelder å vurdere nye markedsmuligheter knyttet til å håndtere klimarisiko, indikerer data at de virksomhetene som ser nye markedsmuligheter, ikke uventet er stort sett de samme virksomhetene som tillegger klimarisiko «svært stor» og «stor betydning». Det er en større andel av informantene som nå peker på nye muligheter enn tidligere og noen flere virksomheter enn tidligere som ser ut til å dedikere utviklingsressurser til dette. Mulighetene spenner over et vidt felt knyttet både til overgangsrisiko og fysisk risiko. Utvikling av nye tjenester knyttet til avdekking, håndtering av og rapportering på klimarisiko samt innføring av nytt regelverk, sertifiseringer, overvåkning av risiko og nye kompetansekrav skaper nye markedsmuligheter. Overgang til nye energiløsninger, ny teknologi og digitalisering åpner en rekke muligheter knyttet til både produkter og tjenester. Det samme gjelder fysisk forebygging og gjenoppretting i forbindelse med effekter av klimarisiko.

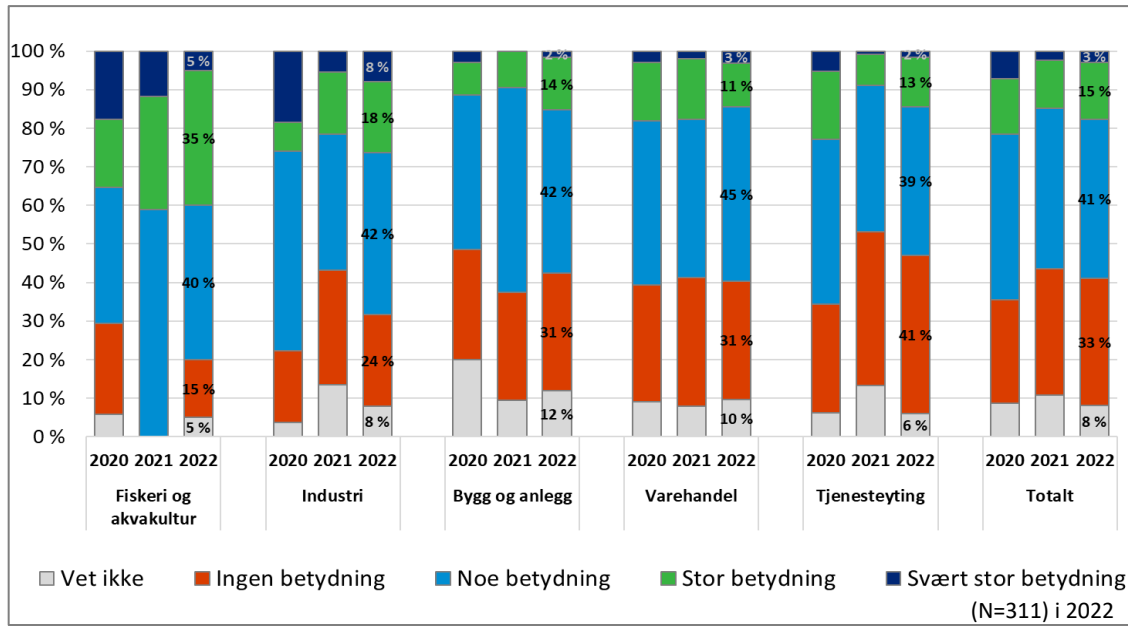
Investering i klimarisikotiltak kan betraktes som en indikator på strategisk vektlegging av temaet og vilje til å omsette risiko til handling.

Figur 55 Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2022

Samlet sett kan data indikere at klimarisiko har fått noe økende betydning for virksomhetenes investeringer. Andelen som sier at det påvirker investeringen har økt jevnt fra 22 prosent i 2020 til 36 prosent i 2022. Det er også en økning blant de som sier at det har påvirkning i «betydelig» eller i «noen grad». Det er også svak tilbakegang fra 2020 til 2022, i de som sier at klimarisiko ikke er relevant for investering.

De fleste som sier at klimarisiko har betydning for investeringene, er usikre på hvor stor andel av årets investeringer som kan knyttes til dette. Mange av informantene påpekte at håndtering av klimarisiko krever kompetanse og kapital. Investeringene knyttes i hovedsak til utskifting av maskiner, til utstyr og produksjonsmidler. Overgang til nye energiformer, oppgradering av bygg og annen infrastruktur, kompetanseheving i form av nyansettelser eller kursing og bedre digitale systemer er andre investeringer som nevnes av mange.

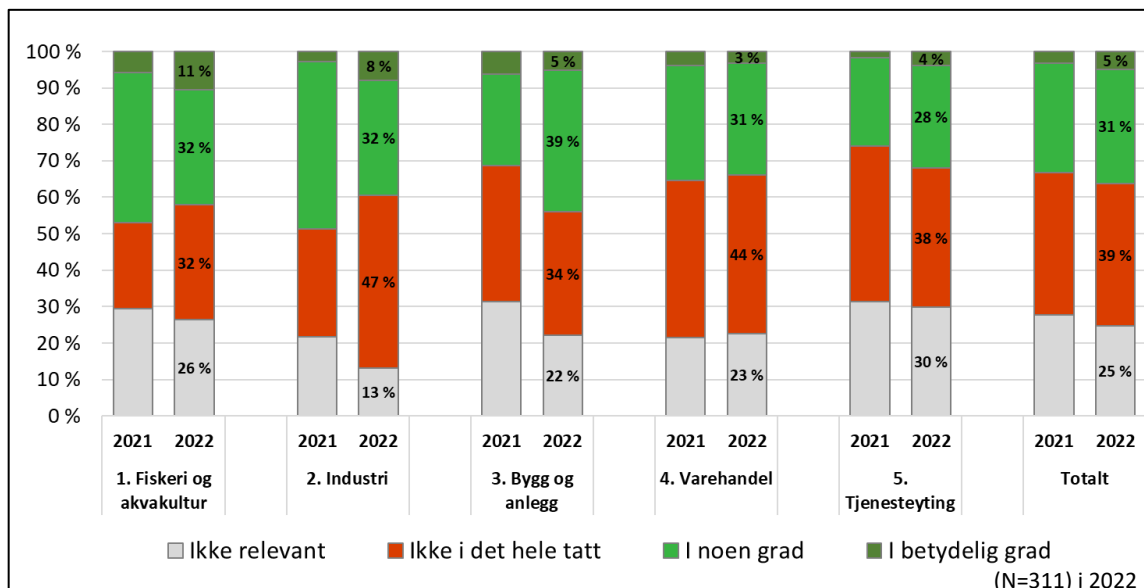
Figur 56 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

Som figuren viser, kan det ikke trekkes fram en tydelig trend. Det er forskjeller mellom næringene både i vektleggingen av klimarisiko og i utviklingstrekkene fra 2020 til 2022. Trendene i 2021 synes å være et avvik for flere av næringene sammenlignet med 2020, noe vi også ser i data fra offentlig sektor.

Når det gjelder i hvilken grad klimarisiko vil påvirke investeringer, viser data fra 2021 og 2022 variasjon mellom næringene. Samlet sett indikeres det en svak økning i påvirkning på investeringene.

Figur 57 Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2022

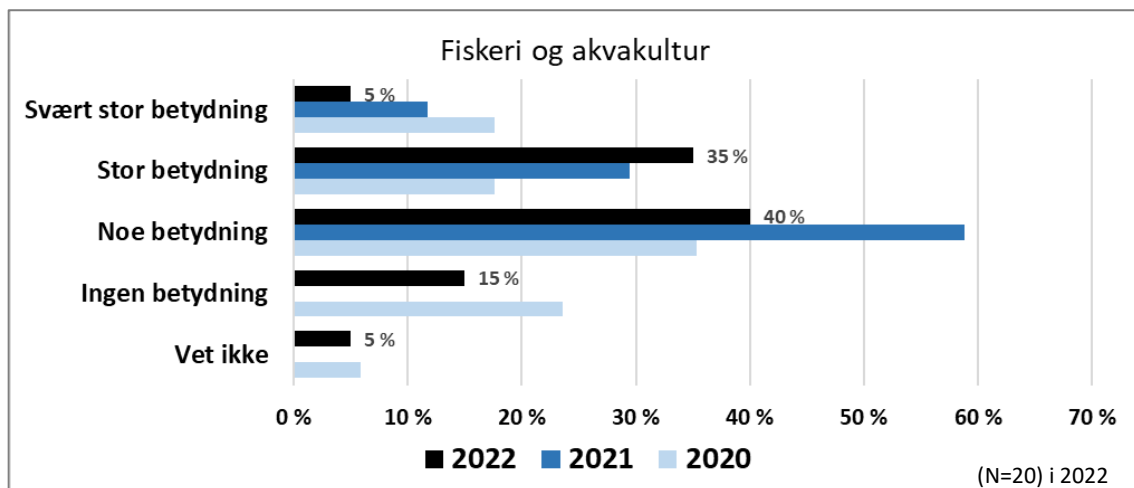

I det følgende presenteres data for den strategiske vektleggingen av klimarisiko og betydningen av klimarisiko for investeringer for de fem ulike næringene i materialet. Vurderingene i 2022 sammenlignes primært med 2020, da 2021 som nevnt ser ut til å vise avvik, mens utviklingen 2020–2022 kan indikere en trend. Det kan også anføres at på næringsnivå utgjør datagrunnlaget færre enheter. Større endringer for eksempel i bransjesammensetningen innenfor hver næring fra år til år vil kunne slå ut i materialet. Lave prosentvise endringer kan derfor også skyldes tilfeldig variasjon mer enn uttrykk for en trend.

3.3.2 Fiskeri og akvakultur

Virksomhetene innenfor ressursbaserte næringer er de som særlig merker klimaendringene og har oppmerksomhet mot hvordan man kan håndtere mulige klimaendringer. Akvakultur og fiskeri er blant de næringene som relativt sett gir klimarisiko størst strategisk betydning i vårt materiale alle tre årene. Informantene i disse næringene er opptatt av klimarisiko relatert til mulige endringer i havtemperatur og fiskens vandringsmønster, det grønne skiftet, overgang til og investeringer i nye energiløsninger, karbonnøytralitet, sertifisering samt sikring av anlegg og utstyr mot klimarelaterte skader.

Figur 58 Fiskeri og akvakultur: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

Det har skjedd noe endring fra 2021 til 2022. I fjor var det ingen virksomheter som mente at klimarisiko hadde «ingen betydning» eller «vet ikke», mens det i 2022 er til sammen 20 prosent som svarer det. I 2020 var det 30 prosent som svarte dette. Det er også en forskyvning i 2022 i forhold til tidligere år. Gruppen «noe betydning» ligger nå på 40 prosent, som er betydelig lavere enn i 2021, og litt høyere enn i 2020. Det er også 40 som prosent gir klimarisiko «svært stor» eller «stor» betydning i 2022. Hvis vi bruker 2021 som målestokk, er den strategiske betydningen av klimarisiko vurdert som lavere i

2022, men brukes 2020 som målestokk, er gis klimarisiko en noe større strategisk betydning.

Hvis vi ser vurderingene av strategisk betydning i sammenheng med investering, kan det det samlet sett se ut til at klimarisiko tillegges sterkere betydning i 2022 enn i 2020.

I 2021 svarte 47 prosent at klimarisiko hadde betydning i «noen grad» eller i «betydelig grad», mens tallet var 43 prosent i 2022. Året før, i 2020 svarte 29 prosent at klimarisiko hadde betydning for investeringer (da var svaralternativene bare «ja», «nei» og «ikke relevant»). Den tydeligste trenden er endringer i andelen som mener at klimarisiko ikke har investeringsbetydning. I 2022 var det 32 prosent som mente det. Dette er en halvering i forhold til 2020, hvor det var hele 65 prosent som mente at klimarisiko ikke hadde betydning for investeringer.

Marine næringer er, som nevnt ovenfor, de næringene som har sterkest oppmerksomhet på klimarisiko og agerer i forhold til det.

Aktører innenfor fiskeri og akvakulturnæringen, som ikke tillegger klimarisiko strategisk betydning eller investeringskonsekvenser, begrunner dette med klimaendringenes langsiktige karakter og høy usikkerhet knyttet til hva som bør gjøres.

Når det gjelder spørsmålet om nye markedsmuligheter, er det nye arter, nye vandringsmønstre for fisk, mer bærekraftig fôr og økt etterspørsel etter både villfanget og oppdrettsfisk som trekkes fram.

Anleggene forsterkes ved nyinvestering og flåter dimensjoneres og tilpasse vær og vind når vi kjøper nye flåter. Investerer for å tilpasse oss til grønt skifte. Anleggene og konstruksjonene forsterkes og fordyres for å møte klimautfordringer, og vi plasserer lokalitetene mer skjermet, men det gjør at vi mister vanngjennomstrømming. Flytter noen lokaliteter bort fra skredfarlige områder.

Informant akvakultur

Installerer NOX-renseanlegg på motor på en av båtene nå, kostnad ca. 12 millioner kroner.

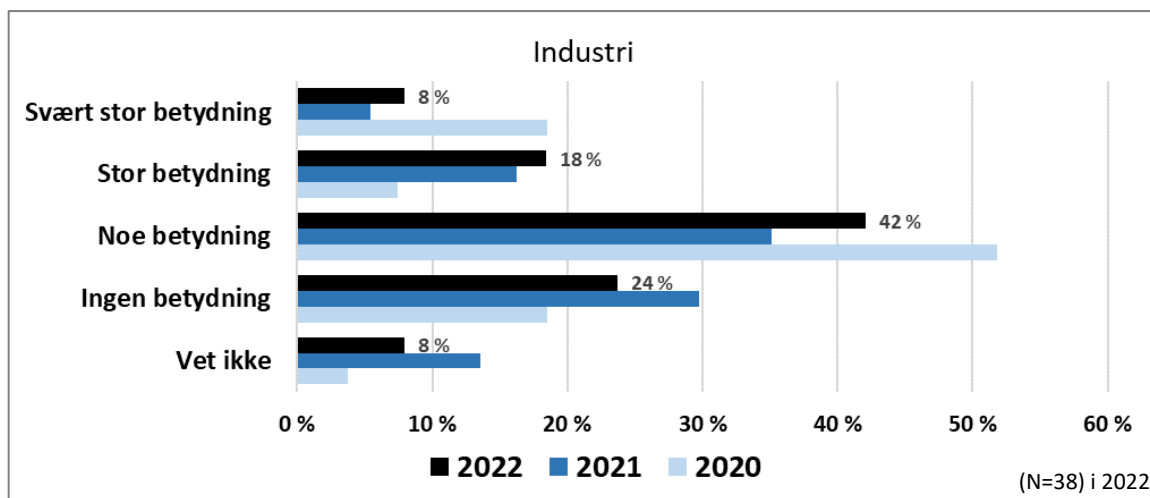
Informant fiskeri

Investeringer i landstrøm.

Informant akvakultur

3.3.3 Industri

Industri spenner over mange bransjer og eksponeres ulikt for klimarisiko. Klimarisiko kan knyttes til en rekke faktorer relatert til ulike bransjer. Data indikerer at industrien har en relativt bred oppmerksomhet på klimarisiko og tiltak for å redusere mulig klimarisiko. Virksomhetene er opptatt av å kunne håndtere er forurensende utslipp, bidra til nullutslipp, redusere virksomhetens klimaavtrykk gjennom nye energiløsninger og energiltak, sikre anlegg mot økte værtrusler og utvikle og produsere miljøvennlige produkter med lavere klimaavtrykk.

Figur 59 Industri: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

I år gir 68 prosent av informantene klimarisiko «noe», «stor» eller «svært stor» strategisk betydning. Sammenlignet med fjoråret har betydningen økt, men ser vi svarene opp mot 2020, er betydningen som tillegges klimarisiko, stabil eller svakt svekket. I år er det 42 prosent som svarer at det har «noe betydning», mot 52 prosent i 2020, og det er 32 prosent som svarer «vet ikke» eller «ingen betydning», mens 23 prosent svarte det i 2020. Andelen som gir klimarisiko «svært stor» eller «stor betydning», er stabil, 26 prosent både i 2020 og 2022. Det har dog skjedd ei forskyvning, som kom allerede i fjor. Andelen «svært stor» betydning har gått tilbake, mens «stor» betydning har gått fram. I år var det 18 prosent på «stor» og 8 prosent på «svært stor», mens fordelingen i 2020 var motsatt, 7 prosent på «stor» og 19 prosent på «svært stor».

Bildet er noe sammensatt når det gjelder klimarisiko og påvirkning på virksomhetenes investeringer. Hvis vi sammenligner 2022 og 2021, ser det ut til at klima har fått noe økt betydning for investeringene. I år svarer 60 prosent «nei» eller «ikke relevant» om klimainvesteringer. Går vi tilbake til 2020, var det hele 74 prosent som svarte nei. I 2021 var det 46 prosent som sa at klimarisiko ville påvirke investeringene i «noen grad», og i 2022 var dette 32 prosent. Samtidig var det 8 prosent som mente klimarisiko ville påvirke i «betydelig grad», mens det i 2021 var 3 prosent som mente det. Samlet sett kan det se ut til at klima har fått økende betydning.

Data indikerer at kundekrav en drivkraft for bærekraftige leveranser og klimatilpasning for mange av virksomhetene. Når det gjelder nye markedsmuligheter, er det noen av virksomhetene som ser klimarisiko som en forretningsmulighet. De har som strategisk tilnærming å utvikle løsninger som hjelper kundene til å møte klimakrav. Denne tilnærmingen er mer framtrødende nå enn i tidligere år.

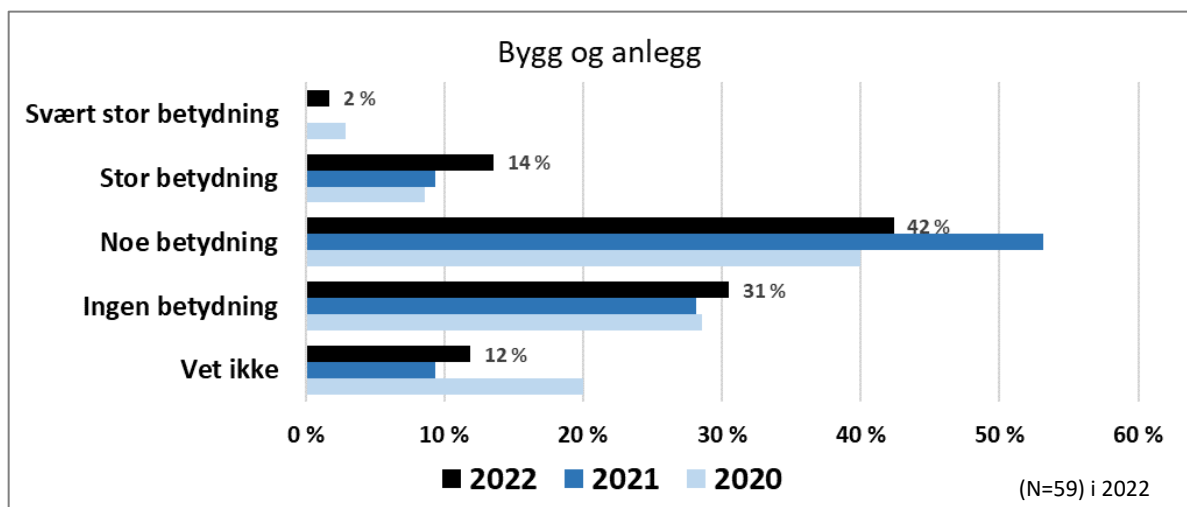
<p>Kanskje ikke investeringer i klimarisiko-reduserende tiltak, men noen investeringer for å redusere forverring av klima gjennom tiltak i drift og produksjon. Informant industri</p>	<p>Ja, kjempemarked, og blir viktigere. Lager styringssystem og integrerer programmerer, stor utviklingsatsing, har lokalt egen FoU-avdeling med 10 personer, men har også tilknyttet oss ansatte med kompetanse eksternt. Informant industri</p>
<p>Og investering på grunn av krav fra kunder for å framstå miljø- og klimavennlig. Informant industri</p>	<p>Det ligger nye markedsmuligheter i fornybar energi, teknologiske nyvinninger, enøktilpasninger og infrastrukturelle tilpasninger Informant industri</p>

3.3.4 Bygg og anlegg

Bygg og anlegg var den næringen som tilla klimarisiko lavest strategisk betydning i 2020. Nå i 2022 kan det se ut som om det har fått noe mer betydning, men det er fortsatt en del virksomheter som ikke forholder seg til klimarisiko. Det er særlig de store aktørene i bransjen som har gjort tilpasninger for å møte klimarisiko, men også noen mindre virksomheter gjør tilpasninger.

Klimarisiko har medført nye krav til sertifiseringer, standarder og rapporteringer, nye kompetansekrav, nye krav til bygninger og byggemåter, til utstyr, maskiner og materialbruk. En del av dette er klima- og miljøkrav som offentlige oppdragsgivere er pålagt å stille. Store aktører, som gir tilbud på offentlige oppdrag, må oppfylle kravene for å komme i betraktning i konkurransen. Dette vil medføre også at mindre virksomheter må forholde seg til kravene for å kunne være underleverandører.

Figur 60 Bygg og anlegg: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

Det har skjedd en endring i gruppen «vet ikke» på spørsmålet om hvorvidt klimarisiko har strategisk betydning. Litt færre, 12 prosent, svarer «vet ikke» i 2022, mens det i 2020 var 20 prosent som svarte at de ikke visste om klimarisiko hadde strategisk betydning. Hvis vi ser nedgangen i sammenheng med de som svarer «noe betydning», «stor betydning» og «svært stor betydning», viser disse prosenttallene hovedsakelig en svak økning. «Noe betydning» øker fra 40 prosent i 2020 til 42 prosent i 2022, «stor betydning» går fra 9 til 14 prosent, mens «svært stor betydning» svekkes litt, fra 3 prosent til 2 prosent i 2022. Samlet sett indikerer tallene en relativt stabil gruppe på rundt 30 prosent som ikke tillegger klimarisiko strategisk betydning. De resterende virksomhetene synes å gi det økende oppmerksomhet, og den økende bevisstgjøringen rundt temaet som kunne sees i fjorårets data, ser ut å fortsette.

Når det gjelder investering, skjer det mer enn en dobling fra 2020 i de som svarer at klimarisiko ville påvirke investeringene. I 2022 er det 44 prosent som mener det, mot 31 prosent i 2021 og bare 17 prosent i 2020. Det investeres i klimavennlig utstyr og maskiner, klimavennlig oppvarming på byggeplasser, bedre rapportering og kvalitetsheving.

Sertifiseringer og miljøkrav i regelverk samt press fra kunder synes å ha fått en økende betydning som driver for oppmerksomhet på klimarisiko. Svarene indikerer også at næringen i tillegg til å ha noe økt bevissthet om klimarisiko, også i større grad ser det som en markedsmulighet. Mange aktører i bygg og anleggsbransjen ser nå store markedsmuligheter i elektrifisering, for eksempel i oljenæringen og oppdrett, landstrøm, nye CO₂-vennlige energiløsninger og nye miljøkrav.

Det ligger nye muligheter i enøktiltak, andre krav til bygg og infrastruktur som følge av endrede ytre påvirkninger.
Informant bygg og anlegg

Bedriften er miljøfyrtårn. Mål: få flere biler over til elbiler. Har byttet over til elvarme.
Informant bygg og anlegg

Selskapet selger miljøvennlige løsninger, og vi forventer at stadig skjerpede krav vil kunne gi muligheter for økt salg.
Informant bygg og anlegg

Krav til bygg er økt, og mange produkter er svartelistet. Bedriften har mange sertifiseringer: Breeam og Svane på bolig. Krav til de som bygger for offentlige utbyggere. Vi bygger mye for det offentlige.
Informant bygg og anlegg

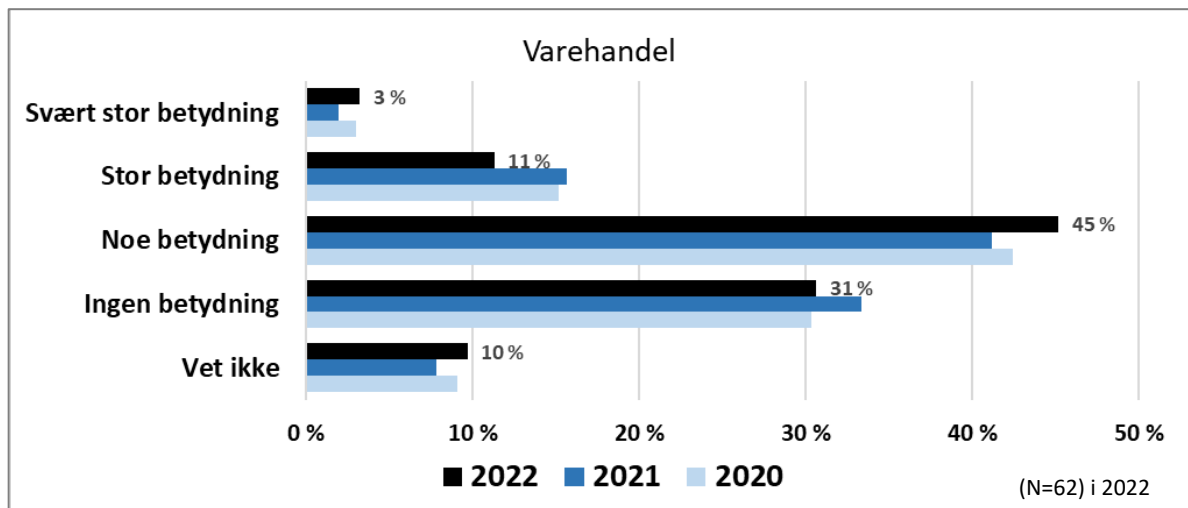
Varehandel

Varehandel spenner over et stort felt av virksomheter. Det er en svak overvekt av bil- og motorrelaterte virksomheter som har svart. Til tross for bransjev variasjon i næringen er varehandel den av næringene i vårt materiale som viser størst stabilitet i vurderingene i løpet de tre årene vi har undersøkt. Endringene i prosenter er små og kan skyldes tilfeldigheter.

Varehandelen er en bransje hvor klimarisiko merkes gjennom logistikkutfordringer på grunn av været, drivstoffendringer, prisendringer og til en viss grad preferanseendringer, for eksempel økt etterspørsel etter regntøy.

Et nytt moment som er kommet til det siste året, er at varehandelen nå merker etterspørsel etter nye produkter drevet fram av klimahensyn. Dette er slik som økt etterspørsel etter elbiler, produkter knyttet til grønn omstilling og endret forbruksmønster. Klimarelaterte etterspørselsendringer kan også true enkelte virksomheter på sikt, for eksempel har el-biler redusert behov for verkstedtjenester.

Figur 61 Varehandel: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

I 2022 er det 14 prosent av virksomhetene som svarer at klimarisiko har «stor» eller «svært stor» betydning for deres strategiske vurderinger. Dette er enn svak tilbakegang i forhold til 2020 og 2021, hvor 18 prosent svarer dette. Når det gjelder «ingen» betydning eller at de «vet ikke» så ligger den stabilt rundt 40 prosent i alle tre årene, men viser en marginal økning. Også «noe betydning» er relativt stabil, med en mulig svak økning til 45 prosent i 2022, fra 42 prosent i 2020. Hvis en ser svarene i sammenheng, er bildet først og fremst stabilitet, men med en mulig svak tilbakegang i strategisk betydning.

Når det gjelder investeringer og klimarisiko, er det marginale endringer i løpet av de tre årene. Det kan dog spores en tendens i retning av litt økende betydning: 34 prosent mente i 2022 at klimarisiko kom til å påvirke investeringene, mens 29 prosent mente det i 2020. Den samme tendensen finner vi når det gjelder «nei» eller at klimarisiko var «ikke relevant» for investeringer; i 2022 var det 67 prosent som mente det, en nedgang fra 71 prosent i 2020.

Når det gjelder nye markedsmuligheter, synes informantene i vårt materiale å lite ha relativt lite oppmerksomhet på det, til tross for at varehandel er en næring som merker at klimarisiko, klimaendringer og sterkere miljøbevissthet hos kunder skaper endringer i preferanser og produktgrupper. En mulig forklaring kan være at mange av virksomhetene tilhører større selskaper, og at markedsutviklingen ligger hos hovedkontorene.

Innenfor varehandel er drivkreftene for oppmerksomhet på klimarisiko først og fremst kundepreferanser og i mindre grad fysisk risiko eller overgangsrisiko. Samtidig ser vi økt vektlegging av energisparing og bedre energiløsninger hos en del av informantene.

Av klimahensyn vil elbiler dominere, og vi vil derfor dreie vårt utvalg av varer og tjenester til å passe til dette.

Informant varehandel

Da flere ønsker å kjøre elbiler, vil det bli mindre jobb på oss i framtiden.

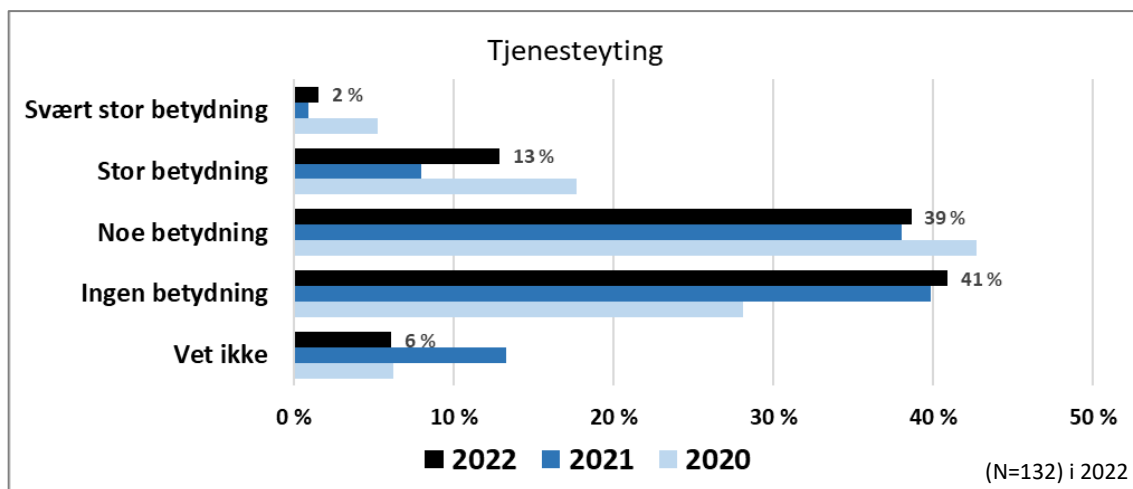
Informant varehandel

Investering i mye nytt og avansert dyrt verktøy, kompetanseheving og opplæring til verkstedansatte. Kundene stiller krav om levering av miljøriktige biler. Investerer i utstyr til reparasjon av elbiler og kompetanse på det, varmegjenvinning og LED-lysanlegg overalt inne i bedriftens lokaler og uteområder. Investerer i elbilladere, og det blir nok mer slikt etter hvert.

Informant varehandel

Tjenesteyting

Tjenesteyting dekker relativt ulike bransjer, og variasjonen gjør det vanskelig å knytte utviklingstrekkene til bestemte bransjer. En del aktører i denne næringen eksponeres særlig for fysisk klimarisiko slik som reiseliv og transport. Andre aktører, for eksempel konsulenter og regnskapstjenester, eksponeres for klimarisiko først og fremst indirekte gjennom kundene. Dette omfatter både overgangsrisiko – økte krav til rapportering, sertifisering, utslippskrav og digitalisering, samt et bredt spekter av fysisk risiko for eksempel røffere klima, jordras, havstigning, vann på avveie, og som følge av dette endrede krav til bygninger og infrastruktur. Til tross for dette ser det ut til at klimarisiko har noe lavere strategisk betydning i denne næringen i 2022 enn i 2020.

Figur 62 Tjenesteyting: betydningen av klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

I 2022 svarte hele 41 prosent «ingen betydning» og 6 prosent «vet ikke». Det vil si at nesten halvparten av virksomhetene i materialet ikke har strategisk oppmerksomhet på klimarisiko. Og dette er faktisk en økning siden 2020, hvor det var 34 prosent som svarte slik. Også «noe betydning» viser en svak tilbakegang, fra 43 prosent i 2020, til 39 prosent i 2022. Både «stor» og «svært stor betydning» viser en nedadgående tendens. Den er gått ned til 15 prosent i 2022, fra 23 prosent i 2020. Samlet sett indikerer dette en nedgang i den strategiske betydningen som tillegges klimarisiko i varehandelen.

Når det gjelder klimarelaterte investeringer, kan det spores en svakt stigende påvirkning i 2022 i forhold til tidligere år. I 2022 var det 32 prosent som mente at klimarisiko ville påvirke investeringene, mens det i var 26 prosent i 2020. Utviklingen i strategisk vektlegging og investeringspåvirkning peker i ulik retning. En mulig forklaring kan være at klimarisikorelaterte investeringer ikke er strategisk forankret, men skjer som praktisk drevet fornyelse.

Mange av aktørene innenfor tjenesteyting mener at klimarisiko kan skape nye markedsmuligheter. Det er framvekst av nye produktgrupper og nye tjenesteområder, for eksempel innenfor miljø og klimarelatert konsulentvirksomhet og rådgivning, digitalisering og elektrifisering. Samtidig er det et relativt stort segment av informanter som svarer at de ikke ser nye markedsmuligheter.

Vi bistår bedrifter og samfunn med å overvåke og tilpasse sin virksomhet til miljø og klima. Med andre ord vil bedriftenes/samfunnets opplevelse av miljøfokus og klimarisiko gi grunnlag for økt oppdragsmengde.
Informant tjenesteyting

Ja, i forhold til at vi har utviklet et nytt bærekraftsprodukt, så vil indirekte klimarisiko påvirke etterspørselen etter dette produktet.
Informant tjenesteyting

Klimarisiko i offentlig sektor – bakgrunn

Stortingsmeldingen *Klimatilpasning i Norge* trekker opp den gjeldende strategien for landets klimatilpasning. Strategien pålegger alle – både offentlige og private aktører – et ansvar for tilpasning til konsekvenser av klimaendringer. I dette ligger det også et ansvar for å ta høyde for klimarisiko.

Et av de statlige virkemidlene for å iverksette klimatilpasning er *plan- og bygningslovens* paragraf 1-1. Lovens formål slår fast at «Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner». Selv om bærekraftig utvikling er et omfattende begrep som favner mange interessekonflikter, gir loven retning og setter bærekraft som ledende prinsipp.

Lovenes intensjoner tydeliggjøres av forskrifter. *Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning* pålegger offentlige aktører å blant annet planlegge for å redusere klimarisiko, se forskriftenes § 1. Formål:

«Kommunene, fylkeskommunene og staten skal gjennom planlegging og øvrig myndighets- og virksomhetsutøvelse stimulere til, og bidra til reduksjon av klimagassutslipp, samt økt miljøvennlig energiomlegging. Planleggingen skal også bidra til at samfunnet forberedes på og tilpasses klimaendringene (klimatilpasning). Klimatilpasning og utslippsreduksjoner må sees i sammenheng der det er relevant. Det er viktig å planlegge for løsninger som både reduserer utslippene og reduserer **risiko** og sårbarhet som følge av klimaendringer». (vår utheving).

Klimatilpasning og utslippsreduksjoner bidrar til å redusere klimarisiko. Å planlegge for løsninger som reduserer utslipp og omlegging til miljøvennlig energibruk bidrar til å redusere risiko og sårbarhet som følge av klimaendringer. Miljøvernminister Espen Barth Eide understreket betydningen av kommunenes rolle da han lanserte igangsettingen av arbeidet med ny strategi for klimatilpasning 24. februar 2022:

«Forebygging av skader er som regel billigere enn å reparere i etterkant. Kommunene er i førstelinja i møte med konsekvensene av klimaendringene. Vi må planlegge for løsninger som både reduserer utslippene og reduserer risiko og sårbarhet for klimaendringer. I den nye

stortingsmeldingen vil vi se grundig på hva vi må gjøre for å være forberedt på de endringene som kommer» ([Espen Barth Eide](#))

Planlegging er et av kommunenes viktigste verktøy for iverksetting av regjeringens politikk.

Hvert fjerde år legger regjeringen fram såkalte *nasjonale forventninger* til forventninger til regional og kommunal planlegging. Å fremme bærekraftig utvikling skal ligge til grunn for planleggingen. Nåværende forventninger gjelder for perioden 2019–2023, og ny strategi for klimatilpasning vil ventelig inngå i laseringen av nytt forventningsgrunnlag. Plan- og bygningsloven pålegger kommunene å ta hensyn til klimaendringer i planleggingen, mens statlige planretningslinjer (SPR) for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning legger føringer for kommunenes arbeid på området. Planretningslinjene legger også opp til at kommunene skal se utslippsreduksjoner og klimatilpasning i sammenheng, se [Miljødirektoratet 21](#).

Miljødirektoratets rapport om *Klimarisiko i kommunene 2021*, [Miljødirektoratet 21](#), peker på at klimarisiko er en ny og kompleks tematikk for kommunene. Den går på tvers av sektorer og fagfelt, og det kan være utfordrende å plassere ansvaret for arbeid med klimarisiko i kommuneorganisasjonen. Klimarisiko er også et relativt nytt begrep som ikke er klart definert i veiledning til kommunene eller i regelverk som angår dem. Dette medfører for eksempel at mange kommunene per i dag ikke adresser klimarisiko på en systematisk måte, men lar det inngå på ulike måter i arbeidet med klimatilpasning. Kommunene har ansvar for å ta høyde for og integrere klimaendring og klimarisiko i de kommunale ansvarsområdene.

Ifølge [Miljødirektoratet 21](#) er klimatilpasning, særlig i mindre kommuner, ofte en reaksjon på hendelser mer enn resultat av vurderinger av risiko og konsekvenser. Hovedbildet er også at klimatilpasning og håndtering av klimarisiko først og fremst har fokus på naturhendelser, ofte knyttet til infrastruktur og samfunnssikkerhet. Dette sammenfaller med funn i vårt datamateriale nå det gjelder nordnorske kommuners håndtering av klimarisiko, både i 2021 og 2022.

En gjennomgang i januar 2021 av kommuners bruk av finansielle virkemidler for å stimulere klimaomstilling presentert på KBNN, [Klimaomstilling](#), viser at nordnorske kommuner ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder bruk av omstillingsmidler, og at store kommuner tar en større andel av midlene enn små kommuner.

Vi har spurt informanter i offentlig sektor om følgende: «Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg framover?» Klimarisiko ble presisert på følgende måte i en undertekst: «Klimarisiko favner her både klimaendringer og tiltakene som bekjemper

dem, altså framtidig klimarelatert utvikling.» Vi spurte også: «I hvilken grad vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2021?», og vi ba om eksempler både på klimarisiko og investeringer knyttet til klimarisiko. I det følgende presenteres svarene fra virksomhetsledere i kommuner, fylkeskommuner og helseforetak i landsdelen.

3.4 Klimarisiko i offentlig sektor

3.4.1 Sammendrag av hovedfunn i offentlig sektor

Som pekt på ovenfor indikerer også våre data at offentlig sektor har oppmerksomhet først og fremst på fysisk klimarisiko. Dette er nærliggende da infrastruktur er et offentlig ansvar og rammes av klimaendringer. Samtidig indikerer data at flere offentlige virksomheter nå har en større bredde i oppmerksomheten rundt klimarelaterte utfordringer; klimaendring, klimarisiko, klimaomstilling og bærekraft ses i sammenheng. Flere informanter enn tidligere år nevner energiomstilling, bærekraftig omstilling og arbeid for nullutslipp i tilknytning til strategier for klimarisiko. Det er også økt oppmerksomhet på havnivåstigning og tilpasning til det.

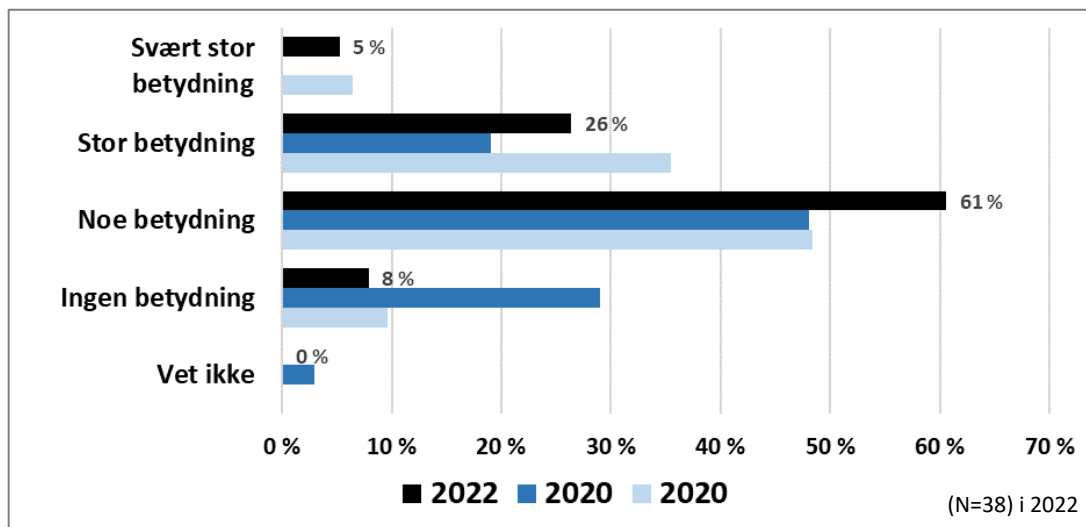
Et annet moment som det kan være på sin plass å nevne, er at det synes å være relativt svak bevissthet om offentlig sektors rolle som pådriver for bærekraftig omstilling. Offentlig sektor har en formidabel innkjøpsmakt; innkjøpene er på om lag 500 milliarder årlig. Inkludering av bærekraft i utlysningen av bare en del av disse midlene ville kunne være en formidabel omstillingsmotor. Oppmerksomheten er primært rettet hvordan egen virksomhet håndterer klimarisiko og bærekraft, og inkluderer fortsatt ikke systematisk bruk av kunderollen som pådriver.

KBNN presenterte en rapport i januar 2021 som drøfter om innkjøp og anbud i det offentlige brukes til klimaomstilling [Offentlige anbud](#). Konklusjonene der er sammenfallende med våre funn: Det offentlige har fortsatt mye å gå på nå det gjelder å bruke innkjøpsmakt.

En rekke informanter fra næringslivet peker på at det ofte oppleves det som krav om bærekraft og sirkulære løsninger i realiteten nedprioriteres i andbudprosessene, og at det fortsatt er lav pris som gis sterkest prioritet.

3.4.2 Klimarisiko – offentlig sektor

Som vi pekte på i privat sektor, er tendensene i 2020 og 2022 mer sammenfallende, mens 2021 skiller seg ut. Det er rimelig å anta at koronapandemien kan være en mulig årsak til at svarene i 2021 skiller seg ut.

Figur 63 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg

Den økte bredden i oppmerksomheten om klimarisiko indikeres ikke tydelig i data hvis man sammenligner de tre årene 2022, 2021 og 2020. Andelen som sier «ingen betydning», er 8 prosent i 2022, to prosent lavere enn i 2020. Selv om den den strategiske vektleggingen samlet sett har økt litt, og «noe betydning» har økt til 61 prosent, har «svært stor betydning» gått litt tilbake siden 2020. Intervjudata kan indikere at hva som oppfattes som klimarisiko og relevant for klimarisiko, favner bredere nå enn tidligere.

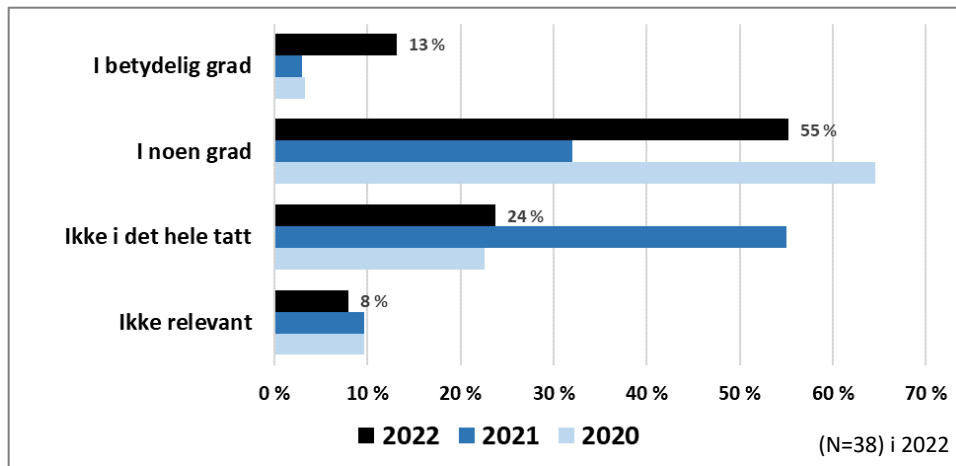
Økningen i «noe betydning» sammenholdt med de øvrige svarene kan indikere at klimarelaterte aktiviteter er i er i ferd med å vinne innpass som en del av bredden i offentlig sektors strategier. Vi ser også i år som i fjor at for en del virksomheter er klimarisiko, i betydningen ulike risikofaktorer knyttet til tøffe værforhold, en del av det man normalt tar høyde for i kommunal planlegging og virksomhet.

Klimarisiko tillegges dermed ikke en særskilt strategisk betydning. For en del virksomheter ser vi også at klimarisiko nå er tatt inn som en faktor man må ta høyde for i planlegging av kommunal aktivitet. Det er for eksempel økt fare skapt av mer nedbør – mer overflatevann, økt avrenning, flom, leirras, snø- og jordras, veiskader, havstigning – springflo og utsatte kaier. Andre forhold som trekkes inn, er nye klimakrav til bygninger og nye utslippskrav, elektrifisering av bilparken og overgang til økt bruk av fornybar energi i oppvarming av bygg. Klimarisiko og havnivåstigning tas inn i planlegging av infrastruktur og utbygginger. Forebygging av klimarisiko er blitt en del av normal drift og ikke et spesifikt strategisk satsingsfelt. Dette indikeres også av at 2/3 av informantene sier at det har «noe betydning».

Investeringsnivå gir en indikasjon på omfang av både forebygging og oppretting av større skader knyttet til klimarisiko. Selv om det kan være vanskelig å skille mellom ordinære

investeringer og investeringer knyttet til klimarisiko, gir investeringsanslagene en pekepinn.

Figur 64 I hvilken grad vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2021

Også når det gjelder investeringer knyttet til klimarisiko, ser vi det samme som for strategi. 2021 viser en noe avvikende tendens. Både i 2022 og 2020 ligger andelen som mener at investeringene påvirkes av klimarisiko, på rundt 70 prosent. I denne gruppen er det en forskyvning; om lag 10 prosent flere i 2022 mener klimarisiko påvirker investeringene «i betydelig grad». Forskyvningene kan være et resultat av klimarelaterte hendelser som krever uforutsette investeringsøkninger.

Investeringene for å håndtere klimarisiko innebærer langsiktig tilpasning for å redusere klimaeffekter og en rekke grep på kort og mellomlang sikt. Dette er tiltak som elektrifisering av havner, av biler og annet materiell, etterisolering av bygg og gjenvinning. Sikring av tiltak mot overvann, rassikring, sikring av veier, bruer og havner og havnivåstigning ser ut til å ha fått enda sterkere vektlegging nå enn tidligere år.

XX er grønt sykehus. I alle endringer skal det tenkes miljø slik at klima blir bra. Har ambulansetjeneste i luft, og på hav og vei. Påvirkes av dårlig vær, skaper risiko for bringing av pasienter.

Informant helse

Mye planarbeid pågår og klimahensyn skal med. I kommuneplan - særlig arealplankrav: byggesoner og skred. Opplever skred nå der det i aldri vært før. Flere investeringer klimatiltak, bla hindre overvann. Ambisiøse mål: fjernvarme – ta høyde for det i byggeplaner. I anbudskrav er klima vektlagt mye, det skal tas inn og planlegges i alle anskaffelser. Stilles store krav bedriftene som skal levere til kommunen.

Informant kommune

Kommunens arbeid med tilpassing til Paris målet: Forsterker veier, bruer, tiltak for forebygging av ras og flom, gjøre utbedringer av rasutsatte områder, prosjektere med nye etableringer, steinsatte fyllinger og veier. Alle avløp: flomavledning, ledningsnett vann/kum, vann/avløp. Jobber med å innhente forfallet, overvann, problem med fordrøyningsbasseng. Kommunen bygger passivhus, skal ha fossilfrie byggeplasser og elbiler.

Informant kommune

Store investeringer: Ta ned klimautslipp, overvann/avløp, havnivåstigning, samfunnsikkerhet, beredskap, arealplan,

Informant kommune

Klimavennlige bygg, enøk.

Informant helse

4 Spesialtema: «EU-taksonomi»

4.1 Sammendrag av EU-taksonomien

Både i privat og offentlig sektor er EUs taksonomi dårlig kjent, men offentlig sektor har noe bedre kjennskap. Landsdelens næringsliv trenger mer kunnskap om taksonomien og dens konsekvenser for egen virksomhet, samt å ha bredere oppmerksomhet rundt klima- og bærekraftsrapportering. Økt kunnskapsoppbygging om taksonomien og konsekvenser den kan ha for anbud og finansiering bør prioriteres fordi den ganske raskt også vil kunne gjøres gjeldende også for små og mellomstore bedrifter.

Data viser at det er noe bedre kjennskap til taksonomien i offentlig enn i privat sektor. Men også virksomhetene i offentlig sektor trenger økt kunnskap om taksonomien og dens konsekvenser for egen virksomhet, samt å se den i et bredere perspektiv og i sammenheng med klimarisiko og bærekraft. Økt kunnskapsoppbygging om taksonomien og konsekvenser den kan ha for anbudsprosessene og finansieringsmuligheter, bør prioriteres også i offentlig sektor.

4.2 EU-taksonomien – bakgrunn

EU vedtok i 2020 et klassifiseringssystem for bærekraftig økonomisk aktivitet, åpenhet og rapportering av bærekraft, vanligvis omtalt som «[Taksonomien](#)». Taksonomien skal skape en felles forståelse av hvilke økonomiske aktiviteter og investeringer som kan regnes som bærekraftige i tråd med EUs langsiktige klima- og miljømål. For å begrense klimarisiko skal investeringenes bidrag til bærekraft vurderes ut fra om de oppfyller en rekke nærmere bestemte krav, og finansiering kan avslås eller prises høyt hvis kravene ikke oppfylles.

Taksonomien er relevant for norske virksomheter. For eksempel innførte Innovasjon Norge i mars 2022 såkalte [Grønne vekstlån](#) som skal premiere bedrifter som gjør klimavennlige investeringer. For å kvalifisere for Grønt vekstlån må prosjektet:

«kvalifisere for miljømål 1 i EUs taksonomi, å begrense klimaendringene. Bedriften må beskrive og tallfeste i hvilken grad prosjektet bidrar til dette miljømålet. I tillegg må bedriften omtale eventuelle negative effekter på de øvrige miljømålene og redegjøre for om den ivaretar prinsipper for ansvarlig næringsliv», se [Grønne vekstlån](#)

Avisa iTromsø kunne 30. april 2022 melde at Krokelva Borettslag i Tromsø er første boligselskap i Norge som har fått grønt rehabiliteringslån i DNB til gunstige betingelser fordi rehabiliteringen gjøres på en bærekraftig, målbar og helhetlig måte.

Taksonomien er ikke relevant bare for store selskaper. Finansdepartementet og Klima- og miljødepartementet følger arbeidet med å utvikle nytt regelverk for bærekraftsrapportering i EU gjennom deltakelse i medlemslandenes ekspertgruppe for bærekraftig finans. Stortinget vedtok i 7. desember 2021 å gjennomføre EUs forordninger om offentliggjøring av bærekraftsinformasjon i finanssektoren og taksonomien for bærekraftig økonomisk aktivitet i en ny lov om bærekraftig finans, se [Prop. 208 LS \(2020–2021\)](#). Loven kan ikke tre i kraft før EUs regler er innlemmet i EØS-avtalen. Finansdepartementet forventer at EØS-innlemmelsen kan skje i første halvår 2022.

Regelverket om bærekraftstaksonomi og rapportering er nye reguleringsområder. Finansdepartementet oppfordrer norske virksomheter, som omfattes av regelverket, om å inkludere taksonomirelatert informasjon i sine årsrapporter for regnskapsåret 2021. Dette må skje på frivillig basis, da det er før lovverket trer i kraft. Rapporteringsplikten skal innføres gradvis og gjelder i første omgang banker, forsikringsforetak og børsnoterte foretak med over 500 ansatte. De skal inkludere informasjon årsrapporten om i hvilken grad deres aktiviteter kan klassifiseres som bærekraftige etter taksonomien, se [Nye regler](#).

I april 2021 la EU-kommisjonen fram et forslag til et nytt direktiv om selskapsrapportering om klima- og bærekraftrelaterte forhold («Corporate Sustainability Reporting Directive», CSRD). Direktivet har to rapporteringsstandarder for henholdsvis store, samt små og mellomstore foretak. Dette vil også inngå i EØS-avtalen og betyr i praksis at en rekke norske virksomheter ganske raskt vil møte krav om rapportering av bærekraft basert på taksonomien. For ytterligere informasjon om taksonomien, se også KBNN-artikkelen om [taksonomi](#).

Taksonomien er som nevnt ovenfor allerede blitt tatt i bruk av norske finansieringsinstitusjoner, og det er interessant å vite litt om kjennskapen til taksonomien hos nordnorske virksomheter. Vi har undersøkt dette gjennom å stille følgende spørsmål til informantene: «Har du kjennskap til EUs taksonomi?» med svaralternativene ja eller nei. I tillegg ga vi følgende, utdypende informasjon: «Taksonomien er et klassifiseringssystem – Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2020/852 av 18. juni 2020 om fastsettelse av ramme for å fremme bærekraftige investeringer. Klassifiseringssystemet skal bidra til at EU når null-utslipp samfunnet innen 2050, i tråd med FNs bærekraftsmål, EUs klima- og miljømål og Parisavtalen.» Svaralternativene ble etterfulgt av neste spørsmål: «Beskriv kort taksonomiens betydning for din virksomhet.» Vi stilte samme spørsmål til private og offentlige virksomheter.

4.3 EU-taksonomien – privat sektor

Oppsummert kan vi slå fast at taksonomien er dårlig kjent i landsdelens næringsliv. Mange næringsaktører trenger mer kunnskap om taksonomien og dens konsekvenser for egen virksomhet, samt å ha bredere oppmerksomhet rundt klima og bærekraftsrapportering. Økt kunnskapsoppbygging om taksonomien og konsekvenser det kan ha for anbud og finansiering, bør prioriteres da den ganske raskt også vil kunne gjøres gjeldende også for små og mellomstore bedrifter.

Som pekt på innledningsvis er taksonomien en relativt ny ordning både i EU og er til lands og den har først og fremst hatt relevans for finansnæringen. Nå begynner taksonomien å få følbare, praktiske konsekvenser for hele næringslivet gjennom koblingen mellom taksonomien og bærekraftsrapportering. Små og mellomstore bedrifter vil merke krav om bærekraft både som underleverandører til større virksomheter og som krav fra finansieringsinstitusjoner og kunder.

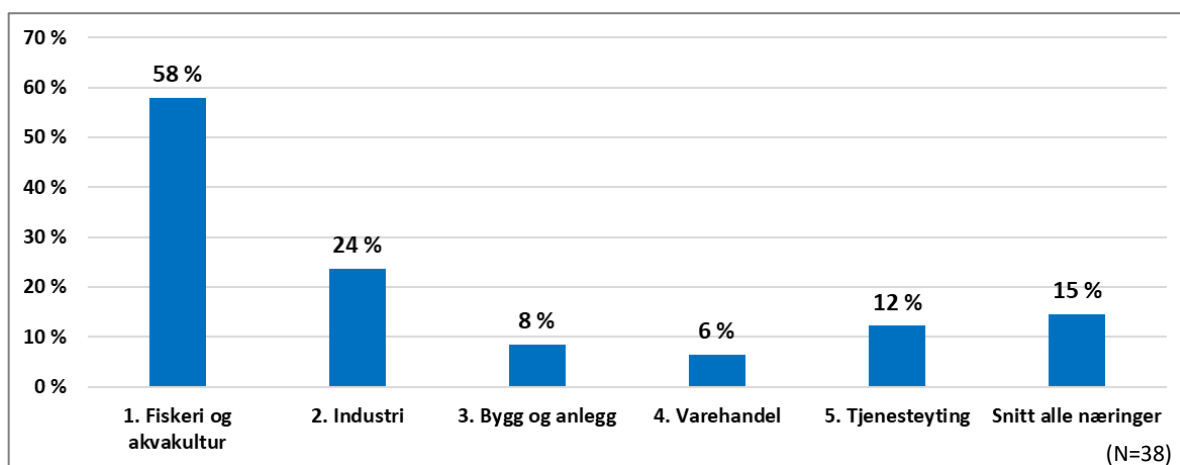
I vårt materiale var det totalt 15 prosent av virksomhetene i privat sektor som svarer at de hadde kjennskap til taksonomien. At hele 85 prosent sier ikke kjenner til den, stemmer ikke helt; noen av informantene som sa nei, viste gjennom å likevel svare på neste spørsmål – *om betydning* – at de hadde en viss kjennskap til taksonomien. Samtidig viste den store andelen nei-svar at en betydelig del av virksomhetene hadde svært begrenset kjennskap til taksonomien og hva den kunne innebære for virksomheten. Det nordnorske næringslivets relativt lave kjennskap til taksonomien bekreftes også av en undersøkelse gjort i 2021 av PWC i regi av Tromsø Næringsforening, se [Nordnorske bedrifter og taksonomien](#).

Hvis vi ser kjennskap til taksonomien og strategisk arbeid med klimarisiko i sammenheng, viser data at de to næringene som skårer høyest på strategisk arbeid med klimarisiko, er de samme som viser best kjennskap til taksonomien. Dette er ikke uventet; klimarisiko, bærekraft og taksonomien henger sammen. Strategisk oppmerksomhet på klimarisiko viser at virksomheten har satt seg inn i feltet, og posisjonerer seg i forhold til bærekraft og klimautfordringene, mens de som er lite opptatt av dette, ikke har hørt om taksonomien. Dette bildet indikeres også av intervju- og tekstsvar. Til tross for noen oppdaterte virksomheter, er det generelle inntrykket fra datamaterialet at landsdelens næringsliv trenger kunnskap om taksonomien og dens konsekvenser for egen virksomhet, samt å ha bredere oppmerksomhet rundt klima- og bærekraftsrapportering. De virksomhetene som har strategisk fokus på dette, skaffer seg kunnskap og agerer i forhold til det. Det er også viktig å presisere at selv om det synes å være store og ledende selskaper innenfor de ulike næringene som er kommet lengst, så er det også små virksomheter som er dyktige på bærekraftsarbeid og har kunnskap om taksonomien.

Som pekt på innledningsvis, vil bærekraftsrapportering og taksonomien ganske raskt kunne få konsekvenser for svært mange norske virksomheter, både når det gjelder finansieringsmuligheter og konkurransekraft. Bærekraftsrapportering er ikke en «quick fix» – det handler om å synliggjøre grønn omstilling i virksomheten. Dette krever både kunnskap, strategisk forankring, handlingsplaner, måleverktøy og rapporteringssystemer. Dataene våre indikerer at det er på høy tid å starte prosessen.

I det følgende kommenteres data fra hver av næringene, ganske kort da de fleste informantene ikke hadde så mange kommentarer til dette temaet.

Figur 65 Kjennskap til EU-taksonomien i privat sektor

4.4 Taksonomien – næringsfordelte hovedfunn

Bildet er sammensatt. **Akvakultur og fiskeri** kan vise til at nærmere 60 prosent har kjennskap til taksonomien og kobler den til bærekraft. Flere peker på at taksonomien stimulerer omstilling til bærekraftig produksjon og sertifisering av virksomheten. Noen informanter anfører at den stiller strengere krav til bærekraft, og at taksonomien vil ha kunne ha konsekvenser for framtidige investeringer. Det blir også pekt på at felles standarder for beregning av hva som er bærekraftig, vil gjøre det enklere å kommunisere virksomhetenes arbeid med grønn omstilling og bærekraft. Kommentarene indikerer at taksonomien allerede har tilsiktet effekt – å drive fram bærekraftig omstilling. På den annen side er det informanter som er kritiske. De mener at taksonomien ikke er tilpasset nordnorsk næringsliv, for eksempel i beregning av klimaavtrykk for villfanget fisk, at man fortsatt vet for lite om konsekvensene for virksomhetene eller at taksonomien bare vil være en ekstra utgiftspost.

Omtrent 25 prosent av informantene fra **industri** svarer at de har kjennskap til taksonomien. For noen av virksomhetene har taksonomien allerede fått stor betydning,

noe sitatet fra en av informantene viser, se tekstboksen. Sitatet peker på elementer som også andre informanter nevner – dette med klassifisering av vannkraftens bærekraft og usikkerheten rundt taksonomikonsekvensene for virksomheten: Hvordan vil klassifiseringene slå ut? Andre peker på stor usikkerhet rundt pris og kostnadmessige konsekvenser, for eksempel knyttet til transport og produksjon. Også for industrivirksomhetene er taksonomien en drivkraft både for å igangsette sertifiseringsprosesser og en stimulans til bruk av fornybar energi, og til å tenke miljø og bærekraft.

Viktig, stor betydning: usikker om fornybar vannkraft er karbonfritt og status i taksonomien – er jo blitt diskutert om vannkraft er grønn energi. Men taksonomien har stor betydning i bedriftens strategi: Henger sammen bedriften skal være karbonfri produsent: klassifisering norsk vannkraft. Bedriften har problem forstå hvis/hvorfor vannkraft ikke godkjent, norsk industri jobber tungt med dette, men vet ikke hva status der er akkurat nå.

Informant industri

På den annen side ble det også påpekt at taksonomien er så ny at man ikke har tatt tak i den. Og informantene, blant annet i en mellomstor virksomhet, anførte at dette var nok noe som konsernledelsen og eieren tar tak i når det blir aktuelt. Denne informanten peker på det som kan være en utfordring. Eierstruktur kan være en inngang til å forstå initiering av bærekraftsarbeid. Landsdelen har et næringsliv med 43 prosent små og fragmenterte virksomheter, ifølge [Menon](#) 20. april 2022. Mange små bedrifter har lav utviklingskapasitet, og bærekraftsfokuset avhenger av lederens engasjement. Samtidig har landsdelen også en rekke konsernavdelinger hvor ledelsen er lokalisert utenfor landsdelen. Dersom taksonomien betraktes som en toppledersak, og ikke noe lederne ute i avdelingene skal holde på med, kan det også være en delforklaring på noe av den generelt lave kunnskapen om temaet.

Taksonomien er lite kjent i **bygg- og anleggsbransjen**, viser våre data; bare 8 prosent har svart ja på at de har kjennskap til den. Noen få store aktører i bransjen har god kjennskap. De sier, som i de øvrige næringene, at taksonomien skal stimulere til miljøvennlig produksjon, miljøsertifisering, valg av mer miljøvennlig utstyr og bærekraftsrapportering. Videre påpekes det at det er viktig at bærekraftskalkylene blir riktige, at de dekker hele verdikjeden og ikke framstår som grønnvasking. Det forventes også at kundene i stadig større grad etterspør bærekraftige løsninger, noe som medfører at virksomhetene må posisjonere seg i forhold til dette. Noen informanter mener derimot at taksonomien medfører sertifiseringer, økte rapporteringskrav og at grønn omstilling er en kostnadsdrivende ulempe for virksomheten – at det medfører økt rapportering, men har liten betydning.

Varehandel framstår som den bransjen som har lavest kjennskap til taksonomien, bare 6 prosent svarte ja. I denne bransjen finner vi en del virksomheter med lokalt eierskap, og det er rimelig å anta at eventuell taksonomikunnskap er ved hovedkontoret. Og selv om noen få småbedriftseiere har hørt om taksonomien, tror de ikke den noe som angår små virksomheter. Men det er også små virksomheter som kjenner til taksonomien og mener den både kan bidra til ryddighet og kontroll i bransjen og styrke miljøfokus og bærekraftig handel. Også i varehandelen bidrar taksonomien til økt oppmerksomhet på bærekraft, til omlegging av interne systemer og rutiner for å rapportere på bærekraft i verdikjeden. Igjen ser vi at det er de virksomhetene som har strategisk fokus på klimarisiko og bærekraftsarbeid, som har kjennskap til taksonomien.

Innenfor **tjenesteyting** er det 12 prosent som har kjennskap til taksonomien. Dette er også en næring med relativt stor bransjespredning, men felles for mange av informantene er at kjennskap til taksonomien er kundedrevet. Store kunder krever miljøregnskap og bærekraftsrapportering, det blir også i økende grad en del av konkurransegrunnlag for oppdragskontrakter. Det er krav for å få oppdrag, og det vurderes løpende og i etterhånd om kravene er oppfylt. Noen av informantene leverer også tjenester som skal styrke kundenes dokumentasjon og miljørapportering, eller de erfarer at kundene omstiller seg til mer bærekraftig produksjon og får kjennskap til taksonomien derigjennom. Også innenfor tjenesteyting er det kunder som mener at dette ikke får betydning for deres virksomhet, men er en sak for finansieringsinstitusjonene. Andre informanter knytter taksonomien til finansiering og investering, og påpeker at taksonomien kan ha konsekvenser for finansiering og investering.

Selv om det er en del enkeltvirksomheter i privat sektor som ser ut til å ha relativt god kjennskap til taksonomien, er det generelle bildet, uavhengig av bransje, at det er et stort behov for kunnskap om taksonomien og mulige konsekvenser for ulike bransjer. Dette må sees i sammenheng med virksomhetenes strategiske oppmerksomhet på klima, miljø og bærekraft.

4.5 EU-taksonomien – offentlig sektor

Oppsummert viser data for offentlig sektor at man der har noe bedre kjennskap til taksonomien enn i privat sektor. Også virksomhetene i offentlig sektor trenger økt kunnskap om taksonomien og dens konsekvenser for egen virksomhet, samt å se den i et bredere perspektiv og i sammenheng med klimarisiko og bærekraft. Økt kunnskapsoppbygging om taksonomien og konsekvenser den kan ha for anbudsprosessene og finansieringsmuligheter, bør prioriteres også i offentlig sektor.

Krav til miljø og bærekraft i offentlig virksomhet styres, som tidligere nevnt, gjennom plan- og bygningsloven. Den nevner ikke EU-taksonomien – den kan ikke inngå i norsk lovverk før den er en del av EØS-lovgivningen. Dermed er taksonomien langt på vei «usynlig» i kommuneforvaltningen, og omtales fra statlig hold foreløpig som en regulering av finansiell aktivitet og større bedrifter. Det er rimelig å anta at når taksonomien inngår i lovgivningen, vil det også avspeiles i styringssignalene for offentlig sektor.

Det er likevel omtrent dobbelt så bred kjennskap til taksonomien i offentlig sektor: 29 prosent har svart «ja» at de kjenner den, i motsetning til 15 prosent i privat sektor. En årsak til disse forskjellene kan være at taksonomiens klassifiseringsarbeid har startet med områder som er aktuelle for eksempel for kommuner. Det kan også nevnes at flere av de som svarte «nei» på spørsmålet om kjennskap til taksonomien, likevel viste kjennskap til den gjennom kommentarene om betydningen av den.

Aktiviteter i en virksomhet skal i utgangspunktet defineres som bærekraftige dersom de bidrar vesentlig til oppfyllelse av et av de seks bærekraftsmålene i taksonomien, samt ikke bidrar negativt til de andre målene og oppfyller sosiale minimumsstandarder. Det arbeides med å definere tekniske kriterier som skal oppfylles for å kunne definere måloppnåelse. Kriterier for måloppnåelse for de to første målene er allerede definert for aktiviteter innen følgende økonomiske sektorer: landbruk og skog, energiproduksjon, vannforsyning, kloakk og avfallshåndtering, transport, anlegg, eiendom, data og telekommunikasjon samt forskning. Disse næringsområdene er valgt fordi de anses å ha aktiviteter som kan gi et vesentlig bidrag for å redusere klimautslipp, og som vi ser, er flere av områdene knyttet til offentlig sektor, og som nevnt særlig kommuner.

Mange av informantene i offentlig sektor nevner bedre rente og mer lønnsomt med grønne investeringer, miljøkrav og nye standarder i byggeprosesser og transport som områder hvor taksonomien har betydning. Taksonomien nevnes også som en av faktorene som driver fram klimanøytrale kommuner, den er et incitament til sirkulær økonomi og å øke miljøatsingen. Hovedinntrykket er dog at taksonomien ikke er et verktøy som brukes systematisk, noe det heller ikke er rimelig å forvente da den ikke er lovfestet.

Samtidig er det også noen kritiske røster. Rentefordelen og investeringslønnsomheten oppfattes som marginal, i stedet vil taksonomien bidra til dyrere drift og økte investeringer. Det var også informanter som pekte på at de ikke hadde fokus på taksonomien, men arbeidet med bærekraft før de hørte om den.

Kommunalbanken: ved lånefinansiering vurderes alltid grønne lån, de har gjort det de siste 2 år, det må da gjøres tiltak og dokumentere miljøgevinst. Varierer om det reelt har påvirket investering - det er både og - og vi må planlegge bedre framover. Gjør en del varmestyring, miljøvennlig materiell mv. for å få grønne lån. Vi har ikke noe tiltak på gjenbruk. Men siden dette er aktualisert, så vil nok fokuset på dette økes.

Informant kommune

Begynt å forberede for taksonomien i planlegging. Legger det inn i strategi og reguleringsplanlegging og samfunnsdialogen i samfunnsutvikler rollen – gjøre alle rundt seg dyktigere – både kommuner og næringsliv. Må ha bevisstgjøring rundt internasjonale endringer og gjeldende krav. Fylket sammen med NHO, KS mv kan bli nyttig for næringslivet. Noe som gir markedsmuligheter.

Informant fylkeskommune

5 Spesialtema: korona

5.1 Oppsummering av korona

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen stadig mindre effekt av koronaviruset på aktivitetsnivået de kommende 6 månedene.

I offentlig sektor er det en ganske samstemt oppfatning at 2022 blir en overgangsperiode når det gjelder håndteringen av pandemiens direkte effekter på driften av virksomhetene og økonomien. Selv om offentlige virksomheter i begynnelsen av 2022 opplevde et sterkt smittetrykk med mange sykemeldte, mente man at dette var forbigående og håndterbart. Slik de statlige kompensasjonsordningene hadde fungert tidligere, forventet de gode økonomisk kompensasjoner også i 2022.

Offentlig sektor forventer imidlertid at det likevel kommer noen typer *ettervirkninger* fra pandemien. Man ser at nye handlingsmønstre ser ut til å feste seg, slik som endring i reisemåter, mindre reiseaktivitet og nye måter å arbeide på. Fortsatt merker man økonomiske ettervirkninger fra økte *priser og forsinkede leveranser*, og man ser økte utfordringer med rekruttering av arbeidskraft til institusjonene, særlig av utenlandsk arbeidskraft.

5.2 Privat sektor

Siden 2020 har vi stilt tilleggsspørsmål om hvilken virkning respondentene mener koronapandemien vil ha på aktivitetsnivået i bedriften de kommende 6 månedene.

Det vil være en viss grad av overlapp i hvordan respondentene svarer på dette spørsmålet og hvordan de svarer på tidligere spørsmål rundt omsetnings- og volumutvikling.

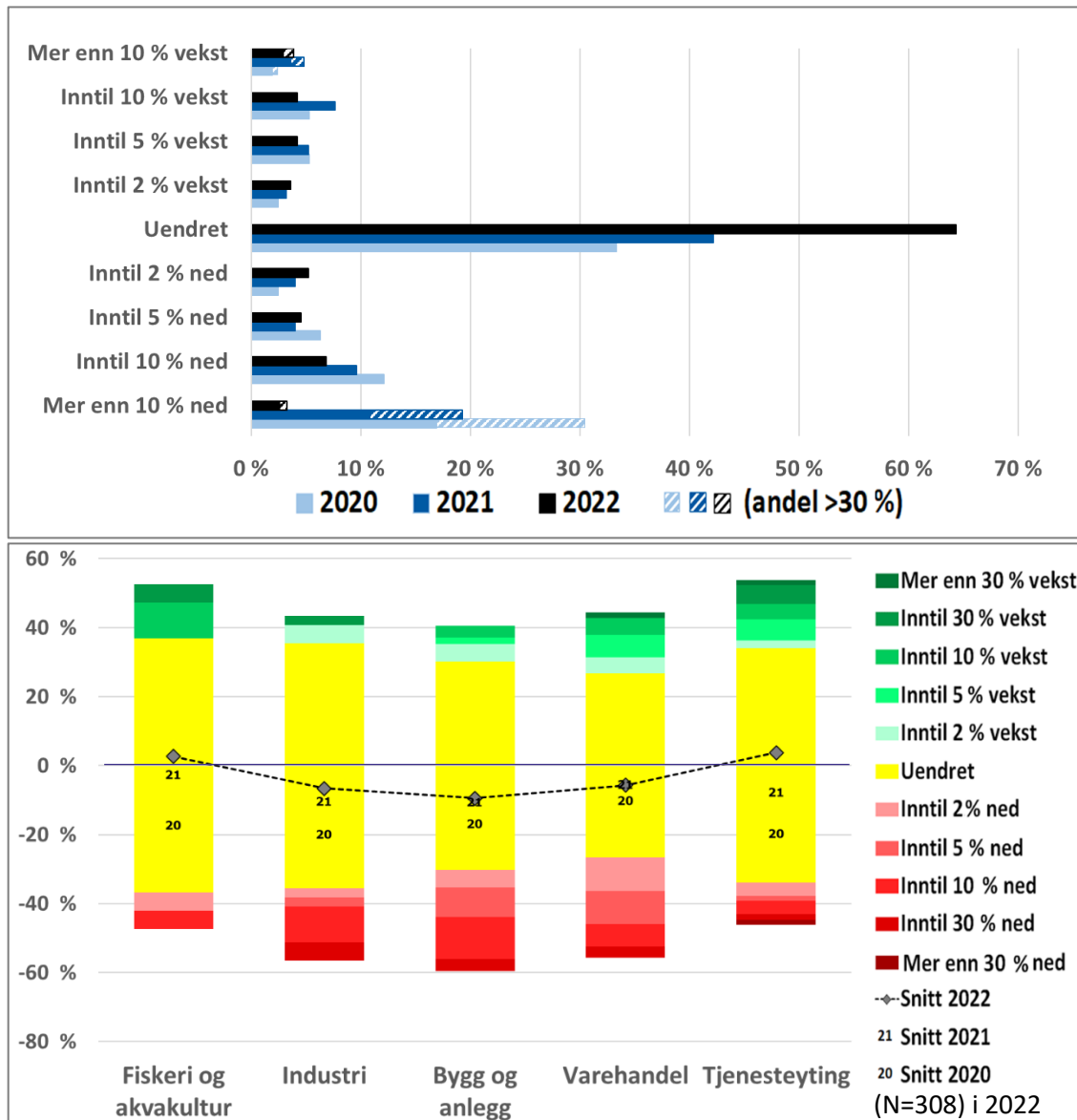
Spørsmålet tar sikte på å belyse den koronarelaterte aktivitetseffekten, men i hvor stor grad respondenter i de ulike næringene lykkes i å skille ut den rent koronarelaterte aktivitetskonsekvensen, kan nok variere. Slik sett er kanskje spørsmålet noe mindre relevant i år enn de to foregående årene.

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen stadig mindre effekt av koronaviruset på aktivitetsnivået de kommende 6 månedene. Dette er en utflating fra forrige undersøkelse hvor man forventet et fall på 1,9 prosent.

Det er litt spredning mellom hvordan de ulike næringene svarer på dette spørsmålet. Innenfor tjenesteyting og fiskeri og akvakultur forventes en viss vekst som en følge av at vi

går ut av koronapandemien. De øvrige næringene forventer et lite fall i aktivitetsnivå. I sum forventes ingen effekt (0 prosent).

Figur 66 Virkning koronapandemien vil ha på aktivitetsnivået i bedriften de kommende seks månedene

Innenfor **tjenesteyting** er det særlig bedriftene innen hotell og reiseliv som gir den mest positive tilbakemeldingen i årets undersøkelse. De to foregående år opplevde denne næringen et stort fall i aktivitetsnivå som følge av korona. Det er nå forventninger om at aktivitetsnivået utvikler seg positivt i takt med at reiseaktiviteten stiger og samfunnet åpner opp.

Også innenfor **fiskeri- og akvakulturnæringen** forventes det samlet litt positiv aktivitetsutvikling som følge av at man går ut av koronapandemien. En av rundens

kontakter bemerker at nå betraktes korona på samme måte som influensa. I 2021 påvirket pandemien tilgangen på sesongarbeidskraft, noe man tror ikke vil inntreffe i år.

Industri og bygg og anlegg tillegger koronasituasjonen bare en moderat dempende effekt på aktivitetsnivået framover, i hovedsak knyttet til økt sykefravær og forstyrrelser i forsyningskjeden. Krigen i Ukraina og ringvirkninger av den tillegges av mange større betydning enn koronasituasjonen.

Innenfor **varehandelen** forventes det bare en forsiktig dempende effekt av koronasituasjonen framover, i hovedsak knyttet til forstyrrelser i forsyningskjeden som oppsto i løpet av pandemien, og frykt for høyere sykefravær enn normalt.

5.3 Offentlig sektor

Som i fjor har vi bedt respondenter i offentlig sektor og offentlig eide foretak om å beskrive hvilken virkning de tror koronaviruset vil ha på aktiviteten og aktivitetsnivået i virksomheten de kommende seks månedene. Vi har derimot ikke bedt dem, slik som for privat sektor, om å gradere kvantitativt hvilken effekt koronasituasjonen vil ha.

I fjorårets undersøkelse møtte vi en offentlig sektor og offentlig eide foretak som hadde vært gjennom en rekke utfordringer med pandemien og bygd opp egne organisasjoner og kapasitet for å møte utfordringene. Hos kommunesektoren og spesialisthelsetjenesten handlet det om driftstilpasninger for å ha tilstrekkelig smittevern og behandlingsskapasitet. Utfordringene ble ekstra store på grunn av sykefravær over tid både innen helse/omsorg og oppvekstsektoren, og særlig som følge av begrenset mobilitet og tilgang av utenlandsk helsepersonell. Undersøkelsen viste også store forskjeller i koronakonsekvenser for de ulike typene offentlige virksomheter, inkludert økte kostnader og reduserte brukerinntekter for pålagte tjenestetilbud, men også tap av inntekter til statlige/kommunale kulturinstitusjoner som teater, museer m.m., og til kommunale foretak som havnevesen o.l. De økonomiske kompensasjonene ser ut til å ha vært bra for de fleste offentlige oppgaveområdene. Dette er mer detaljert belyst i forrige forventningsbarometer.

Undersøkelsen i 2022 preges av at den ble gjennomført i en periode med sammenfall i virkninger fra selve *koronapandemien*, ettervirkninger av pandemiens forstyrrelser på den globale økonomien og ikke minst den nylig oppståtte krigen i Ukraina man så komme, men med usikre konsekvenser og tidsperspektiv. Vi har både i spørsmålene og tolkningen av svarene forsøkt å isolere mest mulig effektene av de to globale hendelsene.

Når det gjelder effekten av koronapandemien i 2022 og framover, har vi en klar oppfatning at kommunesektoren, men også de øvrige offentlige virksomhetene, oppfatter

2022 som en desidert overgangsperiode når det gjelder håndteringen av pandemiens direkte effekter på driften av virksomhetene og økonomien.

Når det gjelder *kommunene*, er det flere som går så langt at de tror koronapandemien vil ha liten innvirkning for kommunen framover. Flertallet viser samtidig til at de i første kvartal av 2022 nylig hadde hatt, eller var midt inne i, en periode med sterkt smittetrykk og mange sykemeldte. Likevel er det et klart inntrykk av at man tror dette er den siste smittetoppen, at pandemien i sin tidligere alvorlige form er forbigående og snart vil være over og gå over i en mildere form som vanlig sykkelig influensa o.l. Usikkerheten er om nye virusvarianter kan komme, men det generelle bildet er at kommunene venter aktiviteten og driften vil normalisere seg.

«Vi trodde jo også i 2020 at vi snart var ferdig med pandemien, og tok feil, men jeg tror likevel ting vil ordne seg i 2022». Kommunene skalerer nå ned eller avviker luftveisklinikker og beredskap i egne lokaler m.m., som ble etablert i pandemiperioden. Man ser nå også at nye handlingsmønstre som etablerte seg under koronaperioden ser ut til å feste seg, slik som endring i reisemåter, mindre reiseaktivitet og mer bruk av hjemmekontor, som gir strukturendring i arbeidsmåter.

Det er en viss usikkerhet om de økonomiske konsekvensene. Det gjelder særlig at man ikke vet hva de statlige kompensasjonene blir i 2022. «Det er sagt at alt skal kompenseres, og ut fra tidligere erfaringer har vi grunn til å stole på det.»

Også fylkeskommunene uttaler at smittetoppen nå virker som er over eller nådd, at korona vil påvirke aktiviteten lite framover og at man nærmer seg normaldrift. Reisemønsteret endres i storbyer, blant annet i Tromsø. Flere jobber hjemmefra, og det er mindre press på kollektivtransporten. Man tror sykdomsproblemene vil bli små og med mildere symptomer, slik at folk bare trenger være hjemme noen få dager. Hos de videregående skolene har man vikarbruk-opplegg slik at eventuelle nye smittede i lærerstaben ikke vil gi så store konsekvenser for driften.

Når det gjelder øvrige statlige/kommunalt eide, eller finansierte virksomheter – inkludert kulturinstitusjoner som teater, museer, orkester m.m., forventes det små utfordringer med å drifte tjenestetilbudet, men regner med lavere publikumstall og færre gjester, som antas å svekke inntektssituasjonen. Også kommunale havneforetak/havnevesen melder om at trafikken tar seg opp og forventer fra mindre til ingen koronavirkninger nå framover.

Fra universitetshold i nord meldes det at koronavirkningene forventes å være små nå framover, av to grunner. Det ene er at virksomheten har tilpasset seg digitale løsninger, og

det andre er at vi er tilbake til omtrent normal drift etter pandemien. Risikoen er knyttet til eventuelle nye virusvarianter med mulige nedstenginger.

Når det gjelder spesialisthelsetjenester, forventes det økt aktivitet for å ta igjen tidligere utsatt behandling, men at man må påregne å sette av mer ressurser til beredskap for framtiden. Det arbeides med å redusere kostnader fra tidligere kapasitetsbygging i organisasjonen under koronaperioden, som ikke er direkte koblet til koronasykdom, men rundt ekstra kapasitet på mottak, portører, ekstra soner for å skille mellom skitten og rene soner og så videre, som ikke anses for nødvendig lenger. Selv om man har hatt ekstra sykefravær i begynnelsen av 2022, tror man det vil gå bra framover. Det forventes imidlertid å bli enda vanskeligere å rekruttere fra utlandet, blant annet fra Sverige nå som svenskekrona er sterkere.

Offentlig sektor forventer imidlertid at det likevel kommer noen typer *ettervirkninger* fra pandemien, og pandemien er jo fortsatt ikke helt over globalt. Det gjelder blant annet økonomiske virkninger fra økte *priser og fortsatt forsinkede leveranser* – men det har man ikke oversikt over. Man ser også ettervirkningen som økte utfordringer med rekruttering av arbeidskraft til institusjonene – dels som følge av slitasjefaktor hos noen yrkesgrupper og redusert innvandring, men også usikkerhet om ettervirkninger på psykososiale forhold som kan gi utfordringer for helsesektoren.

6 Spesialtema: endret forhold til Russland

I årets utgave av Forventningsbarometeret har vi stilt spørsmål om hvordan respondentene tror at det endrede forholdet til Russland vil påvirke virksomheten framover.

6.1 Oppsummering om endret forhold til Russland

6.1.1 Privat sektor

En fellesnevner i svarene fra privat sektor er forventninger om ytterligere kostnadsøkninger og leveringsproblemer på innsatsfaktorer, hvor spesielt stål, trevirke og drivstoffpriser nevnes. Enkelte respondenter nevner bortfallet av det russiske markedet som en utfordrende.

Andre momenter som nevnes, er usikkerhet rundt den framtidige forvaltningen av fiskebestanden i Barentshavet, og mulige konsekvenser av dette. Men bildet er ikke entydig. Både økende aktivitet fra Forsvaret og økende aktivitet i Barentshavet som en følge av at Europa blir mer avhengig av norsk gass, kan gi positive ringvirkninger i regionen.

Hotell og reiseliv forventer i utgangspunktet en positiv aktivitetsutvikling framover, men enkelte respondenter nevner en viss uro for at økt utrygghet i Europa kan føre til færre utenlandske turister.

6.1.2 Offentlig sektor

Det flest kommuner nevner er den største virkningen av det endrede forholdet til Russland er *flyktningøkningen*, der årsaken er krigen i Ukraina. Mange kommuner er forespurt om å ta imot flyktninger til flyktningmottak, akuttmottak eller for bosetting. Kommunene vil måtte skalere opp hele tjenesteapparatet, og det vil innebære utfordringer å organisere og tilrettelegge for mottak av flyktninger. Den nye situasjonen har også medført større vektlegging av *beredskapsplaner* både i offentlig og privat sektor med vekt på tilfluktsrom, beredskapslagre for mat, drivstoff samt sykehus og medisiner. Det forventes videre økt oppmerksomhet om Nord-Norge sikkerhetspolitisk og økt militærvirksomhet i nord, særlig i Finnmark. Økonomisk merker offentlig sektor allerede makroeffekter fra stigende priser på energi/drivstoff, matvarer, bygningsmaterialer og renter som gjør alle investeringsprosjekter dyrere.

De fleste tror ikke næringslivet i egen kommune vil merke store effekter av det endrede forholdet til Russland, de tenker Øst-Finnmark vil merke virkningene mest. Likevel forventer man at situasjonen vil ha effekt for deler av næringslivet på kysten som skipsverft og maritim service, og man er usikker på det framtidige norsk-russiske fiskerisamarbeidet. Samtidig påpeker noen at de har bedrifter som vil kunne få økt etterspørsel og bedre priser som deler av prosessindustrien og fiskerinæringen der bedrifter fra Russland/Belarus/Ukraina er konkurrenter. For øvrig ser man betydelige konsekvenser på samarbeidsprosjekter på ulike nivå innen offentlig sektor, kulturutveksling og samarbeid innen frivillig sektor.

6.2 Innledning

Russlands invasjon av Ukraina har skapt store omveltninger i norsk utenriks-, energi- og handelspolitikk, inkludert stopp i handel og samarbeid med Russland. Dette vil få betydelige følger for næringslivet i Nord-Norge.

Handel med Russland har lenge vært viktig for næringslivet i nord. I 2013 kjøpte Russland ifølge SSB norsk fisk for 6,5 milliarder kroner totalt, og var med det Norges viktigste marked for fisk. 65 prosent av denne eksporten var laks, og 16 prosent var ørret. Dette tok slutt etter Russlands annektering av Krimhalvøya i 2014. Da tok Norge del i internasjonale sanksjoner mot Russland, som svarte med å utestenge norsk fisk fra det russiske markedet. Siden den gang har handelen mellom landene vært kraftig nedskalert, og i 2021 utgjorde Norges samlede eksport til Russland bare 3,7 milliarder ifølge SSB. Handel med Russland har likevel vært viktig for næringslivet i nord, og spesielt i Øst-Finnmark. Her har også lokale og regionale myndigheter lagt vekt på å pleie gode relasjoner over grensen gjennom folk-til-folk-samarbeid, og på nasjonalt nivå har Norge pleiet et tett samarbeid med Russland, blant annet innen fiskeri og havmiljøforvaltning i Barentshavet. ([Ref. artikkel «Miljøsam arbeidet mellom Norge og Russland» på Regjeringen.no](#))

Russlands invasjon 24. februar, og den påfølgende krigføringen i Ukraina har etter hvert tvunget fram en stans i handel og diplomatisk kontakt mellom Norge og Russland. Som reaksjon på Russlands krigføring introduseres stadig nye sanksjoner som begrenser det som fortsatt finnes av næringsmessig samarbeid. ([Artikkel «Nye sanksjoner mot Russland innført i norsk rett» på Regjeringen.no](#))

Dette får store følger for flere næringer i nord, og situasjonen er spesielt dramatisk i grensekommunen Sør-Varanger, hvor handel med Russland står for 40 prosent av lokal sysselsetting, og 35 millioner i årlige skatte kroner. ([Artikkel «Sør-Varanger kan miste 600 millioner kroner i omsetning» i Kommunal rapport](#)) For å imøtekomme de næringsmessige følgene av krigen har norske myndigheter introdusert en egen krisepakke rettet mot bedrifter i Øst-Finnmark, og en nasjonal krisepakke for bedrifter som har hatt mer enn

50 prosent av sin omsetning fra Russland, Ukraina og Belarus. ([Artikkel «Slik blir støtteordningene for bedrifter med høy eksponering mot Russland» Regjeringen.no](#))

Internasjonalt ventes det at krigen i Ukraina vil føre til mindre handel, høyere energi- og råvarepriser og økt forstyrrelse i verdi- og fraktkjeder. I Norge, som i andre deler av Europa forventes det også en kraftig økning i offentlige utgifter blant annet knyttet til militær opprustning og til bosetning og integrering av flyktninger fra Ukraina ([Økonomisk Overblikk 1/2022, NHO](#)). Hvor omfattende disse endringene blir, og hvilke følger dette vil få for Nord-Norge og nordnorsk næringsliv, vil avhenge av krigens videre forløp og varighet.

I årets utgave av forventningsbarometeret stilte vi spørsmålet «Hvordan tror du at det endrede forholdet til Russland vil påvirke din virksomhet framover?»

Vi ser at svarene varierer både med sted og næring.

6.3 Privat sektor

Fiskeri og akvakultur

Akvakulturnæringen frykter høyere pris på ulike innsatsfaktorer som emballasje, drivstoff og frakt. Salget i Øst-Europa kan også potensielt påvirkes avhengig av hvordan krigen utvikler seg.

Fra fiskenæringen nevnes usikkerhet rundt forvaltning av torskebestanden i Barentshavet. Det nevnes at russerne kan, hvis de vil, fiske så mye at viktige fiskebestander kommer under sterkt press. I ytterste konsekvens kan disse fiskebestandene kollapse. Dette er et moment som også nevnes av respondenter fra transportnæringen.

Den fiskebaserte næringsmiddelindustrien frykter høyere priser på fisken de kjøper, men nevner at det kan være positivt med tanke på til salg av norsk fisk ute i verden. Russland har store torskekvoter og når denne fisken stenges ute fra sentrale markeder, vil markedet for norske fiskebedrifter bli bedre. Det forventes rekordpriser, særlig på sei, men også i noen grad på torsk. En av respondentene forventer likevel svekket pris og marked for pelagisk fisk siden det tradisjonelt har blitt solgt mye av denne til Ukraina.

Det har vært lite direkte salg til Russland ettersom norsk sjømat har vært boikottet av Russland siden 2014. Indirekte vil oppdrettslaks fra Chile og andre land som har blitt eksportert til Russland, trolig måtte finne nye markeder. Det er også uklart om frossen hvitfisk fra Russland og bortfall av eksport til EU og USA kunne påvirke prisene på norsk hvitfisk.

Industri

Industribedriftene nevner i hovedsak mer indirekte virkninger ved at kostnader øker og forsyningskjeder forstyrres. Enkelte av respondentene forteller om leverandørbedrifter både i Ukraina og Russland som ikke lenger kan benyttes.

For enkelte av respondentene representerer bortfallet av det russiske markedet redusert omsetning. En av respondentene innen skipsvedlikehold forteller at omsetningen er noe lavere som følge av at russiske skip ikke kommer. Noe svakere omsetning som en følge av redusert salg til Russland rapporteres også av enkelte leverandører til akvakulturnæringen.

Bygg og anlegg

Sentralt i tilbakemeldingene fra bygg og anleggsbedriftene er det en viss frykt for ytterligere kostnadsøkninger og leveringsproblemer. Dette går både på bygningsmaterialer og utstyr.

Med hensyn til stål nevnes det at Ukraina har mange store jernverk som har stanset driften, og dette vil påvirke tilgang og pris i Europa. En av respondentene tror at stålbygg kan bli så mye dyrere å oppføre at noen investorer velger å droppe slike investeringer.

Russland har vært en stor leverandør av trevirke til Europa. Hvis disse leveransene faller bort, kan det bli ytterligere knapphet i markedet, med økte priser som resultat. Det antas også at det vil bli vanskeligere å få importert spesielle tresorter hvor Russland har dekket en stor andel av etterspørselen i Norge og Norden.

Mange av anleggsentreprenørene nevner økte drivstoffkostnader som en konsekvens. Økte dynamittpriser nevnes av flere respondenter. Krigen kan også påvirke tilganger på maskiner, utstyr og biler. Det nevnes at Volvo lastebil har en fabrikk i Russland som trolig får begrenset eller stanset sine leveranser.

Flere respondenter fra installasjonsbedrifter (elektrikere, rørleggere og så videre) nevner også prisøkninger og tilgang på varer som mulige utfordringer. En av respondentene forteller at varer produsert i Kina fram til nå har i stor grad blitt transportert med tog gjennom Russland. Båttransport tar lengere tid og kapasiteten er presset.

Selv om ingen av bygg- og anleggsbedriftene som har svart på undersøkelsen, selv oppgir å ha aktivitet mot Russland, nevnes det at bedriftene har norske konkurrenter som arbeider mot Russland. Bortfall av det russiske markedet for disse vil kunne øke deres aktivitet mot det norske markedet, og dermed skjerpe konkurransesituasjonen noe.

For å sikre tilgang til kritiske innsatsfaktorer forteller enkelte bedrifter at de framskynder innkjøp, noe som binder ytterligere kapital for bedriften.

Varehandel

Respondenter innen salg av biler og utstyr til biler forventer i første rekke indirekte konsekvenser gjennom prisøkninger og leveringsforsinkelser. En av rundens kontakter nevner at økte drivstoffkostnader kan redusere kjøring og bilbruk generelt. En bobilforhandler tror krigen kan føre til økt reisefrykt utenlands, og kan gi nok et år med norgesferie, noe som tidligere har gitt økt bobilsalg. En dekkforhandler tror krigen vil kunne gi store konsekvenser, siden mange av produktene de selger, produseres i Russland. Selv om produksjon flyttes ut av Russland, kommer mye av råvarene likevel fra Russland og kan vanskelig erstattes av råvarer fra Asia. Mangel på bilgummi er også en faktor som trekkes fram av et av rundens godstransportselskap.

Vi ser også geografisk betingede konsekvenser. En av respondentene rapporterer om at de allerede ser redusert salg ved butikken i Kirkenes. Russland er en stor råvareleverandør til blant annet møbelindustrien, og redusert tilgang på råvarer i kombinasjon med økte råvare- og oljepriser forventes å påvirke kostnadsnivået i negativ retning.

Innenfor dagligvare er det stor sett forventninger om noe økte priser og muligens leveringsproblemer på visse varegrupper. En av respondentene frykter noe redusert salg dersom turistene uteblir som en følge av en mer usikker verdensorden.

Kontakter innenfor byggevare nevner i første rekke prisøkninger på trelast og plateprodukter.

Tjenesteyting

Innenfor hotell og reiseliv forventer mange av kontaktene i utgangspunktet liten innvirkning. Et av hotellene svarer at russiske turister utgjør tradisjonelt sett bare 2–3 prosent av belegget, så den direkte påvirkningen er begrenset. Likevel nevner noen av respondentene at større utrygghet i Europa kan føre til at færre ønsker å reise og slik redusere aktiviteten. Men noen av respondentene i dette segmentet ser også for seg aktivitet knyttet til innlosjering av flyktninger og ytterligere styrkning av forsvaret spesielt i Finnmark. Også et av advokatkontorene nevner at de forventer noe økt aktivitet i forbindelse med tilstrømningen av flyktninger.

Transportselskaper svarer ganske blandet. På den ene siden nevnes konsekvensen av mindre transport relatert til Russland. Forventninger om færre anløp spesielt i Kirkenes nevnes. På den andre siden nevnes ringvirkningene av økt aktivitet i Barentshavet som en følge av at Europa blir mer avhengig av norsk gass. Forventninger om økte drivstoffkostnader trekkes også fram.

Innenfor forretningsmessig tjenesteyting er det enkelte av kontaktene som har hatt aktivitet mot Russland, som de forventer nå vil falle bort eller bli sterkt redusert. Det er også en viss frykt for hvordan de skal få betalt for pågående prosjekter i Russland.

En renholdsbedrift tror at tilgangen på ufaglært arbeidskraft fra Øst-Europa kan bli negativt påvirket av krigen.

Mer generelt nevnes det at krigen potensielt kan dempe aktivitetsnivået noe, en del av respondentene innenfor tjenesteyting frykter at kundene kan holde mer igjen, og investerer mindre. I den grad krigen gir ytterligere renteoppgang, vil det også kunne påvirke aktiviteten på en rekke områder som boligomsetning.

6.4 Offentlig sektor

Mulige virkninger av forholdet til Russland og krigen i Ukraina synes nå, ut fra svarene, å ha fått mer oppmerksomhet og reaksjoner enn korona og koronavirkningene.

Kommunene

Flyktninger: Kommunene er samstemte om at den største virkningen er flyktningøkningen. Mange kommuner er forespurt om å ta imot flyktninger til flyktningmottak, akuttmottak eller for bosetting. Kommunene vil måtte skalere opp hele tjenesteapparatet, og det vil innebære utfordringer å organisere og tilrettelegge for utvidet kapasitet både når det gjelder personell og hensiktsmessige bygg for tjeneste- og botilbud.

Boligmarked: Det kan bli store utfordringer å framskaffe høvelige bosteder i flere kommuner til flyktninger. Mange kommuner sier ja til bosetting, men har ikke kapasitet til å motta akutt-flyktninger. En utfordring og erfaring fra tidligere oppbygging av kapasitet for flyktninger er ettervirkningene når flyktningmarkedet er borte. Når det gjelder de som skal bosettes, må man i flere kommuner ut på leiemarkedet. Det er vanskelig å inngå korte leiekontrakter, og man ender gjerne med langsiktige leiekontrakter som er dyre for kommunene. Det merkes også for innbyggerne når leieprisene øker og får innvirkning på lokalt boligmarked noen steder.

Øke kapasitet og kostnader i tjenesteapparatet: Det vil bli økt behov for tilbud på skoler, barnehager og helsetilbud med den nye flyktningssituasjonen. Mange kommuner må skalere opp hele tjenesteapparatet, og det vil øke kostnadene. Det er utfordrende økonomisk å ansette folk til aktiviteter som potensielt er midlertidig ettersom det er vanskelig å nedskalere etterpå med de rettigheter ansatte har.

Beredskap: Det synes generelt å ha blitt noe større engstelse i samfunnet med større fokus på gode beredskapsplaner, krisehåndtering og cyberkrig, men også beredskap i

hjemmene. Noen kommuner bemerket for eksempel at flere innbyggere spør etter jodtabletter og tilfluktsrom. Flere kommuner mener dessuten at det har blitt økt oppmerksomhet om Nord-Norge sikkerhetspolitisk og den strategiske beliggenheten. Det regner de med vil medføre økt militærvirksomhet i nord, men også økt oppmerksomhet omkring behov for sivil tilstedeværelse og bosetting i landsdelen. Forsvaret er sterkere tilbake i Finnmark og nord på grunn av trusselen fra Russland som nabo til Finnmark, og det forventes ytterligere økt satsing.

Arbeidsmarked

Finnmark, og særlig Øst-Finnmark, har allerede mange russiske ansatte. Særlig Sør-Varanger har det i flere næringer som industri og servicenæringer. Det er manglende data på kommunenivå for bosatte sysselsatte og korttidspendleres landbakgrunn, men av 15 prosent fast bosatte med utenlandsk opprinnelse i Sør-Varanger kommune utgjør de vel 400 med russisk opprinnelse den største landgruppen. Det er usikkerhet om tilgangen til den russiske arbeidskraften vil endres. Der, men også generelt i Nord-Norge, trekkes det fram at flyktingene fra Ukraina kan bli et supplement og en ressurs både til et eventuelt frafall av russisk arbeidskraft siden arbeidsmarkedet er blitt stramt generelt både i offentlig og privat sektor.

Noen kommuner i Øst-Finnmark uttaler at det endrede forholdet til Russland vil ha stor virkning, og mest for Sør-Varanger. Dette er en region der innvandring fra Russland er betydelig, og med påfølgende familieetablering berører det enda flere. En kommune nevner spesielt at de har mange russisk ansatte i egen organisasjon, særlig innen pleie og omsorg, og de er usikre på om tilgangen til den arbeidskraften vil endres.

Pris og kostnadspress, makrovirkninger for kommunene:

Typiske uttalelser vi har fått fra offentlig sektor, er: «Vi ser allerede at deler av vår virksomhet påvirkes som følge av stigende priser på energi/drivstoff, matvarer og ikke minst bygningsmaterialer/trevirke og andre produkter som er trebasert.» Man trekker også inn virkninger fra makroøkonomien, der «flyktningkrisen vil påvirke landet og inflasjonen, og vi frykter rentene øker». En kommune viser spesielt til at man forventer høy prisøkning på byggevarer, som er viktige for kommunen, og at dette kommer på toppen av høyere råvarepriser, transport-, strøm- og energipriser. Samtidig påpekes det at prisøkninger på innsatsfaktorer kom før krigen også, på grunn av korona og naturkriser m.m., men krigen forsterker hele bildet.

Næringslivet – kommentarer fra offentlig sektor:

De fleste kommunene tror ikke næringslivet i egen kommune vil merke store effekter av det endrede forholdet til Russland. De tenker Øst-Finnmark og Kirkenes vil merke virkningene mest. De fleste kommunene tror de har få bedrifter med noe særlig handel med Russland. Likevel forventer man at situasjonen vil ha effekt for deler av næringslivet

på kysten som skipsverft og maritim service, og man er usikker på det framtidige norsk-russiske fiskerisamarbeidet. Samtidig påpeker noen at de har bedrifter som vil kunne få økt etterspørsel og bedre priser. Det gjelder deler av prosessindustrien og fiskerinæringen der bedrifter fra Russland/Belarus/Ukraina er konkurrenter – for eksempel innen produksjon av aluminium, kunstgjødsel og sjømat der disse landene nå har fått redusert produksjon eller har blitt utestengt fra flere markeder. Kommuner med denne typer bedrifter tror ikke disse bedriftene i egne kommuner er ekstra berørt indirekte via underleverandører heller, selv om næringslivet og samfunnet generelt likevel merker økte kostnader og forsinkede leveranser.

Fylkeskommunene:

Fylkeskommunene i nord vil av *direkte virkninger* merke nye oppgaver i forbindelse med økt tilstrømming av flyktninger og immigranter. Fylkeskommunen, IMDi og kommuner har sentrale roller her. Å hensynta beredskapssiden og legge til rette tjenestetilbudet er noen av oppgavene som har fått økt oppmerksomhet.

I samsvar med nasjonale retningslinjer vil ulike direkte samarbeidsprosjekt fylkeskommunene har med Russland påvirkes. Troms og Finnmark fylkeskommune har for eksempel en samarbeidsskole på russisk side som har fått lønnstilskudd til noen ansatte – herav noen norske ansatte som er direkte lønnet fra Norge, men det er også gitt økonomisk lønnstilskudd til en del russiske borgere på den samme skolen. Denne støtten har blitt stanset på grunn av formelle forhold omkring banksamarbeid, og fryst inntil videre.

Indirekte sier fylkeskommunene at de vil merke økte råvarepriser som øker kostnadene på eiendom/bygg anlegg m.m., og man kan forvente fortsatt mangel på enkelte typer varer/utstyr (som PC-er og så videre). En av fylkeskommunene påpeker utfordringer med fraktekapasitet og fraktepriser, og der krigen kan antas å videreføre utfordringen fra pandemien med forsinkede vareleveranser (blant annet datautstyr) og kostnadsvekst. Dette er områder som samfunnet ellers også merker. Ellers forventes begrensede virkninger.

Troms og Finnmark fylkeskommune uttaler at Øst-Finnmark, særlig Kirkenes, merker endringene tydeligst med mindre handel og fordi de har en del arbeidskraftutveksling med Russland. Et perspektiv på krisen er å se på flyktninger fra Ukraina som potensiell arbeidskraft og kanskje dekke opp noe av det de mister av russere som ikke kan eller ikke ønsker komme for å arbeide i Norge. Flyktninger vil kunne gå inn i tolketjenester, og de språkmektige kan bidra på flere områder.

Kommunale foretak og selskap (KF, IKS), offentlige kulturinstitusjoner, stiftelser

Dette omfatter en rekke virksomheter med oppgaver eller ideelle formål på vegne kommunesektoren og staten eller etablert som stiftelse e.l. med ideelle formål, og som mottar offentlig finansiell støtte.

Barentssekretariatet IKS er et interkommunalt selskap eid av de nordnorske fylkeskommunene, der primæroppgaven er å støtte norsk–russiske samarbeidsprosjekter i norsk og russisk del av Barentsregionen. Institusjonen uttaler at konflikten Russland/Ukraina har svært store konsekvenser og setter aktiviteten på pause.

Flere kommunale havneforetak/KF og havnevesen har uttalt seg. Her ser man et geografisk skille i uttalelsene når det gjelder direkte innvirkning på aktivitetsnivået, fra ingen/liten innvirkning lenger sør til negativ innvirkning i Vest-Finnmark og stor innvirkning i Øst-Finnmark som Kirkenes. Når det gjelder indirekte virkninger, melder flere havner at de berøres gjennom mindre tilgang til deler, lengre leveringstider samt høyere priser på transport, materialer og så videre.

Kultur, kunst m.m.

Kulturinstitusjoner som driver utveksling med Russland merker godt at det etablerte samarbeidet og kontakten med russisk kulturaktivitet er endret og sterkt begrenset. For eksempel uttaler en profesjonell utøvende musikk institusjon at de har fått kansellerte samarbeidsprosjekter med russiske institusjoner, mens fortsatt samarbeid med enkeltutøvere kan være mulig. Med ansatte både fra Russland og Ukraina vil dette kreve en viss oppmerksomhet i tiden som kommer.

Også museer som har hatt kontakt over grensen mot Russland, merker endringer. For eksempel uttaler en institusjon at «Vi har en del EØS-prosjekter og øvrige samarbeid som har stoppet opp». En annen institusjon sier at de nå ikke oppnår forventet normalisering og økning i antall besøkende fra Øst-Europa, men også Asia, etter koronapandemien. Man opplever også mindre kontakt (prosjekt) med partnere i Russland. Andre, for eksempel et relativt kjent teater, melder om ingen virkninger av det endrede forholdet til Russland.

Spesialisthelsetjenesten og universitet

Spesialisthelsetjenesten/sykehus i nord melder om utfordringer med at man får flere flyktninger som skal ha helsehjelp. På litt sikt øker det behovet for personell. Ett av de store sykehusene forteller de har gjort en del forberedelser og forundersøkelser av hvilken type pasienter man kan regne med kommer, og hvordan man løser det. «Man trenger å vite mer om språk og måter å behandle på. Det trengs også oppmerksomhet på hvordan økonomien kan opprettholdes, herunder avklaring av hvem sykehuset kan fakturere.» Videre ser man at den nye situasjonen stiller økte krav til beredskap på flere felt, det

gjelder alt fra driftsmateriell til informasjonssikkerhet, og der cyberrisiko har fått økt aktualitet. Man har også ytet bistand med utstyr og driftsmateriell til Ukraina.

Universitetssektoren i nord merker også nye utfordringer fra det strammere forholdet til Russland. Virksomhetene har mange typer samarbeid med russiske institusjoner og har studenter og ansatte fra berørte områder, men også internasjonal mobilitet blant studenter og ansatte som må håndteres.